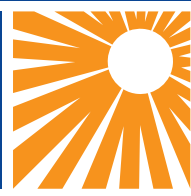

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش عملکرد اقتصاد ایران

در سال ۱۴۰۱

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان تهیه آن (۲ مرداد ۱۴۰۲) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

گزارش عملکرد اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱
تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه

کارشناسان: یاسر پاکدامن، حسین سلطان‌آبادی و باقر قاندی
صفحه‌آرایی: حنا نیازمند

گزارش عملکرد اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱

این صفحه بنا به ضرورت صفحه‌آرایی سفید گذاشته شده است

خلاصه مدیریتی

دولت در آمریکا، صادرات نفتی ایران افزایش نسبی را تجربه کرده است. در مقابل، گروه کشاورزی رشد اندک ۱/۱ درصدی در سال ۱۴۰۱ داشت که عمدتاً تحت تاثیر خشکسالی بود.

در سمت تقاضای اقتصاد، روند نزولی هزینه‌های مصرفی خصوصی (به قیمت‌های ثابت) از سال ۱۴۰۰ به این سو متوقف شد و رشد ۸/۷ درصدی را در سال ۱۴۰۱ به ثبت رساند. در مقابل، هزینه‌های مصرفی بخش دولتی به قیمت‌های ثابت با کاهش ۳/۶ درصدی در سال ۱۴۰۱ مواجه شد. پس از تجربه کاهش سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران در سال‌های اخیر، سرانجام در سال ۱۴۰۱ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص رشد مثبتی را تجربه کرد تا به بالاترین رقم از سال ۱۳۹۷ به این سو برسد. با این حال همچنان میزان سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱ به قیمت‌های ثابت بسیار کمتر از سطح اوایل دهه ۱۳۹۰ بوده است.

بر اساس گزارش‌های اوپک از منابع ثانویه، تولید نفت خام کشور که در نیمه نخست سال ۲۰۱۸ در محدوده ۳/۸ میلیون بشکه در روز در نوسان بود، از نیمه دوم این سال و در پی اعمال تحریم‌های آمریکا به سرعت روندی نزولی به خود گرفت، به نحوی که در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ به حدود ۱/۹ میلیون بشکه در روز فروافتاد. به این ترتیب میزان کل تولید نفت ایران پس از اعمال تحریم‌های آمریکا حتی از میزان صادرات نفتی کشور در دوره برقرار بودن برجام کمتر شد. با این حال به مرور و به ویژه پس از انتخابات آمریکا و روی کار آمدن دولت جدید در این کشور، تولید نفت ایران نیز روندی صعودی در پیش گرفت، به نحوی که در ماه مارس ۲۰۲۳ (تقریباً مطابق با اسفند ۱۴۰۱) به سطح ۲/۶ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. قیمت نفت خام سنگین ایران نیز به دنبال شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان، در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار تنزل یافت. با این حال پس از آن قیمت نفت ایران به تدریج رو به افزایش گذاشت و پس از حمله نظامی روسیه به اوکراین در اواخر سال ۱۴۰۰، این افزایش قیمت

در سال ۱۴۰۱ اگرچه مشکلات ساختاری اقتصاد کشور همچون سال‌های گذشته ادامه داشتند، اما داده‌های رسمی از رشدهای مثبت اقتصادی حدوداً ۴ درصدی در سه سال اخیر حکایت دارند. این در حالی است که مشکلات ناشی از تحریم‌های آمریکا کماکان ادامه داشتند و کسری بودجه فزاینده، نوسان‌های گسترده در بازار ارز، فضای نااطمینانی در حوزه‌های مختلف، روند کاهشی سرمایه‌گذاری در دهه ۹۰، معضلات نظام بانکی، قوانین غیرشفاف و کم‌ثبات پیش روی فعالان اقتصادی و دخالت‌های بیش از حد دولت در امور مختلف بنگاه‌ها از جمله قیمت‌گذاری دستوری، در این سال‌ها اقتصاد ایران را آزار دادند. با این حال و به لطف رشدهای اقتصادی ثبت‌شده در سه سال اخیر، کاهش تولید رخ داده در طول دهه ۹۰ تا حدی جبران شد، به نحوی که تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۳/۱ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۰ بود. به عبارت دیگر، با لحاظ داده‌های تولید ناخالص داخلی سال‌های ابتدایی و انتهایی این دوره یازده ساله، رشد سالانه در این دوره حدود ۱/۱ درصد به دست خواهد آمد. البته باید توجه داشت که بر جمعیت ایران در این بازه ۱۱ ساله حدود ۱۰ میلیون نفر افزوده شده و به این ترتیب درآمد سرانه ایرانیان در این سال‌ها بهبود نیافته و در سال ۱۴۰۱ صرفاً به سطح سال ۱۳۹۰ بازگشته است.

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۱، کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور حدود ۱۰۱,۸۲۳ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی مثبت ۴/۰ درصدی حکایت دارد. گروه صنایع و معادن و گروه خدمات، به ترتیب با سهم از رشدهای ۱/۶ واحد درصدی و ۱/۵ واحد درصدی، موتورهای اصلی این رشد اقتصادی بودند. در بین گروه‌های عمده اقتصادی، بخش نفت و گاز بیشترین رشد مثبت را در این سال به خود اختصاص داد و با افزایش ۱۰/۰ درصدی ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت مواجه شد. این بخش در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نیز رشدهایی در همین حدود را تجربه کرده بود. اطلاعات رسمی از تسهیل تحریم‌های آمریکا علیه ایران وجود ندارد، اما اطلاعات غیررسمی نشان می‌دهد که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ و به موازات تغییر

سرمایه با افزایش ۵۶/۵ درصدی به ۱۴/۶ میلیارد دلار بالغ شد. با وجود افزایش چشمگیر خالص خروج سرمایه در سال ۱۴۰۱، به دلیل رشد ۲۲/۹ درصدی صادرات کشور (عمدتاً ناشی از رشد صادرات نفتی) در مقابل رشد ۱۸/۲ درصدی واردات کشور، ذخایر خارجی کشور در این مدت افزایش ۴/۰ میلیارد دلاری را تجربه کرد.

قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۱ معادل ۲۶۲/۳ هزار ریال بود، تا نیمه دوم خردادماه ۱۴۰۱ با روند صعودی مستمر به سطح ۳۳۰/۰ هزار ریال رسید. پس از این تاریخ، این نرخ اندکی کاهش یافت تا در ۳ شهریورماه به ۲۹۶/۱ هزار ریال برسد و سپس دوباره در مدار صعود قرار گیرد. قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در فصل پاییز و زمستان نیز به دنبال توقف مذاکره با کشورهای اروپایی، تشدید جنگ روسیه و اوکراین و بروز برخی ناآرامی‌های اجتماعی در کشور، به پیشروی خود ادامه داد و این نرخ تا ۸ دی‌ماه به حدود ۴۲۰ هزار ریال رسید. در این تاریخ رئیس کل بانک مرکزی تغییر کرد و متعاقباً سیاست‌های ارزی بانک مرکزی نیز تغییر کرد. رئیس کل بانک مرکزی، تثبیت حداقل یک ساله نرخ حواله دلار آمریکا برابر با ۲۸۵ هزار ریال را در سامانه نیما اعلام کرد و از محدودیت تامین ارز در سامانه نیما صرفاً برای واردات کالاهای اساسی، مواد اولیه و ماشین‌آلات خبر داد و وعده داد که بازار مبادله ارز و طلا برای سایر نیازهای ارزی راه‌اندازی خواهد شد. به این ترتیب، در عمل نرخ جدید ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار جایگزین نرخ رسمی ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار شد. در زمستان سال ۱۴۰۱، قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد به طور متوسط رشد ۶۱/۱ درصدی را نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن تجربه کرد و حتی برخی از داده‌های غیررسمی این رشد را بیشتر از این نشان دادند. این نرخ نسبت به فصل پاییز سال ۱۴۰۱ نیز رشد فصلی قابل توجه ۲۴/۶ درصدی را تجربه کرد. در نهایت همزمان با اعلام خبر توافق سیاسی ایران و عربستان در روزهای پایانی سال ۱۴۰۱، بازار آزاد ارز اندکی آرام گرفت تا نرخ هر دلار آمریکا در روز پایانی سال معادل ۴۷۲/۱ هزار ریال باشد. در نتیجه این تحولات، متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران (میانگین ساده) در مجموع سال ۱۴۰۱ معادل ۳۲/۲ درصد بیشتر از متوسط سال ۱۴۰۰ بود. امید است با تداوم مذاکرات منطقه‌ای و اروپایی، شرایط و محیط اقتصاد کلان بهبود یافته و در سال ۱۴۰۲ شرایط بهتری را داشته باشیم.

بازار پول کشور در پایان سال ۱۴۰۱ با رشد سالانه ۴۲/۴ درصدی پایه پولی و ۳۱/۱ درصدی نقدینگی همراه بود. رشد بیشتر پایه پولی نسبت به نقدینگی می‌تواند نشانه‌ای از بروز پدیده پول داغ در اقتصاد ایران باشد. به عبارت دیگر با کاهش اعتماد به ثبات ارزش پول ملی، سرعت گردش پول در اقتصاد افزایش می‌یابد و متعاقباً بانک‌ها برای تسویه تراکنش‌های بین خود، به ذخایر بیشتری نزد بانک مرکزی احتیاج خواهند داشت. افزایش ذخایر بانک‌ها نزد بانک مرکزی به معنی افزایش پایه پولی است. داده‌های رسمی منتشرشده از متغیرهای دو طرف رابطه مقداری پول (رشد پول، رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ تورم) نیز از افزایش سرعت گردش پول حکایت دارند. در پایان سال ۱۴۰۱، مانده نقدینگی در اقتصاد ایران به ۶۳،۳۷۶/۸ هزار میلیارد ریال رسید. در این میان، حجم پول با رشد قابل توجه ۶۵/۲ درصدی نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰ به ۱۶،۲۹۶/۹ هزار میلیارد ریال رسید تا سهم آن از نقدینگی به سطح کم‌سابقه ۲۵/۷ درصد افزایش یابد. نرخ بهره واقعی بانکی در سال‌های اخیر به شدت منفی بوده و در نتیجه افراد انگیزه کمتری برای نگهداری سپرده‌های بلندمدت بانکی (شبه پول) دارند. با تبدیل نقدینگی از شبه پول به پول، قدرت تورم‌زایی نقدینگی نیز بیشتر می‌شود و انفعال سیاست‌گذار پولی در مواجهه با پدیده پول داغ و عدم افزایش متناسب نرخ اسمی بهره، این چرخه را تشدید خواهد کرد. در سمت منابع پایه پولی، مهمترین عامل رشد مربوط به افزایش مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها بوده که سهم ۴۰/۵ واحد درصدی از رشد پایه پولی داشته است. جدای از شرایط کلان اقتصادی (پول داغ)، بحران بانک‌های ناسالم و همچنین فشار دولت به ترازنامه بانک‌ها (از جمله تسهیلات تکلیفی)، یکی از دلایل رشد بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی می‌تواند به سیاست کنترل رشد ترازنامه بانک‌ها مربوط باشد. در سال ۱۴۰۱، ضریب فزاینده پولی به ۷/۳۷ واحد فراتر رفت، در حالی که این ضریب در سال ۱۴۰۰ معادل ۸/۰۰ واحد بود.

شدت بیشتری گرفت. در اسفندماه سال ۱۴۰۱ قیمت هر بشکه نفت خام سنگین ایران معادل ۷۸/۸ دلار بود.

نرخ بیکاری در سال ۱۴۰۱ با کاهش ۰/۲ واحد درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ مواجه شد و به ۹/۰ درصد رسید. در عین حال برآوردهای مرکز آمار از شاخص‌های بازار کار کشور در سال ۱۴۰۱ از تثبیت نرخ مشارکت در سطح ۴۰/۹ درصد حکایت دارد، اگرچه به علت تداوم وضعیت رکود تورمی، توان ایجاد فرصت‌های شغلی در ایران محدود شده است.

بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۱۵،۲۷۳ هزار میلیارد ریال تصویب شد که از رشد ۱۱/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حکایت داشت. همچنین، بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت با رشد ۴۲/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۲۲،۳۱۴ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد. عملکرد منابع و مصارف عمومی دولت حدود ۱۵،۳۹۰ هزار میلیارد ریال ثبت شد که نسبت به رقم مصوب قانون بودجه سال ۱۴۰۱ درصدی را نشان می‌دهد. در این مدت، درآمدهای عمومی (درآمدهای مالیاتی و گمرکی و سایر درآمدهای جاری دولت) حدود ۶،۹۵۳/۶ هزار میلیارد ریال بود که نشان‌دهنده تحقق ۹۹/۴ درصدی نسبت به مصوب قانون بودجه ۱۴۰۱ است. از طرفی هزینه‌های جاری دولت با تحقق ۱۱/۵ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به حدود ۱۱،۱۴۱/۳ هزار میلیارد ریال رسید. بنابراین در مجموع کسری تراز عملیاتی به ۴،۱۸۷/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد. در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۱۰۵/۱ درصدی، از ۲،۰۴۴/۳ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ به ۴،۱۹۳/۷ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ رسید و عملکرد ۸۱/۰ درصدی نسبت به رقم مصوب قانون بودجه در سال ۱۴۰۱ داشت. این در حالی است تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (هزینه‌های عمرانی) با عملکرد ۲،۶۹۴/۴ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۱۰۳/۶ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ ثبت کرد. بدین ترتیب، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) مازاد ۱،۴۹۹/۵ هزار میلیارد ریالی را تجربه کرد. علاوه بر این، عملکرد واگذاری دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ معادل ۴،۲۵۰/۰ هزار میلیارد ریال عنوان شد که تحقق ۲۴۰/۴ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. سهم انتشار اوراق بدهی دولتی از کل واگذاری دارایی‌های مالی در این سال حدود ۴۶/۸ درصد محاسبه شده است. از طرفی کل تملک دارایی‌های مالی در این مدت حدود ۱،۵۶۱/۷ هزار میلیارد ریال برآورد شده که حدود ۸۲/۹ درصد از آن مربوط به بازپرداخت اصل اوراق بدهی دولتی سررسیدشده است. بدین ترتیب، خالص واگذاری دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ به ۲،۶۸۸/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شد که معادل ۱۷/۵ درصد از عملکرد منابع و مصارف عمومی است. در سال ۱۴۰۱، درآمدهای مالیاتی تحقق ۹۴/۶ درصدی نسبت به رقم مصوب داشتند. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۱۱۹/۹ درصدی را ثبت کردند و به حدود ۲،۹۴۱/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شدند. با این حال مالیات‌های غیرمستقیم در سال ۱۴۰۱ حدود ۷۵/۰ درصد تحقق یافتند و با رشد ۶۶/۹ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰، به ۲،۳۷۲/۶ هزار میلیارد ریال رسیدند. در این سال، بانک مرکزی در راستای تامین مالی کسری بودجه، با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی در ۴۳ مرحله اوراق بدهی دولتی را حراج کرد. در این فرآیند، حدود ۳،۶۲۶/۴ هزار میلیارد ریال اوراق مباحه دولتی با نماد «اراد» عرضه شد که با تقاضای ۳۳۷/۷ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در این مکانیزم مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۲۵۵/۳ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. همچنین ۹۴۰/۴ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی در بازار سرمایه به فروش رسید. بر این اساس، در سال ۱۴۰۱، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در بازار اولیه حدود ۱،۱۹۵/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که از رشد ۳۲/۰ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ حکایت دارد.

در خصوص آمارهای مربوط به بخش خارجی و موازنه پرداخت‌های کشور، از یک سو حساب جاری از ۱۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۲۹/۵ درصد افزایش به ۱۴/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسید و از سوی دیگر کسری خالص حساب

در انتهای سال ۱۴۰۰ به ۱,۹۶۰/۴ هزار واحد در انتهای سال ۱۴۰۱ بالغ شد. شاخص هم‌وزن بورس اوراق بهادار نیز از ۳۴۸/۳ هزار واحد در پایان سال ۱۴۰۰ با ۶۸/۰ درصد افزایش به ۵۸۵/۲ هزار واحد در پایان سال ۱۴۰۱ رسید. ارزش بازار بورس اوراق بهادار تهران در انتهای سال ۱۴۰۱ با ۳۵/۳ درصد افزایش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰ به ۱۲,۵۶۱/۵ هزار میلیارد ریال بالغ شد. همچنین ارزش کل معاملات در سال ۱۴۰۱ به ۱۵,۷۱۱/۵ هزار میلیارد ریال رسید که ۱۰,۰۶۲/۷ هزار میلیارد ریال آن مربوط به معاملات سهام شرکت‌ها بود. در سال ۱۴۰۱، ارزش کل معاملات و ارزش معاملات سهام به ترتیب ۲۶/۶ درصد و ۱۳/۷ درصد افزایش نسبت به سال ۱۴۰۰ داشتند. ارزش معاملات صندوق‌های قابل معامله، ارزش معاملات بازار اوراق بدهی و ارزش معاملات بازار مشتقه به ترتیب رشدهای ۴۶/۶ درصدی، ۱۲۹/۵ درصدی و ۴۴۰/۵ درصدی را در این سال تجربه کردند که بیشتر از رشد ارزش معاملات سهام شرکت‌ها محسوب می‌شود. تامین مالی شرکت‌های بورسی در سال ۱۴۰۱ معادل ۲,۷۳۲/۴ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به سال ۱۴۰۰ از رشد ۹۲/۲ درصدی حکایت دارد. عمده این تامین مالی با سهم ۸۵/۳ درصدی به افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی) مربوط می‌شود و کمترین سهم آن متعلق به تامین مالی از طریق عرضه اولیه با ۱/۰ درصد بود. تامین مالی در فرابورس نیز در سال ۱۴۰۱ با رشد ۳۱/۲ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ به ۲,۴۹۷/۶ هزار میلیارد ریال رسید که عمده آن با سهم ۶۴/۲ درصدی و ۲۰/۴ درصدی مربوط به پذیرش نویسی و اسناد خزانه اسلامی بود. برخلاف شرکت‌های بورسی، افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی) با سهم ۱۳/۹ درصدی پس از عرضه اولیه (با سهم ۱/۵ درصدی از کل) کمترین سهم را از تامین مالی شرکت‌های فرابورسی در سال ۱۴۰۱ داشت. در سال ۱۴۰۱، چهار نماد در بورس و ۲۲ نماد در فرابورس عرضه اولیه شدند.

رتبه‌بندی‌های جهانی مربوط به محیط کسب و کار، تغییر خاصی را در مقایسه وضعیت ایران با سایر کشورهای جهان در یک سال اخیر نشان نمی‌دهند. اما پایش محیط کسب و کار ایران از سوی اتاق‌های اصناف، تعاون و بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران از بدتر شدن نسبی وضعیت محیط کسب و کار کشور در سال ۱۴۰۱ حکایت دارد. ارزیابی موسسه فریزر از شاخص آزادی اقتصادی، از نزول رتبه یک‌پله‌ای ایران در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۲۱ و کسب رتبه ۱۵۹ در میان ۱۶۵ کشور مورد بررسی خبر می‌دهد. رتبه‌بندی شاخص آزادی اقتصادی موسسه هریتنج برای سال ۲۰۲۲ ایران را بدون تغییر نسبت به سال قبل از آن در جایگاه ۱۷۰ در بین ۱۷۷ کشور مورد مطالعه قرار می‌دهد. در شاخص ادراک فساد نیز رتبه ایران در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال قبل از آن بدون تغییر بوده، اگرچه در شاخص حقوق مالکیت یک پله بهبود برای ایران در همین مدت ثبت شده است.

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، با وجود روند نزولی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه (بر اساس سال پایه ۱۴۰۰) در سال ۱۴۰۰، این نرخ در ماه‌های ابتدایی سال ۱۴۰۱ روند صعودی فزاینده به خود گرفت، به طوری که در تیرماه سال ۱۴۰۱ با افزایش ۱۴/۸ واحد درصدی نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰ به ۴۹/۱ درصد بالغ شد. این رشد قابل توجه قیمتی متأثر از اجرای سیاست حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی بود که منجر به نرخ تورم ماهانه ۱۰/۶ درصدی در خردادماه ۱۴۰۱ شد. با این حال پس از فروکش کردن تبعات اولیه اجرای سیاست حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه به تدریج روند نزولی به خود گرفت و با کاهش ۴/۲ واحد درصدی نسبت به تیرماه به ۴۴/۹ درصد در آبان‌ماه رسید. با این حال در ماه‌های انتهایی سال ۱۴۰۱، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مجدداً پا در مسیر افزایش گذاشت تا در اسفندماه ۱۴۰۱ با افزایش ۹/۱ واحد درصدی نسبت به آبان‌ماه به حدود ۵۴/۰ درصد بالغ شود. شایان ذکر است که بر اساس گزارش بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه (بر مبنای سال پایه ۱۳۹۵) در سال ۱۴۰۱ روند صعودی فزاینده داشته، به طوری که در اسفندماه سال ۱۴۰۱ با افزایش ۳۴/۴ واحد درصدی نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰، به سطح کم‌سابقه ۶۳/۹ درصد رسیده است. نرخ‌های تورم اعلام‌شده توسط بانک مرکزی و مرکز آمار ایران تفاوت معناداری دارند، اما در هر دو گزارش نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه به عنوان معیار قابل اتکای رشد سطح عمومی قیمت‌ها، در سال ۱۴۰۱ روند صعودی شدیدی داشته است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ تورم سالانه در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۰/۲ درصد بود که در سال ۱۴۰۱ همراه با تشدید انتظارات تورمی، به ۴۵/۸ درصد رسید. در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار ایران برای آخرین ماه سال ۱۴۰۱، بیشترین نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه، به ترتیب با ۸۲/۷ درصد و ۸۶/۰ درصد مربوط به گروه هتل و رستوران و کمترین آن به ترتیب با ۱۱/۷ درصد و ۲۰/۸ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز نرخ تورم سالانه ۷۱/۲ درصدی و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۷۷/۷ درصدی در اسفندماه ۱۴۰۱ داشته است. شایان ذکر است که مرکز آمار ایران، سال پایه محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده را از سال ۱۳۹۵ به سال ۱۴۰۰ تغییر داده و در این فرآیند وزن چهار گروه کلیدی از قبیل «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «بهداشت و درمان» و «حمل و نقل» با افزایش ۱/۹ واحد درصدی، از ۷۸/۷ درصد به ۸۰/۵ درصد رسیده است. این مهم از بیشتر شدن وزن کالاهای اساسی در سبد مصرفی خانوار یا به عبارت دیگر کاهش رفاه ایرانیان حکایت دارد.

شاخص کل بورس اوراق بهادار با افزایش ۴۳/۳ درصدی از ۱,۳۶۷/۲ هزار واحد

فهرست مطالب

۷	بخش واقعی
۸	گروه کشاورزی
۸	گروه صنایع و معادن
۱۱	گروه خدمات
۱۲	بازار نیروی کار
۱۳	وضعیت مالی و بودجه دولت
۱۳	کلیات لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱
۱۸	عملکرد مالی دولت
۲۱	خصوصی سازی
۲۳	صندوق توسعه ملی
۲۳	طرح هدفمندی یارانه‌ها
۲۵	تراز پرداخت‌های خارجی
۲۶	صادرات و واردات کالا
۲۷	بازار ارز
۲۹	بخش پولی و اعتباری
۲۹	کل‌های پولی
۳۱	منابع و مصارف بانکی
۳۳	تورم
۳۶	بازار سرمایه
۳۷	بورس اوراق بهادار تهران
۳۹	فرا بورس ایران
۴۱	محیط کسب و کار
۴۱	بررسی محیط کسب‌وکار کشور از نظر آزادی اقتصادی و فساد
۴۲	نتایج پایش محیط کسب‌وکار از سوی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
۴۴	منابع

۱. بخش واقعی

۱۳۹۰ بازگشته است.

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۱، کل ارزش افزوده ایجاد شده در اقتصاد کشور حدود ۱۰۱،۸۲۳ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی مثبت ۴/۰ درصدی حکایت دارد. در واقع پس از تجربه رشدهای اقتصادی منفی ۵/۴ درصدی و منفی ۶/۵ درصدی به ترتیب در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، سرانجام این روند از سال ۱۳۹۹ به این سو معکوس شد. البته باید توجه داشت که بدون در نظر گرفتن بخش نفت، رشد اقتصادی به ۳/۵ درصد در سال ۱۴۰۱ تنزل می‌یابد. به عبارت دیگر همچون سال ۱۴۰۰، ۰/۸ واحد درصد از رشد اقتصادی سال ۱۴۰۱ نیز مرهون رشد ۱۰ درصدی بخش نفت بوده است. اطلاعات رسمی از تسهیل تحریم‌های آمریکا علیه ایران وجود ندارد، اما اطلاعات غیررسمی نشان می‌دهد که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ به این سو و به موازات تغییر دولت در آمریکا، صادرات نفتی ایران افزایش قابل توجهی را تجربه کرده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی سال‌های اخیر را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۱، کشور همچنان با مشکلات ساختاری اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کرد. مشکلات ناشی از تحریم‌های آمریکا کماکان ادامه داشتند و کسری بودجه فزاینده، نوسان‌های گسترده در بازار ارز، فضای نااطمینانی در حوزه‌های مختلف، معضلات نظام بانکی، قوانین غیرشفاف و کم‌ثبات پیش روی فعالان اقتصادی و دخالت‌های بیش از حد دولت در امور مختلف بنگاه‌ها از جمله قیمت‌گذاری دستوری، همچنان در این سال اقتصاد ایران را آزار دادند. با این حال، از سال ۱۳۹۹ به این سو، رشد اقتصادی مثبت در حساب‌های ملی ایران ثبت شده است. به این ترتیب و به لطف رشد اقتصادی ثبت شده در سه سال اخیر، کاهش تولید رخ داده در طول دهه ۹۰ تا حدی جبران شد، به نحوی که تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۳/۱ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۰ بود. به عبارت دیگر، با لحاظ داده‌های تولید ناخالص داخلی سال‌های ابتدایی و انتهایی این دوره یازده ساله، رشد سالانه در این دوره حدود ۱/۱ درصد به دست خواهد آمد. البته باید توجه داشت که بر جمعیت ایران در این بازه ۱۱ ساله حدود ۱۰ میلیون نفر افزوده شده و به این ترتیب درآمد سرانه ایرانیان در این سال‌ها بهبود نیافته و در سال ۱۴۰۱ صرفاً به سطح سال

جدول ۱- نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی و سهم از رشد آنها به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ و سهم آنها از کل تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری (درصد)

سهم از کل در سال ۱۴۰۱	سهم از رشد در سال ۱۴۰۱	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱
گروه کشاورزی	۰/۱	۳/۴	-۲/۳	۹/۱	۳/۲	-۲/۶	۱/۱
گروه نفت	۰/۸	-۱/۱	-۱۸/۴	-۳۶/۲	۹/۶	۱۰/۱	۱۰/۰
گروه صنایع و معادن	۱/۶	۴/۳	-۱/۸	۱/۰	۷/۳	۱/۱	۶/۵
گروه خدمات	۱/۵	۲/۱	۰/۱	-۰/۳	۲/۲	۶/۵	۲/۷
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)	-	۲/۸	-۰/۷	۱/۱	۳/۶	۳/۹	۳/۵
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	۴/۰	۲/۳	-۳/۰	-۲/۹	۴/۱	۴/۴	۴/۰

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۱ و سری زمانی حساب‌های ملی

رقم از سال ۱۳۹۷ به این سو برسد. با این حال همچنان میزان سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱ به قیمت‌های ثابت بسیار کمتر از سطح اوایل دهه ۱۳۹۰ بوده است. عمده رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۴۰۱ ناشی از رشد ۱۵/۴ درصدی تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات بوده و تشکیل سرمایه به شکل ساختمان تنها ۱/۲ درصد رشد داشته است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن نشان می‌دهد.

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ و سهم آنها از کل هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری (درصد)

سهم از کل در ۱۴۰۱	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۴۵/۳	۱/۶	-۱/۸	-۴/۷	۰/۵	۳/۹	۸/۷	مصرف خصوصی
۱۲/۷	-۰/۸	-۲/۰	-۵/۶	-۰/۹	۸/۳	-۳/۶	مصرف دولتی
۲۴/۷	-۰/۵	-۱۵/۸	-۶/۵	۳/۲	۰/۰	۶/۷	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۱۰/۷	۲/۳	-۲۱/۲	-۱۳/۲	۳/۵	۱۲/۵	۱۵/۴	ماشین‌آلات
۱۳/۶	-۲/۶	-۱۱/۴	-۲/۱	۳/۸	-۷/۱	۱/۲	ساختمان
۰/۵	۳/۳	-۲۵/۱	-۱۴/۵	-۹/۶	۵/۴	-۰/۴	سایر
۲۶/۸	۰/۵	-۰/۴	-۲۰/۶	-۱۲/۸	۵/۲	۸/۲	صادرات کالاها و خدمات
۲۴/۸	۶/۸	-۲۷/۲	-۳۱/۶	-۲۹/۷	۲۴/۱	۷/۵	واردات کالاها و خدمات
۱۰۰/۰	۲/۸	-۱/۸	-۳/۱	۳/۳	۴/۷	۳/۸	تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۱ و سری زمانی حساب‌های ملی

۱.۱. گروه کشاورزی

ثابت معادل ۳/۷ درصد منقبض شده است، اما از آنجا که این زیربخش کمتر از ۵ درصد کل گروه کشاورزی را به خود اختصاص داده، تاثیر چندانی روی رشد کل گروه نداشته است. بنابراین انقباض ۴/۴ درصدی زیرگروه کشاورزی، شکار و جنگلداری به قیمت‌های ثابت، منجر به رشد منفی ۴/۴ درصدی کل گروه کشاورزی شده است. در گزارش مرکز آمار، رشد اقتصادی گروه کشاورزی در تمام فصول سال ۱۴۰۱ منفی بوده، در حالی که گزارش بانک مرکزی از رشد مثبت این گروه در تمامی فصول این سال حکایت دارد. طبق آمار گمرک ایران، صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سال ۱۴۰۱ معادل ۵/۱ میلیارد دلار بوده که در مقایسه با سال ۱۴۰۰ کاهش حدوداً ۲ درصدی دارد. در نقطه مقابل، ارزش واردات این محصولات در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۷/۸ میلیارد دلار بوده است. پنج محصول عمده صادراتی کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۱ شامل پسته، گوجه فرنگی، هندوانه، کیوی و خرما بوده‌اند.

طبق گزارش بانک مرکزی، گروه کشاورزی سهم ۱۳/۱ درصدی از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۱ داشته است. در آمار حساب‌های ملی ایران، گروه کشاورزی علاوه بر کشاورزی شامل زراعت، باغداری، جنگلداری، شکار، دامداری، مرغداری و ماهیگیری می‌شود. این در حالی است که در گزارش مقدماتی بانک مرکزی از تحولات بخش واقعی در سال ۱۴۰۱، به جزئیات زیرمجموعه‌های گروه کشاورزی اشاره‌ای نشده و صرفاً به طور خلاصه عنوان شده است که رشد تولید محصولات زراعی، باغی و محصولات اصلی دامی در این سال نسبت به سال ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۳/۴ درصد، منفی ۰/۲ درصد و ۲/۷ درصد بوده است. در گزارش حساب‌های ملی مرکز آمار ایران نیز گروه کشاورزی صرفاً به دو زیرمجموعه با عنوان «کشاورزی، شکار و جنگلداری» و «ماهیگیری» دسته‌بندی می‌شود. زیرگروه ماهیگیری که سهم بسیار ناچیزی در تولید ناخالص داخلی دارد و ارزش افزوده آن معمولاً با نوسان زیاد همراه بوده و تغییرات آن وابستگی چندانی به تغییرات سایر بخش‌های حساب‌های ملی ندارد، در سال ۱۴۰۱ به قیمت‌های

۱.۱.۲. گروه صنایع و معادن

سال ۱۴۰۰ منفی بود. در زیرگروه ساختمان (شامل ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی، جاده‌سازی، سدسازی و موارد مشابه دیگر) نیز رشد منفی ۶/۹ درصدی در سال ۱۴۰۰ به رشد مثبت ۱/۲ درصدی در سال ۱۴۰۱ تبدیل شده است. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این بخش به قیمت‌های جاری ۳۴/۰ درصد افزایش داشته که رشد ۰/۹ درصدی به قیمت‌های ثابت را در پی داشته است. زیرگروه تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا حداقل در دو دهه گذشته جزو معدود بخش‌های حساب‌های ملی بوده که حتی در دوره‌های رکودی نیز معمولاً به رشد خود ادامه داده است و دلیل این امر را می‌توان در رشد نسبتاً یکنواخت جمعیت و نیازهای مصرفی برق و گاز جست و جو کرد. استدلال مشابهی را می‌توان در مورد رشد نسبتاً یکنواخت زیرگروه آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه به کار برد. رشد این زیرگروه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۵/۲ درصد و ۳/۳ درصد بوده است. در نتیجه این تغییر و تحولات، گروه صنایع و معادن با رشد قابل توجه ۶/۵ درصدی در سال ۱۴۰۱ (۵/۴ واحد درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰)، سهم قابل قبول ۱/۶ واحد

طبق گزارش بانک مرکزی، گروه صنایع و معادن ۲۹/۰ درصد از تولید ناخالص داخلی را در سال ۱۴۰۱ تشکیل داده است که ۲/۹ واحد درصد کمتر از سال ۱۴۰۰ و ۴/۳ واحد درصد کمتر از سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود. این گروه به پنج زیرمجموعه «صنعت»، «استخراج معدن»، «تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا»، «آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه» و «ساختمان» تقسیم می‌شود که به ترتیب رشدهای ۹/۵ درصدی، ۲/۸ درصدی، ۲/۴ درصدی، ۳/۳ درصدی و ۱/۲ درصدی را در سال ۱۴۰۱ تجربه کردند. زیرگروه صنعت در حالی رشد ۹/۵ درصدی را در سال ۱۴۰۱ تجربه کرده که در سال ۱۴۰۰ رشد ۳/۳ درصدی را به ثبت رسانده بود و حتی در فصل دوم این سال با رشد منفی مواجه شده بود. در گزارش مرکز آمار نیز رشد زیربخش صنعت در سال ۱۴۰۱ معادل ۴/۶ واحد درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰ برآورد شده است.

در زیرگروه استخراج معدن و طبق گزارش بانک مرکزی، رشد ۲/۸ درصدی در سال ۱۴۰۱ رقم خورده است. این در حالی است که رشد این زیربخش در

درصدی از رشد اقتصادی ۴/۰ درصدی این سال داشته است. جدول ۳ جزئیات آمار رشد زیرمجموعه‌های گروه صنایع و معادن را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نرخ رشد زیرمجموعه‌های گروه صنایع و معادن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۴/۳	-۱/۸	۱/۰	۷/۳	۱/۱	۶/۵	گروه صنایع و معادن
۹/۱	-۵/۶	۸/۱	۱۴/۴	-۰/۴	۲/۸	استخراج معدن
۵/۱	-۳/۲	-۰/۴	۷/۲	۳/۳	۹/۵	صنعت
۴/۹	۲/۷	۳/۵	۵/۹	۳/۱	۲/۴	برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۲/۶	۰/۴	۲/۹	۲/۶	۵/۲	۳/۳	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۰/۸	-۰/۲	-۰/۶	۷/۲	-۶/۹	۱/۲	ساخت‌مان

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۱ و سری زمانی حساب‌های ملی

رشد بیشتری داشت (۲۷ درصد)، اما به دلیل قیمت‌گذاری دستوری، این اختلاف بسیار کمتر از رشد نرخ ارز و نرخ تورم در سال ۱۴۰۱ بود.

تولید فولاد نیز به عنوان یکی از مهمترین صنایع عمده کشور در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن رشد ۵/۱ درصدی داشت. در این مدت ۱۰/۰ میلیون تن فولاد خام و ۸/۷ میلیون تن محصولات فولادی تولید شدند.

در مورد خودروسازی، در سال ۱۴۰۱ معادل یک میلیون و ۳۸۴ هزار دستگاه انواع مختلف خودرو تولید شد که حدود ۳۸/۸ درصد بیشتر از سال قبل از آن بود. این رشد در حالی اتفاق افتاده است که قیمت‌گذاری دستوری خودرو و اختلاف قیمت قابل توجه قیمت کارخانه و بازار این محصول، منجر به توزیع رانت‌های گسترده بین گروه‌های مختلف در این سال شد. در این بین بیشترین رشد تولید با ۲۶۷ درصد مربوط به خودروی ون بود و پس از آن کامیون، کامیونت و کشنده رشد تولید ۱۵۰ درصدی را تجربه کردند. تولید اتوبوس و وانت رشد‌های به ترتیب ۸۸ درصدی و ۵۶ درصدی داشت. با این حال به دلیل سهم بالای تولید خودروی سواری، رشد ۳۶ درصدی تولید انواع خودروی سواری عامل اصلی رشد حدوداً ۲۹ درصدی تولید انواع خودروها در سال ۱۴۰۱ بود.

طبق گزارش بانک مرکزی، شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ رشد ۸/۳ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد که ۳/۹ واحد درصد بیشتر از رشد دوره مشابه سال قبل از آن است. در بین شش صنعت عمده تولید مواد غذایی، تولید مواد و محصولات شیمیایی، تولید داروها و فرآورده‌های دارویی، تولید محصولات کانی غیرفلزی (شامل سیمان، کاشی و موارد مشابه)، تولید فلزات اساسی و تولید وسایل نقلیه موتوری، تنها شاخص صنعت تولید دارو و فرآورده‌های دارویی رشد منفی داشته و انقباض ۸/۲ درصدی را در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ تجربه کرده است. بیشترین رشد شاخص نیز با ۳۲/۶ درصد مربوط به تولید وسایل نقلیه موتوری بوده است. شایان ذکر است که این شش صنعت عمده حدود ۸۰ درصد از ارزش افزوده کارگاه‌های بزرگ صنعتی را به خود اختصاص می‌دهند.

طبق گزارش وزارت صنعت، معدن و تجارت، تولید محصولات پتروشیمی به عنوان یکی از بزرگترین صنایع کشور در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۱ با رشد ۹/۰ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن به ۲۳/۰ میلیون تن رسید. متأسفانه این آمار تا زمان تهیه این گزارش برای کل سال ۱۴۰۱ به روز نشده است. فروش محصولات پتروشیمی (پلیمری و شیمیایی) در بورس کالا از ۵/۴ میلیون تن در سال ۱۴۰۰ به ۶/۳ میلیون تن در سال ۱۴۰۱ افزایش یافت که از رشد ۱۸ درصدی حکایت دارد. ارزش محصولات معامله شده در این سال اگر چه

بخش نفت

در پی شرایط خاص بخش نفت کشور در چند سال اخیر، آمار مربوط به تولید و صادرات این بخش به طور رسمی منتشر نشده است. در ارتباط با تولید نفت، بهترین آمار در دسترس مربوط به گزارش‌های اوپک و از منابع ثانویه است. بر اساس این آمار، تولید نفت خام کشور که در نیمه نخست سال ۲۰۱۸ در محدوده ۳/۸ میلیون بشکه در روز در نوسان بود، از نیمه دوم این سال و در پی اعمال تحریم‌های آمریکا به سرعت روندی نزولی به خود گرفت، به نحوی که در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ به حدود ۱/۹ میلیون بشکه در روز فروافتاد. به این ترتیب میزان کل تولید نفت ایران پس از اعمال تحریم‌های آمریکا حتی از میزان صادرات نفتی کشور در دوره برقرار بودن برجام کمتر شد. صادرات نفتی کشور در سال ۱۳۹۶ به طور متوسط معادل ۲/۳ میلیون بشکه در روز بود. با این حال به مرور و به ویژه پس از انتخابات اخیر آمریکا و روی کار آمدن دولت جدید در این کشور، تولید نفت ایران نیز روندی نسبتاً صعودی در پیش گرفت، به نحوی که در ماه مارس ۲۰۲۳ (تقریباً مطابق با اسفند ۱۴۰۱) به سطح ۲/۶ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. تولید نفت ایران در سال ۲۰۲۲ به طور متوسط معادل ۲/۶ میلیون بشکه در روز و ۶/۸ درصد بیشتر از سال میلادی قبل از آن بود.

آمار صادرات نفت ایران به طور کلی در چند سال اخیر محرمانه تلقی شده است. با این حال با توجه به مصرف داخلی نفت (نزدیک به ۲ میلیون بشکه در روز) و همچنین طبق برآوردهای برخی نهادهای بین‌المللی از قبیل صندوق بین‌المللی

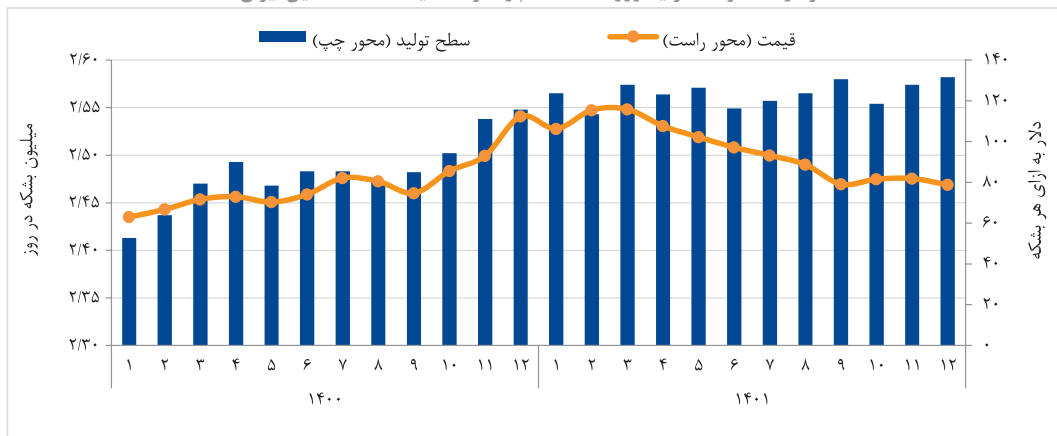
صنعت نفت که در نیم قرن اخیر همواره از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود، در چند سال اخیر با فراز و فرودهای متعددی روبه‌رو شده است. آخرین شوک شدید به بخش نفت کشور در اوایل سال ۱۳۹۷ و در پی اجرایی شدن دور جدید تحریم‌های ایالات متحده اتفاق افتاد که در اثر آن، صادرات نفت ایران بسیار محدود شد. این محدودیت‌ها به نحوی اجرا شد که کشورهای مختلف قادر باشند به مرور نیاز خود به نفت ایران را کاهش دهند و به همین علت ایالات متحده در ابتدا برخی کشورها را به طور موقت از این تحریم معاف کرد. در نتیجه صادرات و البته تولید نفت ایران هم به مرور روند کاهشی به خود گرفت و ارزش افزوده آن در اقتصاد افت کرد. پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا و روی کار آمدن حزب دموکرات، تولید و صادرات نفت ایران نیز به موازات امیدواری به از سرگیری توافق هسته‌ای، به مرور افزایش یافت.

طبق گزارش بانک مرکزی، ارزش افزوده بخش نفت به قیمت‌های جاری در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۱/۸ درصد از کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور بوده است که بالاترین رقم پس از تحریم‌های جدید آمریکا محسوب می‌شود. این سهم که در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به ترتیب ۱۳/۵ درصد و ۱۳/۰ درصد بود، در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب به ۷/۴ درصد و ۳/۷ درصد فرو افتاد. با این حال از سال ۱۴۰۰ به این سو مجدداً سهم نفت از کل ارزش افزوده اقتصاد ایران روندی صعودی به خود گرفته است.

قیمت نفت خام سنگین ایران که در فروردین ۱۳۹۸ به ۶۸/۵ دلار به ازای هر بشکه رسیده بود و از خرداد تا دی این سال در محدوده ۶۱ تا ۶۴ دلار در نوسان بود، از بهمن‌ماه این سال کاهش شدیدی را تجربه کرد و در آخرین ماه سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۹ دلار رسید. در هفته دوم ماه مارس (مطابق با نیمه دوم اسفندماه ۱۳۹۸) و در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان، تقاضای نفت به شدت کاهش یافت و تصمیم اوپک پلاس در راستای عدم کاهش عرضه، افت شدید قیمت را حتی تا سطوح نزدیک به ۱۰ دلار در هر بشکه به دنبال داشت. در نتیجه، متوسط قیمت نفت سنگین ایران در فروردین ۱۳۹۹ به حدود ۱۷ دلار هم رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت و سپس با شروع جنگ روسیه و اوکراین، به رکوردهای جدیدی دست یافت. طبق گزارش اوپک قیمت نفت سنگین ایران در سال ۲۰۲۲ به طور متوسط معادل ۹۹/۹ دلار به ازای هر بشکه بوده که ۴۳/۲ درصد بیش از سال میلادی قبل از آن است. با این حال در اسفندماه ۱۴۰۱ (تقریباً مطابق با مارس ۲۰۲۳)، قیمت نفت سنگین ایران به حدود ۷۸/۸ دلار در هر بشکه فروافتاد. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را در دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

پول، متوسط صادرات نفتی ایران در سال ۲۰۲۲ در بازه‌ای بین ۷۵۰ هزار بشکه تا ۹۵۰ هزار بشکه در روز برآورد می‌شود. به این ترتیب صادرات نفتی ایران در سال ۲۰۲۲ افزایشی حدوداً ۱۵ درصدی را در مقایسه با سال ۲۰۲۱ تجربه کرده، اگرچه همچنان فاصله قابل توجهی با میزان صادرات قبل از سال ۲۰۱۸ دارد. خبرگزاری رویترز به نقل از برخی منابع از جمله شرکت بین‌المللی انرژی اس‌وی‌بی و با استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کیپلر (Kpler) معمولاً تخمینی از صادرات نفتی ایران اعلام می‌کند. بر این اساس، صادرات نفت خام ایران در ماه فوریه ۲۰۲۰ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۳۹۸) به حدود ۱۴۰ هزار بشکه در روز فرو افتاده بود که این سطح نازل حتی در زمان جنگ ایران و عراق هم تجربه نشده بود. این وضعیت تا چند ماه به ویژه به دلیل همه‌گیری جهانی ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی نفت ادامه داشت، اما پس از آن به مرور صادرات نفت ایران افزایش یافت و در دسامبر ۲۰۲۲ به حدود ۱/۱ میلیون بشکه در روز رسید. پس از آن صادرات نفتی ایران افزایش بیشتری یافت تا در می ۲۰۲۳ (تقریباً مطابق با اردیبهشت ۱۴۰۲) به سطح حدودی ۱/۵ میلیون بشکه در روز برسد که بیشترین رقم از سال ۲۰۱۸ به این سو محسوب می‌شود. مشتری عمده نفت ایران چین است، اگرچه در یک سال اخیر بخش کوچکی از نفت ایران (نفت سبک)، راهی ونزواتلا نیز شده است.

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

ماخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

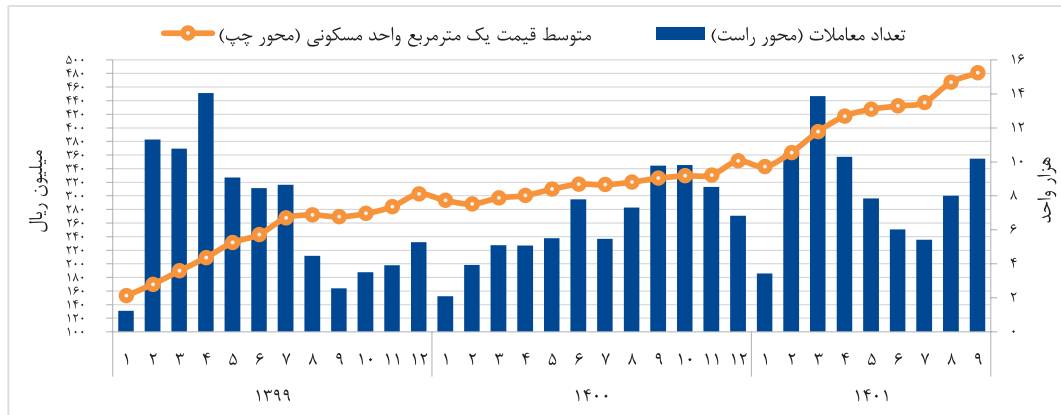
بخش مسکن

معامله‌شده با ۹۴۴/۱ میلیون ریال به منطقه ۱ و کمترین آن با ۲۴۴/۹ میلیون ریال به منطقه ۱۸ تعلق داشت. متوسط ماهانه حجم معاملات ملکی شهر تهران از ۵ هزار و ۷۸۲ واحد مسکونی معامله‌شده در نه ماهه ابتدای سال ۱۴۰۰، با ۴۵/۲ درصد افزایش به ۸ هزار و ۳۹۴ واحد مسکونی معامله‌شده در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ رسید. نمودار ۲ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات در سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد.

طبق آخرین آمار منتشر شده توسط بانک مرکزی، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله‌شده^۱ از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی شهر تهران از ۳۲۵/۹ میلیون ریال در آذرماه سال ۱۴۰۰ با ۴۷/۵ درصد افزایش به ۴۸۰/۷ میلیون ریال در آذرماه سال ۱۴۰۱ رسید. این در حالی است که متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در آذرماه ۱۴۰۰ نسبت به آذرماه ۱۳۹۹ تنها حدود ۲۱/۱ درصد افزایش یافته بود. در آذرماه سال ۱۴۰۱، در بین مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران، بیشترین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای مسکونی

۱. متوسط قیمت معاملاتی برآوردشده، صرفاً تصویر کلی از تحولات قیمتی در شهر تهران را ارائه می‌کند که با توجه به ناهمگن بودن واحدهای مسکونی معامله‌شده (به لحاظ ناحیه، محله، طبقه، وضعیت مشاعات همچون پارکینگ، انباری، آسانسور، کیفیت ساخت و سایر عوامل)، لازم است موارد مذکور در مقایسه قیمت‌های محاسبه شده در ماه‌های مختلف به ویژه در سطح مناطق مدنظر قرار گیرد.

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

به ۱۵ هزار و ۶۵۹ واحد مسکونی معامله‌شده در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ افزایش یافت. این مهم صرفاً معطوف به ساختمان‌هایی با عمر بیش از ۲۰ سال نبود، بلکه به طور کلی در این دوره سهم معاملات واحدهای مسکونی با عمر بنای بالا نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن افزایش یافت. جدول ۴ توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله‌شده در شهر تهران را بر حسب عمر بنا در نه ماهه ابتدای سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

بررسی توزیع تعداد واحدهای مسکونی معامله‌شده در شهر تهران به تفکیک عمر بنا در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ حاکی از آن است که از مجموع ۷۵ هزار و ۵۴۸ واحد مسکونی معامله‌شده، واحدهای تا ۵ سال ساخت با سهم ۲۹/۳ درصد، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. نکته حایز اهمیت افزایش قابل توجه معاملات واحدهای مسکونی بیش از ۲۰ سال ساخت در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ است. معاملات واحدهای بیش از ۲۰ سال ساخت از ۶ هزار و ۷۱۵ واحد مسکونی معامله‌شده در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با ۱۳۳/۲ درصد افزایش

جدول ۴- توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله‌شده در شهر تهران بر حسب عمر بنا

عمر بنا (سال)	مجموع معاملات ۹ ماهه نخست (واحد مسکونی)		درصد تغییر	سهم از مجموع معاملات ۹ ماهه نخست (درصد)	
	۱۴۰۱	۱۴۰۰		۱۴۰۱	۱۴۰۰
تا ۵ سال	۲۲,۱۰۳	۱۷,۴۵۰	۲۶/۷	۲۹/۳	۳۰/۲
۶ تا ۱۰ سال	۱۳,۲۰۷	۱۱,۳۱۵	۱۶/۷	۱۷/۵	۱۹/۶
۱۱ تا ۱۵ سال	۱۲,۲۰۴	۷,۳۳۸	۶۶/۳	۱۶/۲	۱۲/۷
۱۶ تا ۲۰ سال	۱۲,۳۷۵	۹,۲۲۲	۳۴/۲	۱۶/۴	۱۵/۹
بیش از ۲۰ سال	۱۵,۶۵۹	۶,۷۱۵	۱۳۳/۲	۲۰/۷	۱۱/۶
جمع	۷۵,۵۴۸	۵۲,۰۴۰	۳۰/۶	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

۱.۳. گروه خدمات

«هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت‌های خدماتی» رشدهای منفی به ترتیب ۱۱/۶ درصدی، ۱۱/۱ درصدی، ۱۰/۷ درصدی و ۱/۸ درصدی را در سال ۱۴۰۱ تجربه کردند. زیرمجموعه «فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی» در شش سال اخیر همواره با رشد منفی و انقباض مواجه بوده است. سایر زیرمجموعه‌های این بخش همگی رشدهای مثبت را در سال ۱۴۰۱ تجربه کردند که بیشترین آن با ۲۲/۸ درصد به زیرمجموعه «فعالیت‌های مربوط به تامین جا و غذا» تعلق داشته است. این زیرمجموعه در سال ۱۴۰۰ نیز رشد قابل توجه ۲۸/۲ درصدی را تجربه کرده بود. جدول ۵ رشد زیرمجموعه‌های گروه خدمات را نشان می‌دهد.

گروه خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور که حدود نیمی (۴۶/۱ درصد) از ارزش افزوده اقتصاد در آن ایجاد می‌شود، در سال ۱۴۰۱ از نظر ارزش افزوده ایجادشده به قیمت‌های ثابت ۲/۷ درصد نسبت به سال قبل از آن رشد کرد. این در حالی است که این بخش در سال قبل از آن ۶/۵ درصد رشد را تجربه کرده بود. ارزش افزوده این بخش به قیمت‌های ثابت در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۱/۵ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۶ بوده و از رشد متوسط سالانه حدوداً ۲/۲ درصدی در طول این دوره پنج ساله حکایت دارد. باید توجه داشت که در این برهه زمانی بحران شیوع کرونا نیز رخ داده که بیشترین تأثیر را بر بخش خدمات اقتصاد داشته است. در بین زیرمجموعه‌های این گروه، بخش‌های «آموزش»، «اداره عمومی، دفاع و تامین اجتماعی»، «فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی» و

جدول ۵- نرخ رشد زیرمجموعه‌های گروه خدمات به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۲/۱	۰/۱	-۰/۳	۲/۲	۶/۵	۲/۷	گروه خدمات
۳/۳	-۵/۰	-۳/۲	۴/۳	۳/۷	۷/۳	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری
۶/۱	-۱/۴	۳/۱	-۱/۷	۶/۹	۹/۹	حمل‌ونقل و انبارداری
-۹/۱	-۱/۳	-۱۸/۴	-۴۰/۵	۲۸/۲	۲۲/۸	فعالیت‌های مربوط به تامین جا و غذا
۳۴/۰	۳۵/۲	۱۹/۱	۳۴/۱	۱۳/۱	۱۰/۱	اطلاعات و ارتباطات
۱۳/۰	۲/۲	۷/۸	۸/۳	-۲/۴	۵/۹	فعالیت‌های مالی و بیمه
-۰/۴	۴/۰	۱/۲	۳/۲	۱/۱	۲/۲	فعالیت‌های املاک و مستغلات
۴/۰	-۱/۴	-۱۷/۹	-۱۵/۷	۱۵/۸	۸/۴	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
-۰/۱	-۱۱/۹	-۱۳/۹	-۳/۵	-۲/۰	-۱۰/۷	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۳/۴	-۱۰/۰	-۴/۰	-۲/۰	۱۰/۷	-۱۱/۱	اداره عمومی، دفاع و تامین اجتماعی
-۱۰/۸	۱۱/۳	۵/۸	-۶/۳	۱۴/۲	-۱۱/۶	آموزش
-۸/۷	-۱/۲	-۷/۱	-۰/۲	۱۵/۴	۰/۵	بهداشت و مددکاری اجتماعی
-۵/۹	۱۷/۸	-۱۵/۵	۰/۴	۱۴/۶	-۱/۸	هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت‌های خدماتی

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۱ و سری زمانی حساب‌های ملی

۲. بازار نیروی کار

از این واقعیت است که عده زیادی از مردم (به ویژه بانوان) از یافتن کار مناسب ناامید شده و از بازار کار خارج شده‌اند.

علاوه بر این، بیکاری جوانان و قشر تحصیلکرده دانشگاهی کشور نیز نگران‌کننده است. در سال ۱۴۰۱ حدود ۱/۶ میلیون نفر از جمعیت ۱۸ تا ۳۵ ساله کشور موفق به یافتن شغل مورد نظر خود نشدند که گویای نرخ بیکاری ۱۶/۳ درصدی برای این گروه سنی است. این نرخ برای زنان در این گروه سنی به ۲۷/۸ درصد می‌رسد. همچنین نرخ بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان آموزش عالی ۱۲/۹ درصد بوده که در بین زنان این گروه به ۲۱/۹ درصد می‌رسد. حدود ۴۰/۰ درصد از کل جمعیت بیکار کشور در سال ۱۴۰۱ دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. بالاتر بودن آمار بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل دانشگاهی در مقایسه با متوسط کل جمعیت نشان می‌دهد که ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی نه تنها ورود به بازار کار را تسهیل نکرده، بلکه متناسب و سازگار با ظرفیت بازار کار نبوده و حتی احتمالاً جذب فارغ‌التحصیلان را سخت‌تر کرده است. بنابراین دوره‌های تحصیلات تکمیلی که یک سرمایه‌گذاری نسبتاً بزرگ هم برای دولت و هم خانوارها تلقی می‌شود، برای تعداد قابل توجهی از افراد و حداقل از جنبه ورود به بازار کار و کسب درآمد، عایدی مثبتی نداشته است. البته نباید از پدیده مهاجرت نیروی انسانی جوان و تحصیل کرده در سال‌های اخیر غافل بود.

در سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۲۳/۷ میلیون نفر از جمعیت بالای ۱۵ سال در کشور شاغل بوده‌اند که افزایش حدود ۲۶۸ هزار نفری را در مقایسه با سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. از این جمعیت حدود ۱۴/۸ درصد در بخش کشاورزی، ۳۳/۶ درصد در بخش صنعت و ۵۱/۶ درصد در بخش خدمات اشتغال داشته‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در سال ۱۴۰۱ حدود ۲/۲ میلیون نفر معادل ۹/۵ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۰/۷ واحد درصد نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است. جدول ۶ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

از گزارش تابستان ۱۳۹۸ به این سو، جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر مبنای اصلی محاسبات مرکز آمار برای بازار کار قرار گرفت، در حالی که پیش از این مبنای آمارگیری و گزارش شاخص‌های اصلی نیروی کار کشور جمعیت بالای ۱۰ سال بود. آمار منتشرشده از وضعیت بازار کار کشور در سال ۱۴۰۱ از نرخ مشارکت ۴۰/۹ درصدی و نرخ بیکاری ۹/۰ درصدی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در این سال حکایت دارد. نرخ مشارکت نسبت به سال قبل از آن تغییری نداشته، اما نرخ بیکاری ۰/۲ واحد درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ مشارکت که در روندی آکیدا نزولی، با کاهش ۳/۲ واحد درصدی از ۴۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۴۰/۹ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده بود، سرانجام در سال ۱۴۰۱ در همان سطح سال قبل از آن تثبیت شد. با این وجود نرخ بیکاری در سال ۱۴۰۱ همچون سال‌های اخیر روند نزولی را تجربه کرد. کاهش نرخ بیکاری در این سال‌ها در حالی رخ داده است که وضعیت کلان اقتصادی کشور به نسبت سال‌های قبل‌تر به مراتب نامناسب‌تر بوده است. در سال ۱۴۰۱ با وجود افزایش بیش از ۷۲۸ هزار نفری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر، تنها حدود ۲۴۲ هزار نفر به جمعیت فعال افزوده شد. البته نرخ پایین مشارکت در مقایسه با سایر کشورها یکی از شاخصه‌های همیشگی اقتصاد ایران حداقل در چهار دهه اخیر بوده، اما این مهم در سال‌های اخیر تشدید شده است. این نرخ پایین عمدتاً از جانب جمعیت بانوان کشور ایجاد می‌شود، به طوری که از جمعیت ۳۱/۹ میلیون نفری زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران، تنها ۴/۳ میلیون نفر قابلیت و تمایل انجام کار را در سال ۱۴۰۱ داشته و به عبارت دیگر مشارکت اقتصادی داشته‌اند. از همین جمعیت اندک نیز ۱۵/۸ درصد بیکار بوده‌اند، در حالی که نرخ بیکاری برای مردان در سال ۱۴۰۱ معادل ۷/۷ درصد رقم خورده است. این مهم نشان می‌دهد که فارغ از ضعف‌های ساختاری مهارت‌پروری در سیستم آموزشی کشور، فرهنگ، زیرساخت‌ها و موقعیت‌های موجود در بازار کار مناسب و پذیرای ورود زنان نبوده است. این تفاوت در نرخ بیکاری تقریباً در همه سال‌های چهار دهه اخیر تکرار شده و بالا بودن جمعیت غیرفعال بانوان از جمله مهمترین چالش‌های بازار کار کشور بوده است.

به طور کلی توجه به نرخ مشارکت در کنار نرخ بیکاری، واقعیت‌های اقتصادی کشور را بهتر بازتاب می‌دهد. به بیان دیگر، کاهش نرخ بیکاری تا حدی متاثر

جدول ۶- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

	۱۴۰۰		۱۴۰۱			
	مرد	کل	زن	مرد		کل
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۸/۷	۴۰/۹	۱۳/۶	۶۸/۲	۴۰/۹	نرخ (درصد)
	۲۱/۶	۲۵/۸	۴/۳	۲۱/۷	۲۶/۱	تعداد (میلیون نفر)
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۳/۳	۳۷/۲	۱۱/۴	۶۳/۰	۳۷/۲	نسبت (درصد)
	۱۹/۹	۲۳/۴	۳/۷	۲۰/۱	۲۳/۷	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۷/۹	۹/۲	۱۵/۸	۷/۷	۹/۰	نرخ (درصد)
	۱/۷	۲/۴	۰/۷	۱/۷	۲/۳	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله	۱۳/۸	۱۶/۵	۲۷/۸	۱۳/۵	۱۶/۳	نرخ (درصد)
	۱/۱	۱/۷	۰/۵	۱/۱	۱/۶	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی	۹/۷	۱۳/۶	۲۱/۹	۸/۹	۱۲/۹	نرخ (درصد)
	۰/۵	۱/۰	۰/۵	۰/۵	۰/۹	تعداد (میلیون نفر)
سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)	۱۱/۲	۱۰/۲	۴/۵	۱۰/۴	۹/۵	
جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)	۳۱/۵	۶۳/۰	۳۱/۹	۳۱/۹	۶۳/۸	

ماخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

۳. وضعیت مالی و بودجه دولت

مصارف جاری و عمرانی دولت بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی، الگوی تامین مالی ناترازی بودجه در مواجهه با شوک‌های خارجی همچون تحریم‌های اقتصادی و محدود شدن روابط تجاری با سایر کشورها اهمیت بسزایی دارد.

در دنیای امروز بودجه یکی از مهم‌ترین ابزارهای سیاست‌گذاری و جامع‌ترین بیان اولویت‌های عمومی است. قانون بودجه به دلیل نقش پررنگ دولت در اقتصاد ایران اهمیت مضاعفی دارد. فارغ از نقش منابع درآمدی (از قبیل مالیات) و

۳.۱. کلیات لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱

۲۲,۳۱۴ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد. به این ترتیب بودجه کل کشور در سال ۱۴۰۱ به ۳۶,۵۳۲ هزار میلیارد ریال بالغ شد که از رشد ۲۶/۷ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حکایت داشت. صورت وضعیت ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در جدول ۷ نمایش داده شده است.

بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۱۵,۲۷۳ هزار میلیارد ریال تصویب شد که از رشد ۱۱/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حکایت داشت. همچنین، بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت با رشد ۴۲/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل

جدول ۷- زیربخش‌های اصلی قانون بودجه سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

شرح	قانون بودجه ۱۴۰۱	لایحه بودجه ۱۴۰۱	قانون بودجه ۱۴۰۰	رشد قانون ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰	رشد قانون ۱۴۰۱ نسبت به لایحه ۱۴۰۱
بودجه کل کشور	۳۶,۵۳۲/۰	۳۶,۳۱۰/۷	۲۸,۸۲۳/۴	۲۶/۷	۰/۶
بودجه عمومی	۱۵,۲۷۳/۷	۱۵,۰۵۲/۴	۱۳,۷۳۷/۷	۱۱/۲	۱/۵
منابع عمومی	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۲۰/۰	۱۲,۷۷۹/۲	۹/۱	۱/۶
درآمدهای اختصاصی	۱,۳۳۲/۴	۱,۳۳۲/۴	۹۵۸/۵	۳۹/۰	۰/۰
بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت	۲۲,۳۱۴/۱	۲۲,۳۱۴/۱	۱۵,۷۱۳/۲	۴۲/۰	۰/۰

ماخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

بودجه عمومی دولت

واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی، واگذاری شرکت‌های دولتی و برداشت از صندوق توسعه ملی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته اعتبارات هزینه‌ای (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و در نتیجه خوش‌بینی به رشد درآمدهای نفتی در پی افزایش قیمت جهانی نفت، سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی معادل ۳۵/۲ درصد لحاظ شد. در واقع تنها در سال ۱۳۹۹ بود

بودجه عمومی دولت از دو بخش منابع (یا مصارف) عمومی و درآمدهای اختصاصی (یا مصارف از محل درآمدهای اختصاصی) تشکیل می‌شود. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجادکننده هزینه می‌شوند. به عبارت دیگر این درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه‌داری نمی‌شوند و خزانه‌داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه‌داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از سه بخش درآمدهای عمومی (مالیات، حقوق ورودی و درآمد حاصل از مالکیت دولت)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و

از آن تجربه کرد. جدول ۸ جزئیات منابع و مصارف عمومی را در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به تصویر می کشد.

که سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی افت قابل توجهی داشت و به حدود ۱۰ درصد رسید. پس از آن، در سال ۱۴۰۰ این سهم حدود ۲۷/۳ درصد در نظر گرفته شد و در سال ۱۴۰۱ نیز افزایش ۷/۹ واحد درصدی را نسبت به سال قبل

جدول ۸- زیربخش های منابع و مصارف عمومی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

سهم اجزا از مصارف عمومی در قانون ۱۴۰۱	رشد قانون ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	بودجه سال ۱۴۰۱		مصارف	سهم اجزا از منابع عمومی در قانون ۱۴۰۱	رشد قانون ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	بودجه سال ۱۴۰۱		منابع
			قانون	لایحه					قانون	لایحه	
۷۱/۷	۸/۷	۹,۱۸۹/۲	۹,۹۹۰/۱	۹,۶۵۱/۹	هزینه ها (جاری)	۵۰/۲	۵۳/۸	۴,۵۴۹/۰	۶,۹۹۶/۰	۶,۶۴۴/۱	درآمدها (عمومی)
۲۱/۵	۴۷/۴	۲,۰۳۵/۱	۲,۹۹۹/۴	۲,۷۹۴/۵	جبران خدمات کارکنان	۴۰/۳	۷۲/۷	۳,۲۵۲/۴	۵,۶۱۷/۰	۵,۲۶۷/۷	مالیاتی
۴/۷	-۱۱/۰	۷۳۸/۲	۶۵۷/۳	۶۰۱/۱	استفاده از کالاها و خدمات	۶/۳	۸۰/۳	۴۸۵/۰	۸۷۴/۷	۸۶۶/۴	حاصل از مالکیت دولت
۳/۱	-	۰/۱	۴۳۴/۶	۴۹۳/۰	هزینه اموال و دارایی	۱/۳	۲۵/۷	۱۴۸/۱	۱۸۶/۱	۱۸۲/۶	حاصل از فروش کالاها و خدمات
۰/۶	-۷۳/۶	۳۰۷/۶	۸۱/۱	۷۵/۱	یارانه	۰/۶	-۲۰/۱	۱۰۸/۲	۸۶/۵	۱۰۳/۲	حاصل از جرایم و خسارات
۲/۷	۹۹/۲	۱۹۱/۹	۳۸۲/۲	۲۱۷/۲	کمک های بلاعوض	۱/۷	-۵۸/۳	۵۵۵/۳	۲۳۱/۷	۲۲۴/۲	متفرقه
۲۳/۳	-۱/۳	۳,۲۹۱/۹	۳,۲۴۹/۱	۳,۲۹۱/۸	رفاه اجتماعی						
۱۵/۷	-۱۶/۷	۲,۶۲۴/۵	۲,۱۸۶/۴	۲,۱۷۹/۱	سایر هزینه ها						
۲۱/۵	-۳۵/۵	-۴,۶۴۰/۲	-۲,۹۹۴/۱	-۳,۰۰۷/۸							
تراز عملیاتی											
۱۸/۷	۴۷/۶	۱,۷۶۲/۶	۲,۶۰۱/۲	۲,۵۱۸/۲	تملك دارایی های سرمایه ای (هزینه های عمرانی)	۳۷/۱	۳۰/۹	۳,۹۵۵/۵	۵,۱۷۷/۵	۴,۰۸۴/۵	واگذاری دارایی های سرمایه ای
-	-	۱,۲۹۷/۲	-	۲,۰۰۳/۷	ساختمان و سایر مستحقات	۳۵/۲	۴۰/۶	۳,۴۹۲/۷	۴,۹۱۱/۵	۳,۸۱۸/۵	حاصل از نفت و فرآورده های نفتی
-	-	۳۶۹/۶	-	۳۳۷/۵	ماشین آلات و تجهیزات	۱/۹	-۴۲/۴	۴۵۲/۸	۲۶۱/۰	۲۶۱/۰	حاصل از فروش و واگذاری اموال
-	-	۲/۷	-	۱/۹	سایر دارایی های ثابت	۰/۰	-۵۰/۰	۱۰/۰	۵/۰	۵/۰	حاصل از واگذاری طرح های عمرانی
-	-	۰/۰	-	۰/۱	استفاده از موجودی انبار						
-	-	۰/۰	-	۰/۱	اقلام گرانبها						
-	-	۵/۷	-	۸/۶	زمین						
-	-	۸۷/۵	-	۱۶۶/۴	سایر دارایی های تولید نشده						
۱۸/۵	۱۷/۵	۲,۱۹۲/۸	۲,۵۷۶/۳	۱,۵۶۶/۳							خالص واگذاری دارایی های سرمایه ای
۹/۷	-۲۶/۱	۱,۸۲۷/۴	۱,۳۵۰/۱	۱,۵۵۰/۰	تملك دارایی های مالی	۱۲/۷	-۵۸/۷	۴,۲۷۵/۷	۱,۷۶۷/۹	۲,۹۹۱/۵	واگذاری دارایی های مالی
-	-	۳۵/۸	-	۴۸/۹	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	۷/۴	-۲۲/۳	۱,۳۲۵/۰	۱,۰۳۰/۰	۸۸۰/۰	فروش اوراق مالی اسلامی
-	-	۷۰۱/۵	-	۱,۲۸۳/۰	بازپرداخت اصل اوراق مالی اسلامی	۰/۰	۰/۰	۰/۵	۰/۵	۰/۵	استفاده از تسهیلات خارجی
-	-	۳۳/۵	-	۳/۴	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی	۰/۱	۲۷/۵	۱۲/۲	۱۵/۶	۱۵/۶	دریافت اصل وام ها
--	-	۹۰۵/۱	-	۵/۱	تعهدات پرداخت نشده سال های قبل	۵/۱	-۷۲/۳	۲,۵۵۹/۰	۷۱۰/۰	۷۱۰/۰	واگذاری شرکت های دولتی
-	-	۱۵۱/۵	-	۲۰۹/۶	بازپرداخت اصل وام های خارجی	۰/۱	-۳۲/۶	۱۶/۰	۱۰/۸	۱۰/۸	برگشتی پرداخت های سال قبل
											منابع حاصل از استفاده از صندوق توسعه ملی
											سایر واگذاری ها
۳/۰	-۸۲/۹	۲,۴۴۸/۳	۴۱۷/۸	۱,۴۴۴/۵							خالص واگذاری دارایی های مالی
۱۰۰/۰	۹/۱	۱۲,۷۷۹/۲	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۱۷/۰	جمع مصارف عمومی	۱۰۰/۰	۹/۱	۱۲,۷۷۹/۲	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۲۰/۰	جمع منابع عمومی

مآخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، قانون بودجه سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با افزایش ۸۵/۵ درصدی روبه رو شد، اگرچه نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۰ رشد ۲۲/۸ درصد داشت. علاوه بر این، در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و در بخش مالیات بر درآمد، مالیات مشاغل با سهم ۳۹/۸ درصدی از کل مالیات بر درآمد، افزایش ۹۶/۳ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشت. همچنین مالیات بر حقوق کارکنان بخش عمومی و خصوصی به ترتیب با سهم ۲۸/۹ درصدی و ۲۷/۸ درصدی از مالیات بر درآمد، رشد های ۱۹/۸ درصدی و ۳۹/۳ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کردند. در این میان ردیف مالیات بر ثروت در میان اجزای عمده درآمدهای مالیاتی با کاهش ۱۹/۶ درصدی روبه رو شد. این کاهش عمدتاً به افت ۳۹/۱ درصدی مالیات بر نقل و انتقال سهام مربوط می شود که بیانگر برآورد دولت از عدم رونق بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ بود. در میان اجزای مالیات بر ثروت، مالیات بر مستغلات کاهش

در لایحه پیشنهادهای دولت سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی برابر ۳۸/۴ درصد لحاظ شد که افزایش به ترتیب ۸/۹ واحد درصدی و ۱۲/۹ واحد درصدی در مقایسه با لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشت. افزون بر این، این درآمدها در لایحه بودجه ۱۴۰۱ رشد ۶۲/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشتند. در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی در لایحه بودجه ۱۴۰۱، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی با سهم ۸۳/۹ درصدی از کل مالیات اشخاص حقوقی، رشد ۱۴۵/۸ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد. با این وجود نسبت عملکرد به مصوب این ردیف درآمدی در سال ۱۴۰۰ حدود ۲۴۵/۸ درصد ثبت شده است. بنابراین رشد مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۰ تنها معادل ۱۰/۰ درصد بوده است. همچنین مالیات عملکرد شرکت های دولتی در لایحه مزبور نسبت

را تجربه کرد. انتشار اوراق بدهی در سال‌های اخیر در پی بازگشت تحریم‌های ایالات متحده آمریکا رشد قابل توجهی داشته و منجر به افزایش این ردیف متفرقه شده است. این ردیف در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حدود ۱۳۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده بود.

از طرف دیگر، درآمد حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش ۶/۵ درصدی را تجربه کرد. شایان ذکر است قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به صورت دو سقفی تنظیم شده بود، به این مفهوم که از مجموع ۱۲,۷۷۹/۲ هزار میلیارد ریال اعتبار مصوب برای منابع عمومی، اجازه تخصیص ۹,۳۷۹ هزار میلیارد ریال به دولت داده شد و تخصیص ۳,۴۰۰ هزار میلیارد ریال باقی‌مانده، از شش ماهه دوم آن سال و صرفاً پس از اطمینان از تحقق منابع و متناسب با روند واریزی به خزانه در نیمه نخست سال امکان‌پذیر گشت. در این میان، در سقف دوم قانون بودجه و در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، منابعی معادل ۶۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به عنوان مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی و منابعی معادل ۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به عنوان تحویل نفت خام و میعانات گازی به طلبکاران دولت در قالب رد دیون در نظر گرفته شد تا درآمدهای نفتی در سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۷۵/۳ درصدی را نسبت به لایحه و سقف اول قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کند. بر این اساس رشد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به سقف اول قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حدود ۸۶/۶ درصد در نظر گرفته شد. همچنین مقرر شد کل درآمدهای نفتی دولت با نرخ ETS (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) تسعیر شود و اختصاص درآمدهای ارزی نفتی به واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) در لایحه پیشنهادی دولت حذف شد. علاوه بر این، منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به تبصره ۱۴ منتقل شده و از سرجمع درآمدهای نفتی در منابع عمومی خارج شده بود، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مجدداً به صورت ضمنی به منابع عمومی و درآمدهای نفتی اضافه شد. در واقع منابع ناشی از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی با فرض فروش ۱۴۵ هزار بشکه در روز به قیمت ۵۷ دلار (۹۵ درصد فوب)، حدود ۳ میلیارد دلار برآورد می‌شود که پس از تسعیر با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار، معادل ۶۹۳/۶ هزار میلیارد ریال خواهد بود. اما اشتباه محاسبات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ این بود که همه فروش خوراک (میعانات گازی و گاز طبیعی) به پتروشیمی‌های داخلی سهم دولت نیست و باید ۱۴/۵ درصد آن بابت سهم شرکت‌های ملی نفت و گاز کسر شود. به این ترتیب سهم ۸۵/۵ درصدی دولت معادل ۵۹۳/۲ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود که مغایرتی حدود ۱۰۰/۴ هزار میلیارد ریالی با سرجمع ارقام کلان درآمدهای نفتی در لایحه دارد. فروش ضمنی جهت محاسبات دلاری-ریالی منابع حاصل از این ردیف به شرح جدول ۹ قابل ارائه است.

۳۹/۱ درصدی داشت و مالیات بر نقل و انتقال املاک با رشد ۷۳/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مواجه شد. همچنین مالیات بر واردات (حقوق ورودی) با رشد ۴۲/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۰ همراه بود و ردیف حقوق ورودی سایر کالاها رشد ۹۱/۰ درصدی را نسبت به قانون ۱۴۰۰ تجربه کرد. نرخ ارز محاسبه ارزش گمرکی کالاهای وارداتی در همه موارد از جمله حقوق ورودی، مطابق با نرخ ETS^۱ عنوان شد. همچنین، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، نرخ ۴ درصدی حقوق گمرکی برای کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات و ملزومات مصرفی پزشکی و همچنین نهاده‌های کشاورزی و دامی به یک درصد تقلیل یافت. با این وجود، به نظر می‌رسد که افزایش قابل توجه حقوق ورودی ناشی از تغییر نرخ ارز محاسباتی بوده است، چرا که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) مبنای محاسبات قرار می‌گرفت.

در بخش اعتبارات هزینه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، فصل جبران خدمات کارکنان با رشد ۳۷/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲,۷۹۴/۵ هزار میلیارد ریال رسید که سهم ۲۹/۰ درصدی از اعتبارات هزینه‌ای داشت. افزون بر این، فصل رفاه اجتماعی که شامل انواع بیمه‌های اجتماعی کارکنان دولت، کمک‌های رفاهی کارمندان دولت و انواع کمک هزینه‌ها است، ۳۴/۱ درصد از اعتبارات هزینه‌ای را در بر گرفت که در میان هفت فصل زیرمجموعه اعتبارات هزینه‌ای، بالاترین سهم را به خود اختصاص داد. در مجموع، اعتبارات هزینه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با سهم ۷۰/۴ درصدی از مصارف عمومی، رشد ۵/۰ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد. بر این اساس کسری تراز عملیاتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ۳,۰۰۷/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد. این مهم نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از اعتبارات هزینه‌ای به وسیله درآمدهای عمومی پوشش داده نمی‌شود. شایان ذکر است ردیف‌های متفرقه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۲,۸۵۹/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که اعتبارات هزینه‌ای سهم ۶۱/۲ درصدی را از کل این اعتبارات داشتند. از میان زیرمجموعه‌های اعتبارات متفرقه، اعتبارات ردیف‌های موردی (موقت) سهم حدود ۶۶ درصدی (برابر با ۱,۸۸۶/۲ هزار میلیارد ریال) داشتند که ۹۹۱/۳ هزار میلیارد ریال آن را اعتبارات جاری و مابقی را اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تشکیل می‌دادند. حدود ۸۹/۴ درصد از اعتبارات جاری ردیف‌های موردی (موقت) به ردیف‌هایی از جمله صندوق بازنشستگی فولاد جهت کمک به پرداخت مستمری بازنشستگان (۶۰/۵ هزار میلیارد ریال)، صندوق تثبیت بورس (۶۰ هزار میلیارد ریال)، اجرای قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (۱۲۰ هزار میلیارد ریال)، اجرای طرح رتبه‌بندی معلمان (۲۵۰ هزار میلیارد ریال)، پاداش پایان خدمت بازنشستگان (۲۲۶ هزار میلیارد ریال) و تامین الزامات تحقق رشد شاخص‌های اقتصادی (۱۷۰ هزار میلیارد ریال) اختصاص یافت. همچنین در ردیف‌های متفرقه، سود و کارمزد اوراق بهادار داخلی و وام‌های خارجی (شامل تامین هزینه‌های انتشار و حق عاملیت واگذاری اوراق بهادار) مبلغ ۴۹۳ هزار میلیارد ریال برآورد شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۱/۶ درصدی

۱. متوسط نرخ سامانه‌های سنا و نیما. سامانه سنا مربوط به معاملات ارز به صورت اسکناس در صرافی‌های مجاز و سامانه نیما مربوط به حواله‌های ارزی بود.

جدول ۹- منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی

عنوان	قانون ۱۴۰۱	لایحه ۱۴۰۱	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۰	درصد تغییر به قانون ۱۴۰۱	درصد تغییر به قانون ۱۴۰۰
میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)	۱,۴۰۰/۰	۱,۳۰۰/۰	۲,۳۰۰/۰	۲,۳۰۰/۰	-۳۹/۱	-
فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی (هزار بشکه در روز)	۱۴۵/۰	۱۴۵/۰	۰/۰	۰/۰	-	-
قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)	۷۰/۰	۶۰/۰	۴۰/۰	۴۰/۰	۷۵/۰	۷۵/۰
قیمت فروش هر بشکه میعانات گازی به واحدهای پتروشیمی (دلار)	۶۶/۵	۵۷/۰	۳۸/۰	۳۸/۰	۷۵/۰	۷۵/۰
سهم شرکت ملی نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم شرکت ملی گاز از درآمدهای ارزی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز (درصد)	۴۰/۰	۴۰/۰	۳۸/۰	۳۸/۰	۵/۳	۵/۳
سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۴۵/۵	۴۵/۵	۴۷/۵	۴۷/۵	-۴/۳	-۴/۳
سهم دولت از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی (درصد)	۸۵/۵	۸۵/۵	۸۵/۵	۸۵/۵	۰/۰	۰/۰
سهم دولت از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۴۵/۵	۴۵/۵	۴۷/۵	۴۷/۵	-۴/۳	-۴/۳
سهم شرکت ملی نفت از فروش میعانات گازی به واحدهای پتروشیمی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه (هزار ریال به ازای هر دلار)	۲۳۰/۰	۲۳۰/۰	۱۱۵/۰	۱۱۵/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
خالص صادرات گاز طبیعی (میلیارد دلار)	۳/۶	۳/۶	۲/۹	۲/۹	۲۳/۴	۲۳/۴
کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۳۵/۸	۲۶/۳	۳۳/۶	۳۳/۶	۶/۵	۶/۵
کل درآمد حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی (میلیارد دلار)	۳/۵۲	۳/۰۲	۰/۰	۰/۰	-	-
سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)	۱۵/۷	۱۱/۹	۱۳/۹	۱۳/۹	۱۳/۵	۱۳/۵
سهم شرکت ملی نفت از کل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و فروش خوراک (میلیارد دلار)	۵۷/۰	۴/۳	۴/۹	۴/۹	۱۷/۰	۱۷/۰
سهم شرکت ملی گاز از درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۰/۵	۰/۵	۰/۴	۰/۴	۲۳/۴	۲۳/۴
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۱۶/۳	۱۲/۰	۱۶/۰	۱۶/۰	۲/۰	۲/۰
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۱/۶	۱/۶	۱/۴	۱/۴	۱۸/۳	۱۸/۳
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی (میلیارد دلار)	۳/۰	۲/۶	۰/۰	۰/۰	-	-
منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (هزار میلیارد ریال)-دولت	۳,۷۴۳/۳	۲,۷۵۰/۲	۱,۸۳۴/۳	۱,۸۳۴/۳	۱۰۴/۱	۱۰۴/۱
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی (هزار میلیارد ریال)-دولت	۳۷۴/۶	۳۷۴/۶	۱۵۸/۴	۱۵۸/۴	۱۳۶/۵	۱۳۶/۵
منابع حاصل از فروش میعانات گازی به واحدهای پتروشیمی (هزار میلیارد ریال)-دولت	۶۹۲/۱	۵۹۳/۳	۰/۰	۰/۰	-	-
مازاد منابع حاصل از صادرات نفتی نسبت به منابع پیش‌بینی شده (هزار میلیارد ریال)	۰/۰	۰/۰	۶۰۰/۰	۶۰۰/۰	-	-
تحويل نفت خام به طلبکاران (هزار میلیارد ریال)	۰/۰	۰/۰	۹۰۰/۰	۹۰۰/۰	-	-
کل درآمد نفتی دولت (هزار میلیارد ریال)	۴,۸۱۰/۱	۳,۷۱۸/۱	۳,۴۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۳۷/۷	۳۷/۷

مآخذ: لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰، لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۱ و فروش ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و اظهارات نمایندگان مجلس.

علاوه بر این، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی باید مطابق با قانون برنامه ششم توسعه معادل ۴۰ درصد در نظر گرفته می‌شد، اما دولت این مجوز را برای خود در نظر گرفت که ۲۰ واحد درصد از این سهم را تحت عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی جزو منابع خود لحاظ کند. به این ترتیب سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی به ۲۰ درصد کاهش یافت که مشابه لوایح بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ است. بدین ترتیب، با توجه به فروض برآورد درآمدهای دلاری و سهم صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، این ردیف بودجه‌ای (استقراض از صندوق توسعه ملی) رشد ۲۷۹/۴ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد. با توجه به فروض ضمنی لایحه بودجه ۱۴۰۱، ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۱۱/۹ میلیارد دلار محاسبه می‌شود که بر اساس نرخ تسعیر پیش‌بینی شده در بودجه (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) معادل ۲,۷۴۷/۱ هزار میلیارد ریال خواهد بود که نیمی از آن (معادل ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال) در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی به عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی ثبت شد. به هر حال سهم دولت از درآمدهای نفتی (صادرات نفت، میعانات گازی، خالص صادرات گاز و سهم ۸۵/۵ درصدی فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی) با فروض مورد توجه این سند، به ۳,۷۱۸/۱ هزار میلیارد ریال بالغ شد که ۸۶/۶ درصد بیشتر از لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ است. با اضافه شدن برداشت دولت به میزان ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی (معادل ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال تسعیر شده با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار)، درآمدهای نفتی دولت به ۵,۰۹۱/۷ هزار میلیارد ریال خواهد رسید که ۳۷/۱ واحد درصد از منابع عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۱ را تشکیل می‌دهد. علاوه بر این، در لایحه بودجه ۱۴۰۱، دولت مکلف به تخصیص از تا سقف ۴/۵ میلیارد یورو با هدف تقویت بنیه دفاعی، تحقیقات راهبردی

دفاعی و پرداخت تعهدات مربوط به طرح‌های دفاعی و پیشرفت و آبادانی و محرومیت‌زدایی از محل تحويل نفت خام و میعانات گازی صادراتی (بر اساس قیمت روز صادراتی) شد. در صورت لحاظ ارقام مزبور در سقف مصارف و منابع عمومی، وابستگی بودجه عمومی به منابع نفتی افزایش قابل توجهی را در این سند تجربه خواهد کرد. علاوه بر این، در بخش واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، وجود انبارهای از دارایی‌های دولت سبب شد تا با کاهش درآمدهای نفتی، فروش اموال منقول و غیرمنقول دولت گزینه‌ای مناسب برای پوشش مصارف بودجه به حساب آید و در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولتی معادل ۲۶۰ هزار میلیارد ریال منابع در نظر گرفته شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کاهش ۴۲/۴ درصدی را تجربه کرد. اگرچه این ردیف بودجه‌ای در لایحه بودجه ۱۴۰۱ کمتر از قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ لحاظ شد، اما با توجه به عملکرد واقعی این ردیف در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، همچنان رقم در نظر گرفته شده در لایحه بودجه ۱۴۰۱ دچار بیش‌برآورد بود. در مجموع، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای به ترتیب با افزایش ۳/۳ درصدی و ۸۱/۳ درصدی نسبت به قانون و لایحه بودجه ۱۴۰۰، به ۴,۰۸۴/۵ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۴۰۱ رسید.

از طرفی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۴۲/۹ درصدی را تجربه کرد. همچنین سهم این اعتبارات از مصارف عمومی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۱۸/۴ درصد ثبت شد. به این ترتیب، تراز سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به ۱,۵۶۶/۳ هزار میلیارد ریال رسید. به بیان دیگر بخشی از هزینه‌های جاری از محل واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای پوشش داده شد.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مطابق معمول نظام بودجه‌ریزی در ایران، تلاش شد تا بخشی از ناترازی بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شود. در این

رسید و برای اجرا ابلاغ شد. منابع و مصارف بودجه کل کشور در قانون مصوب رشد اندک ۰/۶ درصدی را نسبت به لایحه تقدیمی دولت داشت. بدین ترتیب، منابع و مصارف عمومی دولت از ۱۳,۷۲۰/۰ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۴۰۱ به ۱۳,۹۴۱/۳ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ افزایش یافت که حکایت از رشد ۱/۶ درصدی نسبت به لایحه تقدیمی دولت در سال ۱۴۰۱ داشت. در این میان، درآمدهای عمومی با افزایش ۵/۳ درصدی به ۶,۹۹۶/۰ هزار میلیارد رسید. از جمله عوامل این رشد می‌توان به افزایش ۳۴۹/۳ هزار میلیارد ریالی درآمدهای مالیاتی اشاره کرد که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ رشد ۶/۶ درصدی را تجربه کرد. شایان ذکر است مالیات‌های مستقیم نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ تغییری نداشت. آنچه موجب تغییر در ارقام درآمدهای مالیاتی شد، به زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم برمی‌گشت. در قسمت مالیات بر کالاها و خدمات، ۰/۲۷ درصد از ۴ واحد درصد مالیات بر ارزش افزوده سهم شهرداری‌ها که در لایحه تقدیمی دولت حذف شد، به منابع مالیات‌های غیرمستقیم مجدداً اضافه شد و برابر ۴۴/۸ هزار میلیارد ریال ثبت شد. همچنین ردیفی تحت عنوان «مالیات موضوع درآمد حاصل از صادرات مواد خام و محصولات معدنی» با مبلغ ۱۰ هزار میلیارد ریال به این بخش مالیاتی اضافه شد. بدین ترتیب، در قانون بودجه ۱۴۰۱، مالیات بر کالاها و خدمات با رشد ۲/۷ درصدی نسبت به لایحه به ۲,۰۹۱/۴ هزار میلیارد ریال رسید. همچنین مالیات بر واردات (حقوق ورودی) رشد ۳۷/۹ درصدی را نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ تجربه کرد و ردیف حقوق ورودی سایر کالاها با رشد ۱۴/۷ درصدی نسبت به لایحه مذکور همراه شد. علاوه بر این، ردیف حقوق ورودی خودرو که در لایحه پیشنهادی دولت حذف شده بود، دوباره اضافه و منابع برآورد شده از این ردیف درآمدی در قانون برابر با ۱۸۸/۵ هزار میلیارد ریال لحاظ شد. علاوه بر این، ردیفی تحت عنوان «حقوق ورودی گوشه‌های موبایل بیشتر از ۶۰۰ دلار» در نظر گرفته شد. در بخش مصارف نیز اعتبارات هزینه‌ای با افزایشی ۳۳۸/۲ هزار میلیارد ریالی نسبت به لایحه بودجه، به رقم ۹,۹۹۰/۱ هزار میلیارد ریال رسید و رشد ۳/۵ درصدی را نسبت به لایحه ثبت کرد تا سهم ۷۱/۷ درصدی از مصارف عمومی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ داشته باشد. بدین ترتیب، کسری تراز عملیاتی با کاهش ۰/۵ درصدی از ۳,۰۰۷/۸ هزار میلیارد ریال در لایحه تقدیمی به ۲,۹۹۴/۱ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه ۱۴۰۱ رسید.

علاوه بر این، در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، با تغییر فروش ضمنی برآورد درآمدهای نفتی همچون حجم صادرات نفت و قیمت جهانی نفت خام، منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی، خالص صادرات گاز طبیعی و فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی با رشد ۲۸/۶ درصدی، از ۳,۸۱۸/۵ هزار میلیارد ریال در لایحه به ۴,۹۱۱/۵ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ افزایش یافت تا سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی به ۳۵/۲ درصد بالغ شود. شایان ذکر است در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ همچون لایحه تقدیمی دولت در آن سال، فرض شد که کل درآمد نفتی دولت با نرخ ETS (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) تسعیر شود. با این حال، اختصاص درآمدهای ارزی به واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) که در لایحه تقدیمی دولت حذف شده بود، با الحاق یک بند مجدداً به قانون بودجه ۱۴۰۱ بازگشت. بر این اساس به دولت اجازه داده شد تا معادل سقف ردیف ۱۸ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها (مربوط به جبران حذف نرخ ارز ترجیحی)، ارز با نرخ رسمی تخصیص دهد. بر این اساس، تخصیص یا عدم تخصیص ارز با نرخ ترجیحی به منابع تبصره ۱۴ (هدفمندی یارانه‌ها) مربوط شد و از بودجه عمومی دولت منابعی برای آن در نظر گرفته نشد. در قانون بودجه ۱۴۰۱ نیز مانند لایحه بودجه این سال، منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی از تبصره ۱۴ خارج شد و به صورت ضمنی به منابع عمومی و درآمدهای نفتی اضافه شد. در واقع با تغییر قیمت نفت مبنای محاسبه درآمدهای نفتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به لایحه بودجه این سال، منابع ناشی از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی (با فرض فروش ۱۴۵ هزار بشکه در روز به قیمت ۶۶/۵ دلار) حدود ۳/۵ میلیارد دلار در قانون بودجه برآورد شد که پس از تسعیر با نرخ ۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار، حدود ۸۰۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد تا رشد حدود ۱۶/۷ درصدی را نسبت

میان، انتشار اوراق بدهی دولت برابر با ۸۸۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد منفی ۳۳/۶ درصدی داشت. انتشار اسناد خزانه اسلامی در این سند بودجه برابر با ۳۶۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کاهش ۲۸/۰ درصدی داشت. البته در سال ۱۴۰۰، در عمل حدود ۸۷۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی منتشر و در فرآیند تخصیص به پیمانکاران قرار گرفت که حدود ۷۴/۰ درصد از سقف قانونی بودجه ۱۴۰۰ بیشتر بود. همچنین ردیف انتشار سایر اوراق مالی اسلامی نیز در لایحه بودجه ۱۴۰۱ با کاهش ۲۳/۷ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، برابر با ۵۰۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد. علاوه بر این، اجازه انتشار اوراق مالی اسلامی به مبلغ ۲۰ هزار میلیارد ریال بابت احداث، تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی کشور به دولت داده شد که تفاوتی با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نداشت. از طرفی، همچون لوایح و قوانین بودجه سال‌های گذشته، انتشار ۱۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی جهت بازپرداخت اصل و سود اوراق سررسید شده در نظر گرفته شد، اگرچه برخلاف سال‌های گذشته، در لایحه بودجه ۱۴۰۱، این منابع خارج از سقف انتشار اوراق مالی دولت در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی قرار گرفت. با وجود تعیین سقف برای انتشار اوراق بدهی دولتی در لایحه بودجه ۱۴۰۱، این اجازه به دولت داده شد که در صورت عدم تحقق درآمدهای نفتی، کسری ایجاد شده را از محل انتشار اوراق (فرا تر از سقف قید شده در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی) جبران کند. بنابراین سقف انتشار اوراق بدهی وابسته به تحقق درآمدهای نفتی شد و انتشار اوراق بدهی بدون توجه به شاخص‌های پایداری بدهی، نقش پسماند منابع عمومی را داشت. افزون بر این، واگذاری شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه ۱۴۰۱، رشد منفی ۷۲/۳ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کرد. یکی از عوامل اصلی رشد سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به سقف اول آن، افزایش ۱,۶۰۰/۰ هزار میلیارد ریالی (معادل ۱۶۶/۸ درصد) ردیف واگذاری شرکت‌های دولتی بود. از این مبلغ معادل ۱,۳۰۰/۰ هزار میلیارد مربوط به فروش سهام متعلق به دولت و شرکت‌های دولتی جهت تقویت تامین اجتماعی افراد تحت پوشش صندوق‌های بازنشستگی کشوری، لشکری، فولاد و همچنین تادیه بخشی از دیون و ایفای تعهدات قانونی سازمان تامین اجتماعی و معادل ۳۰۰/۰ هزار میلیارد ریال مربوط به فروش بنگاه‌ها، سهام، سهم‌الشراکه، اموال و دارایی‌های متعلق به دولت و موسسات و شرکت‌های دولتی برای اجرا و تکمیل طرح‌های عمرانی بود که هر دو در سقف دوم لحاظ شدند. بر این اساس و بدون لحاظ کردن ارقام اضافه شده به سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰، واگذاری شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به سقف اول قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حدود ۲۶/۰ درصد کاهش یافت. با لحاظ ۱,۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال استقراض دولت از صندوق توسعه ملی، در مجموع واگذاری دارایی‌های مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با رشد منفی ۳۰/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲,۹۹۱/۵۰ هزار میلیارد ریال رسید و سهم ۲/۱۸ درصدی از منابع عمومی داشت که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با کاهش ۱۱/۷ واحد درصدی مواجه بود.

در بخش تملک دارایی‌های مالی، با توجه به انتشار روزافزون اوراق بدهی دولتی از سال ۱۳۹۳ به این سو، بازپرداخت اصل اوراق مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۸۲/۹ درصدی را تجربه کرد، اگرچه کل تملک دارایی‌های مالی با رشد منفی ۱۵/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، از حدود ۱,۸۲۷/۴ هزار میلیارد ریال به ۱,۵۵۰/۰ هزار میلیارد ریال کاهش یافت و عمده این کاهش به ردیف تعهدات پرداخت نشده سال‌های قبل برمی‌گردد که در سقف دوم قانون بودجه سال ۱۴۰۰ حدود ۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به آن اضافه شده بود. بر این اساس، تراز مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۱,۴۴۱/۵ هزار میلیارد ریال برآورد شد.

در ادامه فرآیند بودجه‌نویسی، لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به عنوان اولین لایحه بودجه دولت سیزدهم در موعد قانونی تقدیم مجلس شد و پس از بررسی لایحه تقدیمی توسط مجلس شورای اسلامی و اعمال ملاحظات شورای نگهبان توسط مجلس، در واپسین روز کاری سال ۱۴۰۰، قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به تصویب

درصدی از منابع عمومی داشته باشد که نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش ۹/۱ واحد درصدی را نشان می‌دهد. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولت برابر با ۱,۰۳۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۱ رشد ۱۷/۰ درصدی داشت. در این زمینه انتشار اوراق مالی اسلامی جهت تجهیز فضاهای آموزشی با رشد ۱۵۰ درصدی نسبت به لایحه، به ۵۰ هزار میلیارد ریال رسید. همچنین جهت تکمیل طرح‌های آبرسانی، راه روستایی، طرح‌های هادی روستایی و تکمیل طرح‌های مهار آب‌های مرزی ۱۲۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی به انتشار اوراق بدهی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اضافه شد. علاوه بر این، عدم اخذ مجوز رهبری جهت استقراض ۲۰ واحد درصدی از صندوق توسعه ملی موجب حذف این ردیف در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی در قانون مزبور شد. در بخش تملک دارایی‌های مالی، در فرآیند تبدیل لایحه به قانون کاهش ۱۲/۹ درصدی تجربه شد تا از حدود ۱,۵۵۰/۰ هزار میلیارد ریال به ۱,۳۵۰/۰ هزار میلیارد ریال برسد. بر این اساس، تراز مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۴۱۷/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شد که کاهش ۷۱/۰ درصدی را نسبت به لایحه آن سال ثبت کرد.

عنوان شده است که تحقق ۲۴۰/۴ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. در این میان تامین مالی مصارف عمومی از کانال انتشار اوراق بدهی دولتی اعم از اسناد خزانه و سایر اوراق نقدی حدود ۱,۹۸۸/۶ هزار میلیارد ریال ثبت شده است که بیانگر درصد تحقق ۱۹۳/۱ درصدی است. همچنین، بنا بر گزارش سازمان خصوصی‌سازی، واگذاری شرکت‌های دولتی در سال ۱۴۰۱ حدود ۳۲۹/۹ هزار میلیارد ریال بوده است. تحقق نسبتاً قابل قبول واگذاری شرکت‌های دولتی در این مدت به فروش بلوکی ۱۲ درصد سهام شرکت صنایع پتروشیمی خلیج فارس برمی‌گردد که بنا به اظهارات مدیر کل خزانه وزارت امور اقتصادی و دارایی، فروش به صورت اقساطی انجام پذیرفته و ۳۲۵/۰ هزار میلیارد ریال به خزانه بابت قسط اول از سوی خریدار واریز شده است. از آنجایی که صرفاً داده‌های عملکرد مجموع واگذاری دارایی‌های مالی و دو زیرمجموعه انتشار اوراق بدهی دولتی و واگذاری شرکت‌های دولتی برای سال ۱۴۰۱ در دسترس‌اند، عملکرد استفاده از منابعی همچون صندوق توسعه ملی، درآمدهای حاصل از دریافت اصل وام‌ها، استفاده از تسهیلات خارجی و برگشتی پرداخت‌های سال قبل مجموعاً حدود ۱,۹۳۱ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شوند. البته با توجه به کوچک بودن ارقام مصوب درآمدهای حاصل از دریافت اصل وام‌ها، استفاده از تسهیلات خارجی و برگشتی پرداخت‌های سال قبل، احتمالاً عمده این منابع از محل برداشت از صندوق توسعه ملی حاصل شده باشد. در واقع به نظر می‌رسد به منظور ترمیم حقوق کارکنان و بازنشستگان کشوری و لشکری بر اساس «قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور و ترمیم حقوق کارکنان و بازنشستگان کشوری و لشکری» که در مجلس شورای اسلامی تصویب و از ابتدای نیمه دوم سال ۱۴۰۱ اجرایی شده بود، درخواست برداشت از منابع صندوق توسعه ملی (از سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات و خالص صادرات گاز) از سوی دولت مورد تأیید رهبری قرار گرفته است. از طرف دیگر، بر اساس گزارش مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت، بازپرداخت اصل اوراق بدهی دولتی در زیرمجموعه تملک دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ معادل ۱,۲۹۴/۷ هزار میلیارد ریال بوده است. اگر تحقق سایر زیرمجموعه‌های تملک دارایی‌های مالی معادل رقم مصوب در نظر گرفته شود، کل تملک دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ حدود ۱,۵۶۱/۷ هزار میلیارد ریال برآورد خواهد شد که حدود ۸۲/۹ درصد از آن مربوط به بازپرداخت اصل اوراق بدهی دولتی سررسید شده است. بدین ترتیب، خالص واگذاری دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ به ۲,۶۸۸/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شده که معادل ۱۷/۵ درصد از عملکرد منابع و مصارف عمومی است. جدول ۱۰ وضعیت عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۱ را به تصویر می‌کشد.

به لایحه داشته باشد. اما اشتباه محاسبات قانون بودجه همانند لایحه بودجه این است که همه فروش خوراک (میعانات گازی و گاز طبیعی) به پتروشیمی‌های داخلی سهم دولت نیست و باید ۱۴/۵ درصد آن بابت سهم شرکت‌های ملی نفت و گاز کسر شود. به این ترتیب سهم ۸۵/۵ درصدی دولت معادل ۶۹۲/۱ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود که مغایرتی حدود ۱۱۷ هزار میلیارد ریالی با سرجمع ارقام کلان درآمدهای نفتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ دارد. به هر حال سهم دولت از درآمدهای نفتی (صادرات نفت، میعانات گازی، خالص صادرات گاز و سهم ۸۵/۵ درصدی فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی) با فروض مورد توجه این سند، به ۴,۸۱۰/۱ هزار میلیارد ریال می‌رسد که ۲۹/۴ درصد بیشتر از لایحه بودجه ۱۴۰۱ است. در مقابل، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۳/۳ درصدی از ۲,۵۱۸/۲ هزار میلیارد ریال در لایحه به ۲,۶۰۱/۲ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه رسید. بدین ترتیب، خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۶۴/۵ درصدی نسبت به لایحه به ۲,۵۷۶/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شد.

از طرفی واگذاری دارایی‌های مالی با کاهش ۴۰/۹ درصدی نسبت به لایحه به ۱,۷۶۷/۹ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ رسید تا سهم ۱۲/۷

۳.۲. عملکرد مالی دولت

در هنگام تهیه این گزارش هیچ اطلاعات رسمی از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در سال ۱۴۰۱ منتشر نشده و آمار و اطلاعات استفاده‌شده به استناد انعکاس آمار در برخی از منابع غیررسمی است. البته درآمدهای مالیاتی (به غیر از مالیات بر واردات) توسط سازمان امور مالیاتی و انتشار اوراق بدهی دولت توسط مرکز بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (گزارش حراج هفتگی اوراق بدهی دولت) منتشر شده است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت، براساس اطلاعات منتشره و نیز اظهارات مقامات مالی کشور، حدود ۱۵,۳۹۰ هزار میلیارد ریال ثبت شده است. نسبت عملکرد منابع و مصارف عمومی به رقم مصوب قانون بودجه در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۱۰/۴ درصد محاسبه شده است.

در سال ۱۴۰۱، درآمدهای عمومی (درآمدهای مالیاتی و گمرکی و سایر درآمدهای دولت) حدود ۶,۹۵۳/۶ هزار میلیارد ریال بوده که نشان‌دهنده تحقق ۹۹/۴ درصدی نسبت به مصوب قانون بودجه ۱۴۰۱ است. با توجه به هزینه‌های جاری ۱۱,۱۴۱/۳ هزار میلیارد ریالی دولت در همین مدت (تحقق ۱۱۱/۵ درصدی نسبت به مصوب قانون بودجه ۱۴۰۱)، کسری تراز عملیاتی در این دوره به ۴,۱۸۷/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده است.

در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۱۰۵/۱ درصدی، از ۲,۰۴۴/۳ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ به ۴,۱۹۳/۷ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ رسیده و عملکرد ۸۱/۰ درصدی نسبت به رقم مصوب قانون بودجه در سال ۱۴۰۱ داشته است. کاهش قابل توجه تخصیص ارز با نرخ رسمی و محاسبه درآمدهای نفتی دولت با نرخ سامانه معاملات الکترونیکی ارز در کنار افزایش صادرات نفت و رشد قیمت‌های جهانی نفت موجب افزایش درآمدهای نفتی در بودجه شده و به تبع آن، رشد واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در سال ۱۴۰۱ محسوس بوده است. علاوه بر این، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (هزینه‌های عمرانی) با عملکرد ۲,۶۹۴/۴ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۱۰۳/۶ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ داشته است. با این وجود سهم آن از کل مصارف عمومی سال ۱۴۰۱ حدود ۱۷/۵ درصد برآورد شده است. شایان ذکر است با توجه به تفاوت در ارقام عنوان شده از عملکرد اعتبارات عمرانی در آمارهای غیررسمی انتشار یافته، این ردیف با کسر سایر مخارج دولت از مصارف عمومی برآورد شده است. در نهایت، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) مازاد ۱,۴۹۹/۵ هزار میلیارد ریالی را تجربه کرده تا بخشی از هزینه‌های جاری دولت را پوشش دهد.

علاوه بر این، همچون سال‌های اخیر خالص واگذاری دارایی‌های مالی نقش کلیدی در تامین بخشی از ناترازی بودجه داشته است، به گونه‌ای که عملکرد واگذاری دارایی‌های مالی در سال ۱۴۰۱ معادل ۴,۲۵۰/۰ هزار میلیارد ریال

جدول ۱۰- عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد سال ۱۴۰۱	قانون بودجه سال ۱۴۰۱	لایحه بودجه سال ۱۴۰۱	نسبت عملکرد به مصوب سال ۱۴۰۱	سهم اجزا از عملکرد منابع و مصارف عمومی در سال ۱۴۰۱
درآمدهای عمومی	۶,۹۵۳/۶	۶,۹۹۶/۰	۶,۶۴۴/۱	۹۹/۴	۴۵/۲
مالیاتی و گمرکی	۵,۳۱۳/۶	۵,۶۱۷/۰	۵,۲۶۷/۷	۹۴/۶	۳۴/۵
سایر درآمدها	۱,۶۴۰/۰	۱,۳۷۹/۰	۱,۳۷۶/۴	۱۱۸/۹	۱۰/۷
اعتبارات هزینه‌ای	۱۱,۱۴۱/۳	۹,۹۹۰/۱	۹,۶۵۱/۹	۱۱۱/۵	۷۲/۴
تراز عملیاتی	-۴,۱۸۷/۸	-۲,۹۹۴/۱	-۳,۰۰۷/۸	۱۳۹/۹	-
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۱۹۳/۷	۵,۱۷۷/۵	۴,۰۸۴/۵	۸۱/۰	۲۷/۲
نفت و فرآورده‌های نفتی	۴,۱۷۴/۷	۴,۹۱۱/۵	۳,۸۱۸/۵	۸۵/۰	۲۷/۱
فروش و واگذاری اموال منقول و غیر منقول و طرح‌های عمرانی	۱۹/۰	۲۶۶/۰	۲۶۶/۰	۷/۱	۰/۱
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۶۹۴/۳	۲,۶۰۱/۲	۲,۵۱۸/۲	۱۰۳/۶	۱۷/۵
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۴۹۹/۵	۲,۵۷۶/۳	۱,۵۶۶/۳	۵۸/۲	-
واگذاری دارایی‌های مالی	۴,۲۵۰/۰	۱,۷۶۷/۹	۲,۹۹۱/۵	۲۴۰/۴	۲۷/۶
فروش و واگذاری اوراق مالی اسلامی	۱,۹۸۸/۶	۱,۰۳۰/۰	۸۸۰/۰	۱۹۳/۱	۱۲/۹
واگذاری شرکت‌های دولتی	۳۲۹/۹	۷۱۰/۰	۷۱۰/۰	۴۶/۵	۲/۱
سایر (دریافت اصل وام‌ها، استفاده از تسهیلات خارجی، برگشتی‌های سال‌های قبل و استفاده از صندوق توسعه ملی)	۱,۹۳۱/۴	۲۷/۹	۱,۴۰۱/۵	-	۱۲/۵
تملك دارایی مالی	۱,۵۶۱/۷	۱,۳۵۰/۱	۱,۵۵۰/۰	۱۱۵/۷	۱۰/۱
خالص واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۶۸۸/۳	۴۱۷/۸	۱,۴۴۱/۵	۶۴۳/۴	-
کل منابع و مصارف	۱۵,۳۹۷/۳	۱۳,۹۴۱/۳	۱۳,۷۲۰/۰	۱۱۰/۴	۱۰۰/۰

ماخذ: لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۱؛ روزنامه اطلاعات، اظهارات رئیس سابق سازمان برنامه و بودجه کشور؛ خبرگزاری فارس، تحقق ۱۱۰ درصدی درآمد بودجه سال ۱۴۰۱؛ مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت؛ سازمان امور مالیاتی.

است، به گونه‌ای که در این مدت مالیات بر نقل و انتقال سهام با درصد تحقق ۵۹/۸ درصدی نسبت به مصوب سال ۱۴۰۱، حدود ۶۱/۷ هزار میلیارد ریال عملکرد داشته است. افزون بر این، مالیات‌های غیرمستقیم در سال ۱۴۰۱ حدود ۷۵/۰ درصد محقق شده و با رشد ۶۶/۹ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰، به ۲,۳۷۲/۶ هزار میلیارد ریال رسیده است. معادل ۷۴/۹ درصد این رقم را مالیات بر کالاها و خدمات و ۲۵/۱ درصد آن را مالیات بر واردات تشکیل می‌دهد. مالیات بر کالاها و خدمات در سال ۱۴۰۱ با رشد ۵۱/۷ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ و سهم قابل توجه ۳۳/۴ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۱، به ۱,۷۷۶/۶ هزار میلیارد ریال بالغ شده که تحقق ۸۴/۹ درصدی را در این سال نشان می‌دهد. در این میان مالیات بر ارزش افزوده که سهم ۶۸/۶ درصدی از عملکرد مالیات بر کالاها و خدمات در سال ۱۴۰۱ دارد، تحقق ۸۶/۱ درصدی را نسبت به مصوب قانون بودجه سال ۱۴۰۱ ثبت کرده است. از سوی دیگر، اگر چه مالیات بر واردات در سال ۱۴۰۱ به لطف افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی، رشد ۱۳۸/۱ درصدی را نسبت به سال گذشته داشته، نسبت عملکرد به مصوب ۵۵/۶ درصدی را ثبت کرده که در میان اقلام اصلی درآمدهای مالیاتی، کمترین نسبت تحقق محسوب می‌شود. جدول ۱۱ عملکرد درآمدهای مالیاتی را به تصویر می‌کشد.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۵,۶۱۷/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۵۶/۳ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات بر واردات) و ۴۳/۷ درصد آن را مالیات مستقیم (مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. اطلاعات منتشر شده از سوی سازمان امور مالیاتی و برخی منابع غیررسمی، حکایت از تحقق ۹۴/۶ درصدی کل درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب قانون بودجه ۱۴۰۱ دارد. در این سال مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۱۱۹/۹ درصدی را ثبت کرده است. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۱۴۲/۱ درصد) را تجربه کرده است. در این میان، مالیات بر اشخاص حقوقی غیردولتی که سهم ۸۷/۶ درصدی از عملکرد کل درآمد مالیات بر اشخاص حقوقی در سال ۱۴۰۱ داشته، ۴۸/۳ درصد بیش از رقم مصوب محقق شده است. از طرف دیگر، مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی در زیرمجموعه مالیات بر اشخاص حقوقی در این مدت کمترین درصد تحقق (۳۸/۰ درصد) را نسبت به مصوب قانون بودجه سال ۱۴۰۱ ثبت کرده است. علاوه بر این، مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۷۰/۱ درصدی، پایین‌ترین عملکرد را در میان اجزای اصلی مالیات مستقیم داشته است. این نسبت پایین عمدتاً ناشی از عملکرد ضعیف بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱

جدول ۱۱- عملکرد درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد ۱۴۰۱	قانون بودجه ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۰	رشد عملکرد ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	نسبت عملکرد به مصوب ۱۴۰۱	سهم اجزا از عملکرد کل درآمدهای مالیاتی در ۱۴۰۱
درآمدهای مالیاتی	۵,۳۱۳/۶	۵,۶۱۷/۰	۳,۳۰۹/۵	۶۰/۶	۹۴/۶	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۲,۹۴۱/۰	۲,۴۵۳/۵	۱,۸۸۸/۰	۵۵/۸	۱۱۹/۹	۵۵/۳
مالیات اشخاص حقوقی	۱,۸۹۸/۴	۱,۳۳۶/۳	۱,۱۷۲/۲	۶۱/۹	۱۴۲/۱	۳۵/۷
مالیات بر درآمد	۸۴۹/۷	۸۴۲/۱	۵۷۳/۹	۴۸/۱	۱۰۰/۹	۱۶/۰
مالیات بر ثروت	۱۹۲/۹	۲۷۵/۲	۱۴۱/۹	۳۶/۰	۷۰/۱	۳/۶
مالیات غیرمستقیم	۲,۳۷۲/۶	۳,۱۶۳/۴	۱,۴۲۱/۵	۶۶/۹	۷۵/۰	۴۴/۷
مالیات بر کالاها و خدمات	۱,۷۷۶/۶	۲,۰۹۱/۴	۱,۱۷۱/۱	۵۱/۷	۸۴/۹	۳۳/۴
مالیات بر واردات	۵۹۶/۰	۱,۰۷۲/۰	۲۵۰/۴	۱۳۸/۱	۵۵/۶	۱۱/۲

ماخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۱؛ سازمان امور مالیاتی؛ خبرگزاری فارس، تحقق ۱۱۰ درصدی درآمد بودجه سال ۱۴۰۱.

عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۲۵۵/۳ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، ۷۷۵/۴ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی موضوع حراج، نهایتاً در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار و فرآیند پذیرهنویسی بدون متعهد پذیرهنویسی) به فروش رسید. بر این اساس، در سال ۱۴۰۱، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در فرآیند حراج معادل ۱,۰۳۰/۷ هزار میلیارد ریال بود که از رشد ۲۷/۹ درصدی نسبت به سال قبل از آن حکایت دارد. جدول ۱۲ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ با کاهش ۲۲/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، در سطح ۱,۰۳۰/۰ هزار میلیارد ریال تصویب شد. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی همچون سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ از خردادماه سال ۱۴۰۱ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد. این بانک تا انتهای اسفندماه سال ۱۴۰۱ در ۴۳ مرحله حراج، حدود ۳,۶۲۶/۴ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه بدهی دولتی با نماد «اراد» عرضه کرد که با تقاضای ۳۳۷/۷ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در این مکانیزم مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به

جدول ۱۲- صورت وضعیت انتشار اوراق بدهی نقدی دولت در حراج بازار پول و سرمایه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

ماه	۱۴۰۱			۱۴۰۰			رشد نقطه‌به‌نقطه	رشد نقطه‌به‌نقطه	رشد نقطه‌به‌نقطه	میزان کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه	میزان کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه	میزان کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه
	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای حراج	میزان معاملات حراج	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای حراج	میزان معاملات حراج						
خرداد	۵۹۲/۸	۱۲۱/۱	۵۴/۰	۲۶/۰	۹/۹	۱۶/۱	۱۷/۵	۹۳۶/۵	۱۳۱/۲	۷۷/۲	۴۰۵/۱	۶۷۹/۸
تیر	۴۹۶/۲	۱۹/۵	۱۹/۵	۲۳/۶	۲/۱	۲۱/۵	۲۱/۵	۸۴۴/۱	۷۴/۳	۵۴/۸	۲۱۴/۴	۲,۴۷۰/۴
مرداد	۳۳۷/۳	۴۰/۷	۴۰/۷	۱۱۲/۸	۷۶/۵	۳۶/۳	۳۶/۳	۷۲۲/۱	۷۴/۶	۳۳/۹	۳۳/۹	۵۵/۷
شهریور	۳۱۴/۸	۶۳/۵	۶۳/۵	۲۴۰/۱	۱۷۷/۰	۶۳/۱	۶۳/۱	۶۲۱/۹	۱۲۰/۷	۶۱/۱	۴۹/۷	۶۵/۵
مهر	۲۶۳/۴	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۴/۶	۴/۶	-	-
آبان	۲۵۸/۹	۰/۵	۰/۵	۷۵/۳	۶۶/۱	۹/۲	۹/۲	۱۰۰/۰	۸۷/۰	۸۶/۵	۱۵/۶	۳۰/۹
آذر	۳۲۲/۴	۴۳/۵	۳۷/۸	۹۱/۶	۶۶/۰	۲۵/۶	۲۵/۶	۳۲۴/۵	۳۷/۸	۰/۰	۵۸/۷	-
دی	۲۵۱/۶	۱۵/۷	۱۵/۷	۶۱/۵	۴۱/۹	۱۹/۶	۲۰/۶	۲۷۸/۴	۱۵/۷	۰/۰	۷۴/۵	-
بهمن	۱۹۸/۰	۳/۸	۳/۸	۳۹/۶	۳۳/۹	۵/۷	۵/۷	۲۴۹/۸	۳/۸	۰/۰	۹۰/۴	-
اسفند	۵۹۱/۰	۲۹/۴	۲۳/۷	۱۳۵/۶	۹۹/۴	۳۶/۲	۳۶/۲	۳۰۱/۶	۴۸۱/۰	۴۵۷/۳	۲۵۴/۷	۳۶۰/۱
جمع	۳,۶۲۶/۴	۳۳۷/۷	۲۵۵/۳	۸۰۶/۰	۵۷۲/۸	۲۳۳/۲	۲۳۵/۶	۴,۳۷۸/۹	۱,۰۳۰/۷	۷۵۵/۴	۲۷/۹	۲۵/۴

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت.

۲,۱۰۵/۷ هزار میلیارد ریال بوده است و از آنجا که این اوراق با کسر از قیمت اسمی به فروش می‌رسد، تامین مالی کسری بودجه به این شیوه حدود ۱,۹۸۸/۶ هزار میلیارد ریال بوده است.

از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی (مجموع بازار اولیه و ثانویه) به تفکیک فعالان اصلی این بازار (دولت، بانک مرکزی، بانک‌ها، صندوق‌ها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می‌شود. بر این اساس، از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۱، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌های سرمایه‌گذاری به ترتیب حدود ۹۲۰/۴ هزار میلیارد ریال و ۱,۲۴۱/۲ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. باید توجه داشت که خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی در عرضه اولیه ممنوع است و رقم ذکر شده برای خالص خرید بانک مرکزی صرفاً مربوط به بازار ثانویه است. بانک‌ها نیز که از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر دست به انتشار اوراق بدهی می‌زند: یکی پذیرهنویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیرهنویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه اراد است) و دیگری ارائه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «خزا».

در سال ۱۴۰۱ و طی فرآیند پذیرهنویسی همراه با متعهد، ۱۶۵/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه به فروش رسید تا به همراه فرآیند حراج، کل اوراق مرابحه به فروش رسیده دولت در سال ۱۴۰۱ به ۱,۱۹۵/۶ هزار میلیارد ریال (۳۲/۰ درصد بیشتر از سال قبل) بالغ شود.

افزون بر این، حدود ۹۱۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی در سال ۱۴۰۱ منتشر شد که نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش ۴/۵ درصدی را نشان می‌دهد.

به این ترتیب مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در سال ۱۴۰۱ معادل

در مجموع باید گفت که مشکلات ساختاری بودجه‌ریزی در ایران منجر به تداوم کسری بودجه شده و بار بخشی از تامین مالی این کسری بودجه بر دوش صندوق توسعه ملی و نظام بانکی افتاده است. در واقع عدم رعایت انضباط مالی موجب شده است که از یک سو منابع صندوق توسعه ملی به جای اختصاص به سرمایه‌گذاری، صرف پرداخت هزینه‌های جاری دولت شود و از سوی دیگر، با تشدید ناترازی بانک‌ها، رشد نقدینگی و تورم را به دنبال داشته باشد.

بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی در بازار ثانویه فعالیت داشتند (با انباشت خالص خرید منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریالی در بازارهای اولیه و ثانویه در این مدت)، در سال ۱۴۰۱ عمدتاً در نقش خریدار ظاهر شده و حدود ۱,۲۱۳/۶ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کردند. بر این اساس، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۱ حدود ۶۵۷/۴ هزار میلیارد ریال بوده است.

۳.۳. خصوصی سازی

روش‌های واگذاری در بازه سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۱ به قیمت‌های جاری نشان می‌دهد. از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸، واگذاری بنگاه‌های دولتی به شیوه نامناسب انتقال مستقیم بابت رد دیون و بابت سهام عدالت متوقف شده بود و واگذاری‌ها به عموم متقاضیان صورت می‌گرفت. این در حالی است که از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ دوباره انتقال مستقیم بابت رد دیون احیا و در دستور کار قرار گرفته است که حدود ۶۱/۵ درصد در سال ۱۳۹۹، ۱۰۰/۰ درصد در سال ۱۴۰۰ و ۵۰/۹ درصد در سال ۱۴۰۱ از مجموع کل واگذاری‌ها سهم داشته است.

سازمان خصوصی سازی که از سال ۱۳۸۰ واگذاری‌های شرکت‌های دولتی را آغاز کرده بود، از ابتدای واگذاری‌ها تا پایان سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۴۷/۷ درصد از کل واگذاری‌ها را از طریق بورس، ۵/۲ درصد را از طریق فرابورس، ۴۷/۱ درصد را از طریق مزایده و ۰/۰۳ درصد را از طریق مذاکره به انجام رساند. همچنین ۵۲/۷ درصد از کل واگذاری‌ها بابت رد دیون دولت و تسویه بدهی دولت به طلبکاران اختصاص یافت و به این ترتیب این حجم از واگذاری‌ها از طریق سازوکار بازار صورت نگرفت. سهام عدالت نیز در این مدت ۴/۲ درصد از کل واگذاری‌ها را به خود اختصاص داد. جدول ۱۳ عملکرد سازمان خصوصی سازی را به تفکیک انواع

جدول ۱۳- عملکرد سازمان خصوصی سازی در انواع روش‌های واگذاری سهام بنگاه‌های دولتی به قیمت‌های جاری (هزار میلیارد ریال)

عنوان / سال	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۸۰-۱۳۹۳
فروش سهام یا دارایی به عموم	۱,۴۲۶/۳	۰/۰	۴۷۱/۸	۳۲/۲	۳/۷	۱۰/۷	۲۹/۹	۲۶/۲	۷۵۱/۷
انتقال مستقیم بابت رد دیون	۱,۴۸۰/۵	۸۲۳/۹	۷۵۳/۶	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱۹/۰	۱/۲	۲۸۹/۲
انتقال مستقیم بابت سهام عدالت	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۲۶۶/۴
مجموع ارزش فروش	۲,۹۰۶/۸	۸۲۳/۹	۱,۲۲۵/۳	۳۲/۲	۳/۷	۱۰/۷	۴۸/۹	۲۷/۳	۱,۳۱۳/۳
درصد از کل واگذاری‌ها	۴۵/۵	۱۲/۹	۱۹/۲	۰/۵	۰/۱	۰/۲	۰/۸	۰/۴	۲۰/۵

ماخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار عملکرد سالانه ارزش واگذاری سهام و دارایی بنگاه‌های مشمول واگذاری.

سهام عدالت نیز در این مدت ۲۱/۲ درصد از کل واگذاری‌ها را به خود اختصاص داد. جدول ۱۴ برآورد عملکرد سازمان خصوصی سازی را به تفکیک انواع روش‌های واگذاری در بازه سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۱ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ بر مبنای شاخص قیمت مصرف‌کننده نشان می‌دهد. باید توجه داشت که لحاظ شاخص قیمت مصرف‌کننده برای محاسبه عملکرد واگذاری‌ها به قیمت‌های ثابت دقیق نبوده و صرفاً با هدف ارائه تصویری کلی در اینجا مطرح شده است.

متأسفانه در سال ۱۴۰۱ گزارش عملکرد واگذاری سهام و دارایی‌های بنگاه‌های مشمول واگذاری به قیمت‌های ثابت منتشر نشده، اما می‌توان برآورد کرد که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ حدود ۹/۶ درصد از کل واگذاری‌ها در سال ۱۴۰۱ انجام پذیرفته است. افزون بر این و به قیمت‌های ثابت، از ابتدای واگذاری‌ها تا پایان سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۵۰/۲ درصد از کل واگذاری‌ها به عموم متقاضیان و ۲۸/۵ درصد بابت رد دیون و تسویه بدهی دولت به طلبکاران اختصاص یافت.

جدول ۱۴- عملکرد سازمان خصوصی سازی در انواع روش‌های واگذاری سهام بنگاه‌های دولتی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (هزار میلیارد ریال)

عنوان / سال	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۸۰-۱۳۹۳
فروش سهام یا دارایی به عموم	۲۲۲/۸	۰/۰	۱۵۷/۸	۱۵/۹	۲/۶	۹/۸	۲۹/۹	۲۸/۵	۱,۹۱۹/۱
انتقال مستقیم بابت رد دیون	۲۳۱/۲	۱۸۸/۵	۲۵۲/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱۹/۰	۱/۳	۶۶۲/۷
انتقال مستقیم بابت سهام عدالت	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱,۰۰۷/۸
مجموع ارزش فروش	۴۵۴/۰	۱۸۸/۵	۴۰۹/۹	۱۵/۹	۲/۶	۹/۸	۴۸/۹	۲۹/۸	۳,۵۸۹/۶
درصد از کل واگذاری‌ها	۹/۶	۴/۰	۸/۶	۰/۳	۰/۱	۰/۲	۱/۰	۰/۶	۷۵/۶

ماخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار عملکرد سالانه ارزش واگذاری سهام و دارایی بنگاه‌های مشمول واگذاری؛ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شاخص قیمت مصرف‌کننده؛ محاسبات تحقیق

عرضه به قیمت‌های جاری و جدول ۱۶ همین اطلاعات را به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۱، حدود ۴۹/۱ درصد از واگذاری‌ها از طریق بورس و ۵۰/۹ درصد از طریق مزایده صورت گرفت. فرابورس و مذاکره هیچ نقشی در واگذاری‌ها در این سال نداشتند. جدول ۱۵ عملکرد سازمان خصوصی سازی را به تفکیک بازارهای

جدول ۱۵- عملکرد سازمان خصوصی سازی به تفکیک بازارهای عرضه به قیمت‌های جاری (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان/سال	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۸۰-۱۳۹۳	سهم از واگذاری در سال ۱۴۰۱
بورس	۱,۴۲۶/۳	۹/۵	۷۶۰/۲	۲/۳	-/۱	۱/۱	۱۲/۷	۲۱/۷	۸۱۲/۸	۴۹/۱
فرا بورس	۰/۰	۰/۰	۱۲۹/۳	۲۹/۹	-/۲	۰/۰	۰/۵	۳/۰	۱۷۱/۲	۰/۰
مذاکره	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱/۴	۰/۰
مزایده	۱,۴۸۰/۵۰	۸۱۴/۴	۳۳۵/۸	-/۰	۳/۲	۹/۶	۳۵/۷	۲/۶	۳۲۷/۸	۵۰/۹
مجموع ارزش فروش	۲,۹۰۶/۸	۸۲۳/۹	۱,۲۲۵/۳	۳۲/۲	۳/۷	۱۰/۷	۴۸/۹	۲۷/۳	۱,۳۱۳/۲	۱۰۰/۰

ماخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار تفکیکی واگذاری

جدول ۱۶- عملکرد سازمان خصوصی سازی به تفکیک بازارهای عرضه به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (هزار میلیارد ریال)

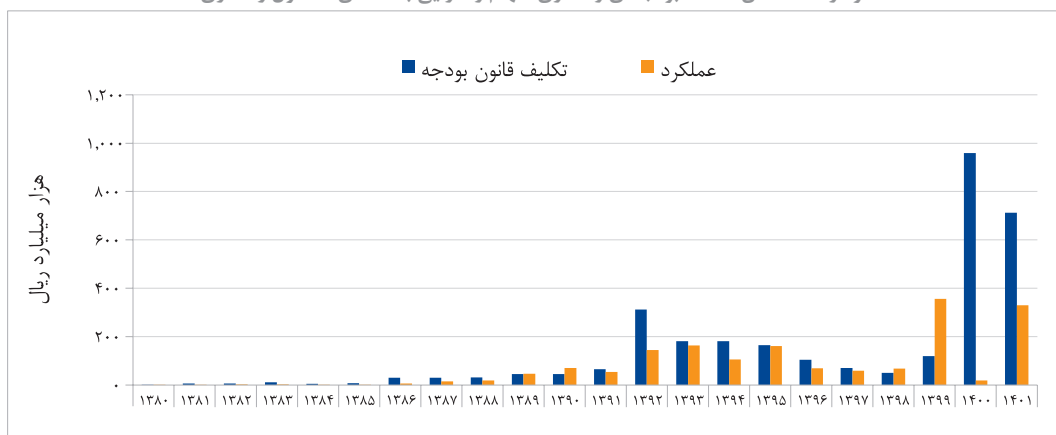
عنوان/سال	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۸۰-۱۳۹۳
بورس	۲۲۲/۸	۲/۲	۲۵۴/۳	۱/۱	۰/۱	۱/۰	۱۲/۷	۲۳/۶	۲,۴۳۹/۶
فرا بورس	۰/۰	۰/۰	۴۳/۳	۱۴/۷	۰/۱	۰/۰	۰/۵	۳/۲	۴۰۱/۴
مذاکره	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۴/۵
مزایده	۲۳۱/۲	۱۸۶/۴	۱۱۲/۳	۰/۰	۲/۲	۸/۸	۳۵/۷	۲/۹	۷۴۴/۱
مجموع ارزش فروش	۴۵۴/۰	۱۸۸/۵	۴۰۹/۹	۱۵/۹	۲/۶	۹/۸	۴۸/۹	۲۹/۸	۳,۵۸۹/۶

ماخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار تفکیکی واگذاری؛ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شاخص قیمت مصرف کننده؛ محاسبات تحقیق

درآمد عمومی خزانه واریز شده و مابقی آن به حساب‌های خاص خزانه تعلق داشته است. قابل بیان است که در این مدت، واگذاری به صورت تهاثر با اشخاص صورت نگرفته است. نمودار ۳ صورت وضعیت تکلیف قانون بودجه و عملکرد واگذاری سهام و بنگاه‌های مشمول واگذاری را به تصویر می‌کشد.

طبق گزارش سازمان خصوصی سازی، در سال ۱۴۰۱ مجموعاً ۳۲۹/۹ هزار میلیارد ریال بابت واگذاری شرکت‌های دولتی به خزانه واریز شد که اگرچه افزایش حدوداً ۱۸ برابری نسبت به سال ۱۴۰۰ دارد، اما از مبلغ واریزی به خزانه در سال ۱۳۹۹ کمتر است. حدود ۳۲۹/۷ هزار میلیارد ریال از این رقم به حساب

نمودار ۳- تحقق اهداف بودجه‌ای واگذاری سهام و دارایی بنگاه‌های مشمول واگذاری

ماخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار تحقق اهداف بودجه‌ای واگذاری سهام و بنگاه‌ها توسط سازمان خصوصی سازی

۳.۴. صندوق توسعه ملی

در اواخر سال ۱۳۸۷ و پس از قریب به یک دهه تجربه حساب ذخیره ارزی، ایجاد صندوق توسعه ملی با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و همچنین حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی از طریق اعطای تسهیلات ارزی به طرح‌های دارای بازده بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های بخش عمومی غیردولتی مطرح شد. بر این اساس، در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور، ۲۰ درصد از صادرات نفت خام و میعانات گازی به عنوان منابع ورودی صندوق توسعه ملی لحاظ شد. در اساسنامه صندوق توسعه ملی، مصارف این صندوق به صورت شفاف شرح داده شده و در هیچ کدام از آنها اجازه استفاده از این منابع برای مصارف دولتی داده نشده است. با وجود این، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نیز همچون سنوات گذشته، دولت دریافت منابع از این صندوق را برای خود در نظر گرفت. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اگرچه سهم صندوق توسعه ملی از عواید نفتی و گازی بر اساس قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۴۰ درصد لحاظ شد، اما دولت این مجوز را برای خود در نظر گرفت که ۲۰ واحد درصد از این سهم را تحت عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی جزو منابع خود لحاظ کند تا سهم صندوق توسعه ملی در عمل به ۲۰ درصد تنزل یابد. بدین ترتیب، با توجه به فروض ضمنی لایحه بودجه ۱۴۰۱، سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۱۱/۹ میلیارد دلار محاسبه می‌شد که بر اساس نرخ تسعیر پیش‌بینی‌شده در بودجه سال ۱۴۰۱ (۲۳۰ هزار ریال به ازای هر دلار) معادل ۲۰۷۴۷/۱ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شد که نیمی از آن (معادل ۱۰۳۷۳/۶ هزار میلیارد ریال) در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی به عنوان استقراض از صندوق توسعه ملی ثبت شد. اما در فرآیند تبدیل لایحه به قانون بودجه سال ۱۴۰۱، عدم اخذ مجوز رهبری جهت استقراض از صندوق موجب حذف این ردیف در قانون بودجه این سال شد. با این حال در میانه سال ۱۴۰۱ بر اساس «قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور و ترمیم حقوق کارکنان و بازنشستگان کشوری و لشکری» که در مجلس شورای اسلامی تصویب و از ابتدای نیمه دوم سال ۱۴۰۱ اجرایی شده بود، درخواست برداشت از منابع صندوق توسعه ملی (از سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز) از سوی دولت مورد تایید رهبری قرار گرفت.

طبق آخرین رتبه‌بندی موسسه صندوق ثروت ملی^۱ در سال ۲۰۲۳، صندوق توسعه ملی ایران با دارایی ۱۵۰ میلیارد دلاری در میان ۱۰۰ صندوق ثروت ملی جهان رتبه ۱۷ را دارد که نسبت به رتبه‌بندی سال گذشته این نهاد تغییری نداشته است. البته میزان دارایی تحت مدیریت صندوق توسعه ملی برای سال گذشته ۱۳۹ میلیارد دلار عنوان شده بود که دارایی اعلام شده در رتبه‌بندی جدید از رشد ۷/۹ درصدی حکایت دارد. با این حال، بنا به اظهارات رئیس هیات‌عامل صندوق توسعه ملی، از ۱۵۰ میلیارد دلار دارایی صندوق توسعه ملی، ۱۰۰ میلیارد دلار آن به دولت‌ها در سال‌های مختلف به عنوان تسهیلات پرداخت شده که البته بازپرداخت نشده است. همچنین ۴۰ میلیارد دلار آن به بخش خصوصی و نهادهای عمومی غیردولتی اختصاص یافته است. این مهم از انحراف منابع صندوق توسعه ملی از اهداف خود حکایت دارد.

علاوه بر این، در این مدت ۵ میلیارد دلار از منابع صندوق توسعه ملی به منظور تامین کالاهای اساسی تحت عنوان «کمک به دولت در تامین کالاهای اساسی» تخصیص یافته است. در راستای ثبات‌بخشی به بازار سرمایه ۲۰۰ میلیون دلار نیز به صندوق تثبیت بازار سرمایه واریز شده است. با این حال، در این فاصله، صندوق توسعه ملی توانسته است ۲ میلیارد دلار از مطالبات معوق خود را وصول کند.

از مجموع منابع تخصیص‌یافته صندوق توسعه ملی که با هدف رونق تولید در این یک سال انجام پذیرفته است، حدود ۶۳/۴ درصد آن معادل ۷۸ هزار میلیارد ریال به بخش صنعت و معدن اختصاص یافته است. بخش آب و کشاورزی با سهم ۲۴/۴ درصدی (معادل ۳۰ هزار میلیارد ریال) جایگاه دوم را به خود اختصاص داده است. در نهایت به بخش‌های گردشگری و صنایع تبدیلی و تکمیلی به ترتیب ۹ هزار میلیارد ریال و ۶ هزار میلیارد ریال اعتبار روانه شده است که این دو در مجموع سهم ۱۲/۲ درصدی از کل منابع تخصیص‌یافته به این چهار بخش را دارند.

طبق گزارش عملکرد تسهیلات ارزی و ریالی از محل منابع صندوق توسعه ملی در یک سال منتهی به مردادماه سال ۱۴۰۱ (از ابتدای مردادماه ۱۴۰۰ تا ابتدای مردادماه ۱۴۰۱) مبلغ ۳/۱ میلیارد دلار سهمیه برای بانک‌های عامل تصویب و قراردادهای عملیاتی به نه بانک ارسال شده است. همچنین ۵۰۰ میلیون دلار

۳.۵. طرح هدفمندی یارانه‌ها

در قانون بودجه سال ۱۴۰۱، برای پنجمین سال پیاپی کل منابع و مصارف طرح هدفمندی یارانه‌ها در قالب یک جدول منعکس شد، در حالی که در قوانین بودجه سال‌های قبل از آن تنها به منابع و مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها اشاره می‌شد. در واقع از محل فروش فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، برق و آب، مصارفی از قبیل سهم شرکت ملی نفت از فروش و صادرات فرآورده‌های نفتی، هزینه‌های توزیع و فروش حامل‌های انرژی و واردات فرآورده‌های نفتی و برق

کسر می‌شود و سازمان هدفمندی یارانه‌ها منابع باقی‌مانده را به مصارفی از قبیل پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارها، کاهش فقر مطلق، کمک به بخش سلامت و یارانه نان و خرید تضمینی گندم اختصاص می‌دهد. جدول ۱۷ منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و رشد آن نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۰ را به تصویر می‌کشد.

جدول ۱۷- منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال-درصد)

رشد قانون به ۱۴۰۱ قانون ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۱	پرداختی‌ها (مصارف)		رشد قانون به ۱۴۰۱ قانون ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۴۰۱	دریافتی‌ها (منابع)
			عنوان	بخش مربوطه				
۷/۶	۹۱/۶	۹۸/۶	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده فروش داخلی فرآورده‌های نفتی	خرزانه‌داری کل کشور	۰/۵	۷۷۰/۰	۷۷۴/۰	دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی
۶۷۳/۷	۲۸/۰	۲۱۶/۶	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی		۸۵/۵	۱,۴۰۲/۴	۲,۶۰۲/۰	دریافتی حاصل از فروش صادراتی فرآورده‌های نفتی
۱۶۳/۵	۱۱۹/۶	۳۱۵/۲	جمع خزانه‌داری کل کشور		۱۱۲/۲	۴۰۱/۰	۸۵۱/۰	دریافتی حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی
۳۱/۵	۱۵۳/۱	۲۰۰/۰	هزینه‌های تولید، انتقال، توزیع و فروش گاز طبیعی	شرکت ملی گاز ایران	۰/۰	۷۰/۰	۷۰/۰	صادرات ال‌پی‌جی
-۱۰۰/۰	۵/۰	۰/۰	پارانه خرید گاز مایع برای خانوارهای ساکن مناطق فاقد لوله‌کشی گاز		-	۱۵/۶	۹۴۴/۱	اصلاح نرخ گاز سوخت
-۱۰۰/۰	۱۰/۰	۰/۰	توسعه زیرساخت استفاده از گاز مایع در ناوگان حمل و نقل		-۱۰۰/۰	۴۸۶/۵	۰/۰	خوراک میعانات گازی پتروشیمی
-	۰/۰	۹۵/۰	هزینه‌های حمل و نقل جاده‌ای فرآورده‌های نفتی	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی	۲۹/۰	۲۰۰/۰	۲۵۸/۰	معوقات و مازاد درآمد
-۵۳/۳	۱۴۰/۴	۱۳۳/۰	هزینه‌های انتقال، ذخیره‌سازی و پخش فرآورده‌های نفتی		-	۰/۰	۶۰۶/۰	منابع حاصل از افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی صادراتی
۰/۰	۳/۷	۳/۷	اجرای طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی‌ان‌جی		-	۰/۰	۲۶۰/۰	فروش داخلی و صادرات اتان، ال‌پی‌جی و گوگرد-شرکت گاز
۳۳/۳	۲۴۶/۸	۲۲۹/۰	سهم ۱۴/۵ درصد شرکت ملی نفت ایران از نفت خام و میعانات گازی تحویلی به پالایشگاه‌ها از محل فروش داخلی و صادراتی فرآورده‌های نفتی	شرکت ملی نفت ایران				
۳۶/۳	۵۵۸/۰	۷۶۰/۷	جمع هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع					
۲۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۰/۰	تعمیرات دولت در بازپرداخت طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، گازرسانی و جمع‌آوری گازهای همراه و مشعل	حمایت از تولید در بخش انرژی				
-	۰/۰	۳۰/۰	تعمیرات سوخت صرفه‌جویی شده در نیروگاه‌ها					
۳۷۵/۷	۲۰/۰	۹۵/۱	حمایت از توسعه و حفظ ظرفیت تولید، انتقال و پخش فرآورده‌های نفتی (با نرخ مالیاتی صفر)					
۱۰۴/۳	۱۲۰/۰	۲۴۵/۱	جمع حمایت از تولید در بخش انرژی					
-	۰/۰	۰/۶	اجرای معافیت مدارس از پرداخت هزینه‌های گاز، برق و آب مصرفی	سایر				
-	۰/۰	۲۰/۰	ایجاد جایگاه‌های عرضه گاز مایع و استانداردسازی خودروها					
-	۰/۰	۲۶۰/۰	طرح‌های جدید سرمایه‌گذاری شرکت ملی گاز ایران					
-	۰/۰	۲۸۰/۶	جمع سایر					
۱۰۰/۸	۷۹۷/۶	۱,۶۰۱/۷	جمع پرداختی‌ها					
۰/۰	۷۳۸/۰	۷۳۸/۰	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها و اجرای طرح معیشت	مصارف هدفمندی				
۲۲۲/۷	۲۲۰/۰	۷۱۰/۰	ماه‌التفاوت واردات و خرید تضمینی گندم و پارانه یان					
-	۰/۰	۱,۶۱۰/۰	ماه‌التفاوت نرخ ارز کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات مصرفی پزشکی					
-۶۸/۸	۳۲۰/۰	۱۰۰/۰	تولید و اشتغال					
۹۰/۳	۱,۲۶۹/۹	۲,۴۱۵/۴	سایر مصارف هدفمندی					
۸۷/۰	۲,۵۴۷/۹	۴,۷۶۳/۴	جمع مصارف هدفمندی					
۹۰/۳	۳,۳۴۵/۵	۶,۳۶۵/۱	جمع کل پرداختی		۹۰/۳	۳,۳۴۵/۵	۶,۳۶۵/۱	جمع کل دریافتی‌ها

ماخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

اخیر) حذف شده‌اند.

مصارف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از دو بخش اصلی مصارف غیرهدفمندی و هدفمندی تشکیل شده است. بخش مصارف غیرهدفمندی به زیربخش‌هایی از جمله خزانه‌داری کل کشور، شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی، شرکت ملی نفت، شرکت ملی گاز، حمایت از تولید در بخش انرژی و سایر تقسیم شده است. در قانون بودجه سال ۱۴۰۱، مصارف هدفمندی رشد ۸۷/۰ درصدی و مصارف غیرهدفمندی رشد ۱۰۰/۸ درصدی را در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه کردند. علاوه بر این، سهم مصارف هدفمندی از ۷۶/۲ درصد قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به حدود ۷۴/۸ درصد در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافت تا سهم مصارف غیرهدفمندی با افزایش ۱/۴ واحد درصدی مواجه شود.

در ارتباط با پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها و اجرای طرح معیشت، اعتبار این ردیف رشدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تجربه نکرد و همان ۷۳۸/۰ هزار میلیارد ریال باقی ماند که معادل ۱۵/۵ درصد از کل مصارف هدفمندی و ۱۱/۶ درصد از مجموع مصارف هدفمندی و غیرهدفمندی است. علاوه بر این، اگرچه اختصاص درآمدهای ارزی به واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) در لایحه تقدیمی دولت در سال ۱۴۰۱ حذف شد، اما با الحاق یک بند مجدداً به قانون بودجه ۱۴۰۱ بازگشت، به گونه‌ای که به دولت اجازه داده شد تا معادل سقف ردیف ۱۸ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها (مربوط به جبران حذف نرخ ارز ترجیحی)، ارز با نرخ رسمی تخصیص دهد. بدین منظور ردیفی (ردیف ۱۸) تحت عنوان «ماه‌التفاوت نرخ ارز

میزان کل دریافتی‌های طرح هدفمندی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۶,۳۶۵/۱ هزار میلیارد ریال برآورد شد که تمامی اقلام آن مربوط به درآمدهای حاصل از فروش حامل‌های انرژی و ردیفی تحت عنوان معوقات و مازاد درآمد است. این منابع رشد ۹۰/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال قبل از آن داشت. در میان منابع مختلف این تبصره، دریافتی حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی داخلی و صادراتی به ترتیب رشد ۰/۵ درصدی و ۸۵/۵ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ ثبت کرد. با این حال ردیفی تحت عنوان «منابع حاصل از افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی صادراتی» به بخش منابع این تبصره اضافه شد که سهم حدود ۹/۵ درصدی از کل منابع تبصره ۱۴ دارد. بدین ترتیب چنانچه این مقدار به ردیف «دریافتی حاصل از فروش صادراتی فرآورده‌های نفتی» اضافه شود، ردیف مذکور به حدود ۳,۲۰۸/۰ هزار میلیارد ریال افزایش خواهد یافت که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با رشد ۱۲۸/۸ درصدی روبه‌رو خواهد شد. همچنین درآمد حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی با رشد ۱۱۲/۲ درصدی به حدود ۸۵۱/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شد. از طرفی، منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به تبصره ۱۴ منتقل شده و از سرجمع درآمدهای نفتی در منابع عمومی خارج شده بود، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مجدداً به صورت ضمنی به منابع عمومی و درآمدهای نفتی اضافه شده و منابع حاصل از آن از تبصره ۱۴ خارج شد. شایان ذکر است در قانون بودجه سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰، منابع و مصارف حاصل از فروش برق به مشترکین یا احتساب عوارض و مالیات بر ارزش افزوده و منابع و مصارف حاصل از فروش آب، به عنوان ردیف‌های جمعی-خرجی منعکس شده و از سقف منابع و مصارف تبصره ۱۴ قانون بودجه سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ (برخلاف سال‌های

این ردیف در بخش مصارف تبصره ۱۴، تخصیص احتمالی ارز با نرخ ترجیحی هزینه‌ای برای منابع عمومی دولت نداشته و تامین آن صرفاً از محل منابع تبصره ۱۴ امکان‌پذیر شد.

کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات مصرفی پزشکی» به بخش مصارف هدفمندی اضافه شد که سهم ۳۳/۸ درصدی از مصارف هدفمندی و سهم ۲۵/۳ درصدی از کل مصارف تبصره ۱۴ را به خود اختصاص داد. شایان ذکر است با اضافه شدن

۴. تراز پرداخت‌های خارجی

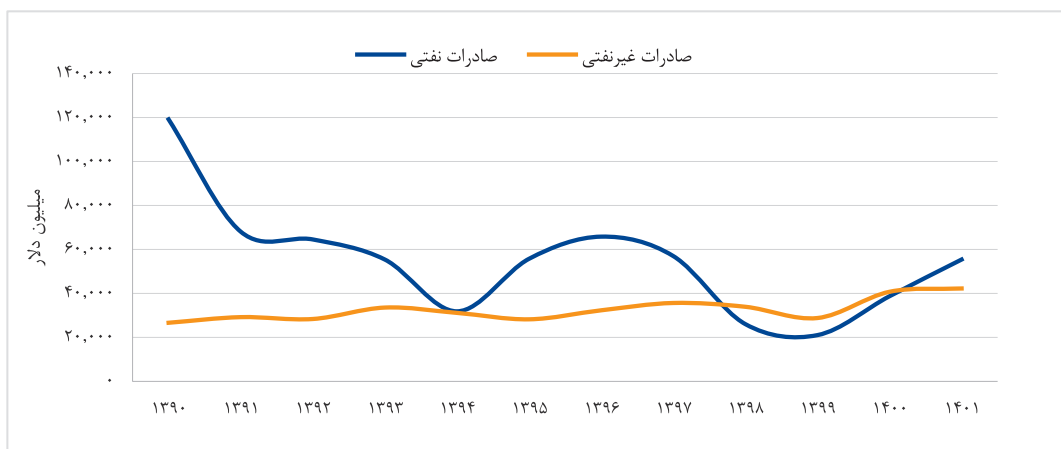
۵۵/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴، با اعمال تحریم‌های اقتصادی، درآمدهای حاصل از صادرات نفت ایران به شدت تحت تاثیر قرار گرفت و ارزش صادرات نفت ایران از ۱۱۹/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۰ به ۳/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ کاهش پیدا کرد. با انعقاد برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) در سال ۱۳۹۴، روند کاهش صادرات نفتی معکوس شد و ارزش صادرات نفتی ایران ظرف سه سال به ۵۷/۰ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ افزایش پیدا کرد. با خروج یکجانبه ایالات متحده آمریکا از برجام در سال ۱۳۹۷ و اعمال مجدد تحریم‌های اقتصادی، ارزش صادرات نفت ایران تا ۲۱/۰ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ تقلیل پیدا کرد. باید اذعان کرد شیوع جهانی ویروس کرونا و متعاقباً افت شدید قیمت نفت نیز در کاهش ارزش صادرات نفتی ایران در سال ۱۳۹۹ تاثیر بسزایی داشت. اما صادرات نفتی ایران در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ رشد قابل ملاحظه‌ای را به ثبت رساند، به نحوی که ارزش صادرات نفتی از ۲۱/۰ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به ۵۵/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ افزایش پیدا کرد. تسهیل محدودیت‌های کرونا، تاثیر جنگ اوکراین بر قیمت جهانی نفت و مسامحه بیشتر دولت جدید آمریکا در اجرای تحریم‌های اقتصادی علیه ایران را می‌توان از دلایل رشد ارزش صادرات نفت در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ عنوان کرد.

صادرات غیرنفتی در خلال سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ عمدتاً کم‌نوسان و به طور متوسط صعودی بوده است. صادرات غیرنفتی ایران از ۴۰/۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۳/۷ درصد افزایش به ۴۲/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسید. افزایش قیمت کالاهای جهانی در پی جنگ اوکراین و روسیه نقش مهمی در افزایش صادرات غیرنفتی ایران در سال ۱۴۰۱ داشت. نمودار ۴ ارزش صادرات نفتی و غیرنفتی ایران را در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در سال ۱۴۰۱ معادل ۴/۰ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در مدت مشابه سال ۱۴۰۰ این رقم معادل ۸۹۵ میلیون دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که حساب جاری از ۱۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۲۹/۵ درصد افزایش به ۱۴/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. از سوی دیگر، خالص حساب سرمایه^۱ از منفی ۹/۳ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۵۶/۵ درصد افزایش به منفی ۱۴/۶ میلیارد دلار رسیده است. افزایش همزمان مازاد حساب جاری و کسری حساب سرمایه تا حدی ناشی از عدم امکان دریافت منابع ارزی ناشی از صادرات کشور به دلیل تحریم‌ها است. البته احتمالاً خروج سرمایه به معنای واقعی آن (به صورت آزادی و نه ناشی از تحمیل تحریم و عدم امکان دریافت منابع ارزی ناشی از صادرات) نیز در سال ۱۴۰۱ تشدید شده است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها با افزایش قابل توجه از منفی ۹۱۵ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به مثبت ۴/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با افزایشی قابل توجه از ۳/۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به ۱۵/۸ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ و سپس به ۲۲/۵ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. در مجموع، تجارت کالایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در سال ۱۴۰۱ حدود ۴۱/۸ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰ رقم خورده، اما رشد صادرات شدیدتر از رشد واردات بوده است و همین امر منجر به افزایش قابل توجه حساب کالا شده است. از طرف دیگر صادرات نفتی از ۳۸/۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۴۳/۱ درصد افزایش به

نمودار ۴- ارزش صادرات نفتی و غیرنفتی در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

۱. انتقالات سرمایه‌های نظیر بخشش بدهی‌های خارجی، کمک‌های سرمایه‌گذاری، انتقالات سرمایه‌های مهاجران، معاملات دارایی‌های نامشهود، خرید و فروش زمین برای سفارتخانه‌ها و سایر نمایندگی‌های خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری در سبب مالی و سایر سرمایه‌گذاری‌ها (تغییر مالکیت در دارایی‌ها و بدهی‌های خارجی یک اقتصاد)

با افزایش ۲۴/۸ درصدی به ۶/۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ رسید. به طور مشابه، کسری حساب درآمد^۲ با افزایش حدوداً دو برابری نسبت به سال ۱۴۰۰، به ۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ بالغ شد. حتی مازاد ۱/۲ میلیارد دلاری حساب انتقالات جاری^۳ در سال ۱۴۰۰، به کسری ۲۹۸ میلیون دلاری در سال ۱۴۰۱ تبدیل شد. جدول ۱۸ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۸- جزئیات موازنه پرداخت‌ها (میلیون دلار)

سال	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	درصد تغییر
حساب جاری	۱۴,۴۳۳	۱۱,۱۴۴	۲۹/۵
حساب کالا	۲۲,۴۷۴	۱۵,۸۴۴	۴۱/۸
صادرات کالا (فوب)	۹۷,۶۵۶	۷۹,۴۷۰	۲۲/۹
صادرات نفتی	۵۵,۴۱۰	۳۸,۷۲۳	۴۳/۱
صادرات غیرنفتی	۴۲,۲۴۶	۴۰,۷۴۸	۳/۷
واردات کالا (فوب)	۷۵,۱۸۲	۶۳,۶۲۶	۱۸/۲
گاز و فرآورده‌های نفتی	۰,۴	۰,۲	۱۵۳/۱
سایر کالاها	۷۵,۱۸۲	۶۳,۶۲۶	۱۸/۲
حساب خدمات	-۶,۶۹۰	-۵,۳۵۹	۲۴/۸
حساب درآمد	-۱,۰۵۳	-۴۹۵	۱۱۲/۹
حساب انتقالات جاری	-۲۹۸	۱,۱۵۳	-
خالص حساب سرمایه	-۱۴,۶۰۶	-۹,۳۳۳	۵۶/۵
اشتباهات و از قلم افتادگی	۴,۲۰۶	-۹۱۵	-
موازنه کل	۴,۰۳۳	۸۹۵	۳۵۰/۵

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

۴.۱. صادرات و واردات کالا

صادراتی از ایران از ۳۹۶ دلار در سال ۱۴۰۰ به ۴۳۵ دلار به ازای هر تن در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. این مهم تا حدی ناشی از افزایش قیمت جهانی کالاها پس از جنگ روسیه و اوکراین بوده است.

مطابق آمار گمرک که در جدول ۱۹ نشان داده شده است، صادرات گمرکی کشور در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل از آن از نظر ارزشی ۹/۶ درصد افزایش و از لحاظ وزنی ۰/۳ درصد کاهش یافته است. از طرف دیگر، متوسط هر تن کالای

جدول ۱۹- آمار صادرات و واردات گمرکی کشور^۴

وزن (هزار تن)	۱۴۰۱		۱۴۰۰		درصد تغییرات
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
واردات	۳۷,۱۸۰	۴۱,۱۹۳	۵۲,۹۹۶	۱۲/۶	-۹/۷
صادرات	۱۲۲,۰۵۶	۱۲۲,۴۱۶	۴۸,۴۴۰	۹/۶	-۰/۳
تراز بازرگانی غیرنفتی	۸۴,۸۷۶	۸۱,۲۲۳	-۴,۵۵۶	۴۷/۴	۴/۴

ماخذ: گمرک ایران، آمار مقدماتی تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۱
* بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی

کشور در مجموع ۷۵/۵ درصد از ارزش صادرات کالای ایران را در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند. مقاصد صادراتی ایران در سال ۱۴۰۱ در جدول ۲۰ نشان داده شده‌اند. صادرات انواع کالا به سه کشور اندونزی، افغانستان و چین در سال ۱۴۰۱ به ترتیب ۲۱/۷ درصد، ۱۰/۹ درصد و ۰/۱ درصد کاهش یافته و در مقابل، صادرات به چهار کشور عمان، روسیه، امارات و ترکیه به ترتیب ۵۱/۸ درصد، ۲۸/۸ درصد، ۲۷/۷ درصد و ۲۲/۶ درصد افزایش یافته است.

بیشترین صادرات کالای کشور در سال ۱۴۰۱ از نظر ارزشی به ترتیب به کشورهای چین (۱۴/۶ میلیارد دلار و سهم ۲۷/۴ درصدی از کل صادرات کالا)، عراق (۱۰/۲ میلیارد دلار و سهم ۱۹/۳ درصدی از کل صادرات کالا)، ترکیه (۷/۵ میلیارد دلار و سهم ۱۴/۰ درصدی از کل صادرات کالا)، امارات متحده عربی (۵/۸ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۸ درصدی از کل صادرات کالا) و هندوستان (۲/۱ میلیارد دلار و سهم ۴/۰ درصدی از کل صادرات کالا) انجام گرفته است. این پنج

۱. شامل واردات گمرکی و غیرگمرکی فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی
۲. عمدتاً شامل دریافت و پرداخت‌های مربوط به جبران خدمات کارگران و درآمدها و هزینه‌های سرمایه‌گذاری
۳. شامل انتقالات دولتی، پرداخت مالیات‌های جاری مربوط به درآمد و ثروت و سایر انتقالات مانند وجوه ارسالی کارگران غیرمقیم به کشور مادر، ارسال هدایا برای اشخاص غیرمقیم و کارمزد مطالبات مربوط به بیمه‌های غیرعمر

جدول ۲۰- ارزش صادرات، سهم از کل ارزش صادرات و رشد ارزش صادرات کالای ایران به بزرگترین مقاصد صادراتی در سال ۱۴۰۱*

عنوان/کشور	چین	عراق	ترکیه	امارات	هند	افغانستان	پاکستان	عمان	اندونزی	روسیه
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۱۴/۶	۱۰/۳	۷/۵	۵/۸	۲/۱	۱/۶	۱/۵	۱/۱	۰/۸	۰/۷
رشد ارزش صادرات نسبت به سال ۱۴۰۰ (درصد)	-۰/۱	۱۵/۰	۲۲/۶	۲۷/۷	۱۸/۱	-۱۰/۹	۱۸/۱	۵۱/۸	-۲۱/۷	۲۸/۶
سهم از کل ارزش صادرات (درصد)	۲۷/۴	۱۹/۳	۱۴/۰	۱۰/۸	۴/۰	۳/۱	۲/۸	۲/۰	۱/۶	۱/۴

ماخذ: گمرک ایران، آمار مقدماتی تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۱
* بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی

است که در پی ممنوعیت واردات خودرو از سال ۱۳۹۷ به این سو، کره جنوبی از لیست پنج کشور عمده شریک وارداتی ایران حذف شده است. با توجه به جدول ۲۱، ارزش واردات کالا در سال ۱۴۰۱ از چهار کشور سوئیس، روسیه، هلند و انگلستان به ترتیب ۲۱/۵ درصد، ۵/۳ درصد، ۱/۹ درصد و ۱/۵ درصد نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است. از طرف دیگر در سال ۱۴۰۱ ارزش واردات کالا از شش کشور پاکستان، هند، چین، ترکیه، امارات و آلمان به ترتیب ۱۷۰/۱ درصد، ۸۰/۰ درصد، ۲۳/۶ درصد، ۱۵/۲ درصد، ۱۱/۳ درصد و ۴/۹ درصد نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است.

از طرف دیگر، واردات کالا در سال ۱۴۰۱ از نظر ارزشی ۱۲/۶ درصد افزایش و از نظر وزنی ۹/۷ درصد کاهش نسبت به سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. عمده واردات کالای کشور از نظر ارزشی به ترتیب از کشورهای امارات متحده عربی (۱۸/۴ میلیارد دلار و سهم ۳۰/۸ درصدی از کل واردات کالا)، چین (۱۵/۷ میلیارد دلار و سهم ۲۶/۴ درصدی از کل واردات کالا)، ترکیه (۶/۱ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۲ درصدی از کل واردات کالا)، هند (۲/۸ میلیارد دلار و سهم ۴/۸ درصدی از کل واردات کالا) و آلمان (۲/۰ میلیارد دلار و سهم ۳/۴ درصدی از کل واردات کالا) انجام گرفته است. پنج کشور مذکور در مجموع حدود ۷۵/۶ درصد از ارزش واردات کشور را در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند. شایان ذکر

جدول ۲۱- ارزش واردات، سهم از کل ارزش واردات و رشد ارزش واردات کالای ایران از بزرگترین کشورهای منشا واردات در سال ۱۴۰۱*

عنوان/کشور	امارات	چین	ترکیه	هند	آلمان	روسیه	سوئیس	انگلستان	هلند	پاکستان
ارزش واردات (میلیارد دلار)	۱۸/۴	۱۵/۷	۶/۱	۲/۸	۲/۰	۱/۶	۱/۲	۱/۱	۰/۹	۰/۸
رشد ارزش واردات نسبت به سال ۱۴۰۰ (درصد)	۱۱/۳	۲۳/۶	۱۵/۲	۸۰/۰	۴/۹	-۵/۳	-۲۱/۵	-۱/۵	-۱/۹	۱۷۰/۱
سهم از کل ارزش واردات (درصد)	۳۰/۸	۲۶/۴	۱۰/۲	۴/۸	۳/۴	۲/۶	۲/۰	۱/۹	۱/۵	۱/۴

ماخذ: گمرک ایران، آمار مقدماتی تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۱
* بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی

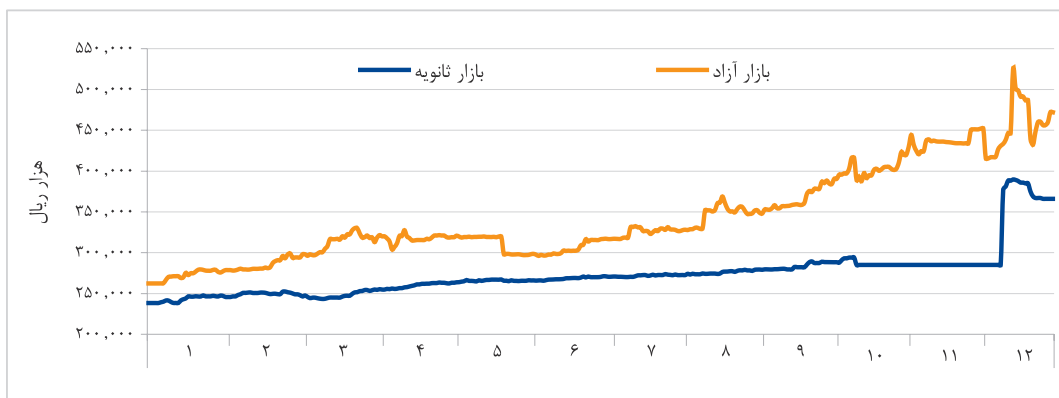
۵. بازار ارز

و با توجه به عدم تأمین همه نیازهای ارزی در بازار دوم، بانک مرکزی خبر از تخصیص ۱/۵ میلیارد دلار ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی داد و ادعا کرد که این تخصیص ارز منجر به کاهش تقاضا در سامانه نیما و افزایش تأمین ارز برای سایر تقاضاهای وارداتی خواهد شد، در حالی که عملاً به همین میزان، قدرت عرضه ارز توسط بانک مرکزی در سامانه نیما کاهش یافته بود. با گذشت زمان همچنان نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد بالا می‌رفت و با تثبیت نرخ در بازار دوم، شکاف بین دو بازار در تاریخ دوم بهمن‌ماه به حدود ۵۸ درصد رسید. در این تاریخ بانک مرکزی اعلام کرد که سهمیه دریافت ارز برای اشخاص حقیقی بالای ۱۸ سال را از ۲ هزار یورو در سال به ۵ هزار یورو در سال افزایش خواهد داد. با اجرای این سیاست اگرچه نرخ اسکناس دلار در بازار متشکل ارزی افزایش یافت تا به بازار آزاد نزدیک شود، اما اثر چندانی بر کنترل نرخ‌های ارز در بازار آزاد نداشت. به موازات، رئیس کل بانک مرکزی از محدودیت تأمین ارز در سامانه نیما صرفاً برای واردات کالاهای اساسی، مواد اولیه و ماشین‌آلات خبر داد و وعده داد که بازار مبادله ارز و طلا برای سایر نیازهای ارزی راه‌اندازی خواهد شد. به این ترتیب، در عمل نرخ جدید ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار جایگزین نرخ رسمی ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار شد. بازار متشکل معاملات ارزی نیز که پیشتر صرفاً برای معاملات اسکناس مورد استفاده قرار می‌گرفت، با انجام اصلاحاتی به مرکز مبادله ارز و طلا ایران تبدیل شد تا علاوه بر اسکناس ارزی، حواله ارزی و طلا نیز در آن مبادله شود که تقریباً شبیه آن چیزی است که پیش از آن بازار دوم نامیده می‌شد. این تغییرات البته تأثیری بر کنترل نرخ ارز در بازار آزاد نداشت و به ویژه از اوایل اسفندماه نرخ اسکناس دلار در برابر ریال ایران در بازار آزاد با تشدید روند صعودی مواجه شد و مجدداً از نرخ اسکناس دلار در مرکز مبادله ارز و طلا فاصله گرفت. در واکنش به این شکاف، بانک مرکزی برای چند روز فروش سهمیه ارزی ۵ هزار یورو در سال برای

قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۱ معادل ۲۶۲/۳ هزار ریال بود، تا نیمه دوم خردادماه ۱۴۰۱ با روند صعودی مستمر به سطح ۳۳۰/۰ هزار ریال رسید. پس از این تاریخ، این نرخ اندکی کاهش یافت تا در ۳ شهریورماه به ۲۹۶/۱ هزار ریال برسد و سپس دوباره در مدار صعود قرار گیرد. به این ترتیب قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد به حدود ۳۸۰ هزار ریال در ۲۳ آذرماه رسید و در این تاریخ فرد جدیدی جایگزین معاون ارزی بانک مرکزی شد. اما قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران به پیشروی خود ادامه داد و در ۸ دی‌ماه به حدود ۴۲۰ هزار ریال رسید. در این تاریخ رئیس کل بانک مرکزی تغییر کرد و متعاقباً در روزهای بعد تغییراتی در سیاست‌های ارزی به وقوع پیوست که نه تنها به کنترل بازار ارز کمک نکردند، بلکه به تشدید روند صعودی قیمت دلار دامن زدند. از ابتدای سال ۱۴۰۱ اعلام شد که سیاست تخصیص ارز با نرخ رسمی ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار آمریکا متوقف خواهد شد و متعاقباً تخصیص ارز با این نرخ برای واردات کالاهای اساسی بسیار محدود شد. به این ترتیب منابع بیشتری برای تخصیص در بازار دوم یا همان سامانه نیما آزاد شد و البته افزایش درآمدهای نفتی دولت نیز به این مهم کمک کرد. اما با کنترل دستوری نرخ در بازار دوم به لطف درآمدهای ارزی نفتی، شکاف بازار آزاد و بازار دوم رو به فزونی گذاشت، به نحوی که در زمان انتخاب رئیس کل جدید، این شکاف بیش از ۴۰ درصد بود. اما رئیس کل جدید بانک مرکزی بدون توجه به این شکاف و با هدف قطع ارتباط بازار کالا با بازار آزاد ارز، اعلام کرد که برای حداقل یک سال نرخ دلار را در ۲۸۵ هزار ریال تثبیت خواهد کرد که حتی حدود ۸ هزار ریال پایین‌تر از نرخ روز سامانه نیما بود. طبیعتاً با هدف قطع ارتباط بازار کالا و بازار آزاد ارز قرار بود که تمام نیازهای کالایی با این نرخ تأمین شود. اما نتیجه این سیاست افزایش قابل توجه تقاضا در بازار دوم بود و البته شکاف بین بازار آزاد و بازار دوم رو به افزایش گذاشت. چند روز پس از ابللاغ برنامه جدید

باشد. به طور متوسط نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد در سال ۱۴۰۱ حدود ۳۲/۲ درصد بیشتر از متوسط این نرخ در سال ۱۴۰۰ بود. البته این نرخ در زمستان سال ۱۴۰۱ به طور متوسط رشد ۶۱/۱ درصدی را نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن تجربه کرد و حتی برخی از داده‌های غیررسمی این رشد را بیشتر از این نشان می‌دهند. این نرخ نسبت به فصل پاییز سال ۱۴۰۱ نیز رشد فصلی قابل توجه ۲۴/۶ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار ۵ نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال را در سال ۱۴۰۱ در بازار آزاد و بازار دوم نشان می‌دهد.

نمودار ۵- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در بازارهای آزاد (اسکناس) و ثانویه (حواله) در سال ۱۴۰۱

ماخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

استفاده از کارت‌های بازرگانی یکبار مصرف و بهره‌گیری از استثنائات تجاری را در دستور کار خود قرار دهند، و یا با عدم بازگشت ارز حاصل از صادرات، با جرایم نقدی و کیفری این آیین‌نامه روبه‌رو شوند. در واقع در نظام ارزی چند نرخ کنونی ایران، علاوه بر معضلاتی از قبیل توزیع رانت، انگیزه صادرکنندگان خرید برای صادرات بیشتر محصولات به چالش کشیده شده و از سوی دیگر، انگیزه ارتکاب جرم افزایش می‌یابد.

طبق گزارش بانک مرکزی، از سال ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۱ بانک مرکزی برای تثبیت نرخ ارز در بازار آزاد، ۵۷ میلیارد دلار ارز با نرخ‌های پایین‌تر از بازار آزاد عرضه کرده است. این تزریق ارز در فاصله سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۶ حدود ۲۸۴ میلیارد دلار بوده است. نتیجه این اقدام تنها جلوگیری از افزایش تدریجی نرخ ارز و به جای آن، بروز جهش‌های ارزی بود. در این فرآیند البته منابع ارزشمند ارزی به جای تبدیل شدن به ذخایر خارجی و توسعه سرمایه‌گذاری و زیرساخت، به صورت رانت بین عده‌ای خاص توزیع شد. به عبارت دیگر، سیاست‌گذار باید این واقعیت که نرخ ارز متأثر از متغیرهای کلان اقتصادی است و این متغیرها در حال حاضر همگی فشار افزایشی بر نرخ ارز وارد می‌کنند را بپذیرد و برای کنترل بازار ارز، به جای ارزپاشی، دستور و اقدامات امنیتی، به فکر اصلاح شرایط کلان اقتصادی باشد.

در مجموع در سال ۱۴۰۱ بازار ارز شاهد نوسان بیشتری نسبت به سال قبل از آن بود، کما این که در کنار افزایش ۱۶/۴ واحد درصدی رشد متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد در برابر ریال، انحراف معیار نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد در سال ۱۴۰۱ معادل ۲۰/۱۷ درصد در مقایسه با سال قبل از آن افزایش یافت. ضریب تغییرات این متغیر نیز که از تقسیم انحراف معیار بر میانگین به دست می‌آید، افزایش ۱۲۸/۲ درصدی را در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ تجربه کرد. جدول ۲۲ جزئیات نرخ اسمی دلار آمریکا در برابر ریال ایران را در بازار آزاد در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

اشخاص حقیقی را متوقف کرد و سپس اجازه داد فروش آن با نرخ اعلامی صرافی ملی ایران (بالا تر از نرخ قبلی) مجدداً در دستور کار قرار گیرد. هیچ کدام از این اقدامات تأثیری بر کنترل بازار آزاد ارز نداشت و حتی در بازار غیررسمی، نرخ هر دلار آمریکا در برابر ریال ایران برای مدتی به بالاتر از ۶۰۰ هزار ریال رسید. توقف مذاکرات هسته‌ای، گسترش نااطمینانی، ناآرامی‌های اجتماعی و البته افزایش نرخ تورم، از جمله علل این افزایش نرخ ارز بودند. در نهایت همزمان با اعلام خبر توافق سیاسی ایران و عربستان در روزهای پایانی سال ۱۴۰۱، بازار آزاد ارز اندکی آرام گرفت تا نرخ هر دلار آمریکا در روز پایانی سال معادل ۴۷۲/۱ هزار ریال

در برهه‌هایی از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ و برهه‌هایی از ابتدای سال ۱۴۰۰، نه تنها اختلاف بین نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد و نرخ حواله این ارز در بازار دوم از بین رفت، بلکه حتی صادرکنندگان خرید توانستند بالاتر از نرخ غیررسمی، ارز صادراتی خود را به فروش رسانند. در طول سال ۱۴۰۰ و نیمه نخست سال ۱۴۰۱ نیز شکاف بین این دو نرخ، ثبات نسبی داشت و نوسان اندکی در محدوده ۲۰ درصد را تجربه کرد. اما از نیمه دوم سال ۱۴۰۱، این شکاف رو به افزایش گذاشت تا جایی که در اوایل اسفند ۱۴۰۱ نرخ دلار در بازار آزاد حدود دو برابر نرخ بازار دوم شد.

در مجموع در سال ۱۴۰۱ به طور متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد حدود ۲۵/۲ درصد بیشتر از متوسط نرخ حواله این ارز در بازار دوم بود، در حالی که در سال ۱۴۰۰ اختلاف بین دو نرخ ارز مذکور به طور متوسط حدود ۱۲/۸ درصد ثبت شد. از طرف دیگر، طبق آیین‌نامه اجرایی یکی از بندهای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مورخ ۲۵ آبان ۱۴۰۱، صادرکنندگان محصولات پتروشیمی، فولادی و فرآورده‌های نفتی (این محصولات سهم قابل توجهی در صادرات غیرنفتی کشور دارند) مکلف شدند تمامی ارز حاصل از صادرات خود را در سامانه نیما عرضه کنند. البته صادرکنندگان عمده (مانند صنایع پتروشیمی و فولاد) مواد اولیه (خوراک) به نرخ یارانه‌ای از دولت دریافت می‌کنند، در حالی که دیگر صادرکنندگان از این امکان برخوردار نیستند. با توجه به این که بیش از ۸۰ درصد عرضه ارز در سامانه نیما مربوط به صادرکنندگان عمده است، سقف دستوری در این سامانه تعیین کننده نرخ تعادلی ارز است. در سال ۱۴۰۱ با افزایش درآمدهای نفتی دولت و افزایش صادرات شرکت‌های پتروشیمی و فولادی، عرضه صادرکنندگان عمده و بانک مرکزی در بازار دوم افزایش یافت تا صادرکنندگان خرید بیش از پیش برای فروش ارز خود به نرخ‌های بالاتر دچار چالش شوند. این مشکل موجب شده تا این صادرکنندگان برای فرار از سقف دستوری و تعهد صادراتی، روش‌هایی از قبیل کم‌اظهاری در صادرات، فروش اظهارنامه صادراتی با نرخ‌های بالاتر برای تامین ارز مورد نیاز دیگران، سوء

جدول ۲۲- نرخ اسمی دلار آمریکا در بازار آزاد در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ (ریال)

درصد تغییر ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۳۲/۲	۳۱,۸۳۸	۳۲,۷۸۵	۳۴,۴۸۴	۳۶,۴۸۷	۴۰,۵۵۲	۱۰۳,۸۷۵	۱۲۸,۲۱۴	۲۲۴,۵۰۶	۲۵۹,۸۷۴	۳۴۳,۵۳۶	میانگین
۸۰/۳	۳۶,۸۲۷	۳۵,۷۰۰	۳۷,۳۰۰	۴۱,۴۵۰	۴۸,۷۷۰	۱۸۹,۰۰۰	۱۵۷,۴۵۰	۳۱۸,۵۶۰	۲۹۱,۲۰۰	۵۲۵,۰۰۰	حداکثر
۲۷/۱	۲۸,۹۵۰	۳۰,۳۵۴	۳۲,۱۰۰	۳۴,۴۰۰	۳۷,۲۲۰	۴۲,۰۰۰	۱۱۱,۰۰۰	۱۴۸,۹۶۰	۲۰۶,۳۷۰	۲۶۲,۳۰۰	حداقل
۲۰/۱۷	۲,۳۴۶	۱,۳۵۱	۱,۳۳۵	۱,۶۶۲	۳,۳۵۱	۳۰,۷۰۱	۱۱,۷۹۸	۴۳,۵۵۲	۱۸,۹۱۸	۵۷,۰۶۸	انحراف معیار
۱۲۸/۲	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۳۰	۰/۰۹	۰/۱۹	۰/۰۷	۰/۱۷	ضریب تغییرات

مآخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز تهران؛ محاسبات تحقیق

۶. بخش پولی و اعتباری

۶.۱. کل‌های پولی

تسویه تراکنش‌های بین خود، به ذخایر بیشتری نزد بانک مرکزی احتیاج خواهند داشت. افزایش ذخایر بانک‌ها نزد بانک مرکزی به معنی افزایش پایه پولی است. داده‌های رسمی منتشرشده از متغیرهای دو طرف رابطه مقداری پول (رشد پول، رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ تورم) نیز از افزایش سرعت گردش پول حکایت دارند.

بر اساس انتشار رسمی ترازنامه سیستم بانکی، پایه پولی به حدود ۸,۶۰۰ هزار میلیارد ریال و حجم نقدینگی به حدود ۶۳,۳۷۷ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۴۰۱ رسید. جدول ۲۳ جزئیات پایه پولی و نقدینگی را بر حسب اجزای تشکیل‌دهنده (مصارف) به تصویر می‌کشد و جدول ۲۴ حاوی همین اطلاعات بر حسب عوامل موثر بر عرضه (منابع) است.

سیاست پولی، سیاست اقتصادی است که به منظور مدیریت اندازه و رشد عرضه پول در یک اقتصاد اعمال می‌شود و ابزار قدرتمندی در راستای تنظیم متغیرهای کلان اقتصادی همچون تورم و بیکاری است. نتیجه سیاست پولی را می‌توان در متغیرهایی از جمله رشد پایه پولی و نقدینگی دید و لذا پایش دقیق این متغیرها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با این حال معمولاً انتشار آمارهای پولی از سوی بانک مرکزی با مقداری وقفه مواجه است.

گزارش بانک مرکزی از رشد قابل توجه ۴۲/۴ درصدی پایه پولی و رشد ۳۱/۱ درصدی نقدینگی در انتهای سال ۱۴۰۱ نسبت به انتهای سال قبل از آن حکایت دارد. رشد بیشتر پایه پولی نسبت به نقدینگی می‌تواند نشانه‌ای از بروز پدیده پول داغ در اقتصاد ایران باشد. به عبارت دیگر با کاهش اعتماد به ثبات ارزش پول ملی، سرعت گردش پول در اقتصاد افزایش می‌یابد و متعاقباً بانک‌ها برای

جدول ۲۳- جزئیات نقدینگی و پایه پولی بر حسب اجزای تشکیل‌دهنده (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان/سال	مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)			رشد به ۱۴۰۱	رشد به ۱۴۰۰	سهم اجزا از رشد نقدینگی در پایان ۱۴۰۱	سهم مانده اجزا از مانده نقدینگی در پایان ۱۴۰۱
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹				
نقدینگی	۶۳,۳۷۶/۸	۴۸,۳۲۴/۴	۳۴,۷۶۱/۷	۳۱/۱	۳۹/۰	۳۱/۱	۱۰۰/۰
پول	۱۶,۲۹۶/۹	۹,۸۶۵/۸	۶,۹۰۹/۶	۶۵/۲	۴۲/۸	۱۳/۳	۲۰/۴
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱,۲۲۶/۱	۸۶۴/۳	۷۳۵/۰	۴۱/۹	۱۷/۶	۰/۷	۱/۸
سپرده‌های دیداری	۱۵,۰۷۰/۸	۹,۰۰۱/۵	۶,۱۷۴/۶	۶۷/۴	۴۵/۸	۱۲/۶	۱۸/۶
شبه پول	۴۷,۰۷۹/۹	۳۸,۴۵۸/۶	۲۷,۸۵۲/۱	۲۲/۴	۳۸/۱	۱۷/۸	۷۹/۶
قرض‌الحسنه پس‌انداز	۵,۴۹۷/۳	۳,۲۶۱/۷	۲,۲۶۸/۲	۶۸/۵	۴۳/۸	۴/۶	۶/۷
سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۳۹,۹۵۳/۲	۳۳,۹۸۹/۵	۲۴,۹۴۵/۰	۱۷/۵	۳۶/۳	۱۲/۳	۷۰/۳
کوتاه‌مدت	۱۵,۹۳۱/۳	۱۳,۶۳۴/۷	۱۰,۱۴۹/۲	۱۶/۸	۳۴/۳	۴/۸	۲۸/۲
بلندمدت	۲۴,۰۲۱/۹	۲۰,۳۵۴/۸	۱۴,۷۹۵/۸	۱۸/۰	۳۷/۶	۷/۶	۴۲/۱
یک ساله	۱۴,۷۳۹/۵	۱۰,۶۸۷/۵	۱۱,۰۰۱/۴	۳۷/۹	-۲/۹	۸/۴	۲۲/۱
دو ساله	۶,۸۶۸/۳	۹,۶۰۲/۱	۳,۷۲۷/۳	-۲۸/۵	۱۵۷/۶	-۵/۷	۱۹/۹
سه ساله	۲,۳۴۶/۸	۰/۱	۰/۳	-	-۶۶/۷	۴/۹	۰/۰
چهار ساله	۳/۶	۳/۷	۴/۰	-۲/۷	-۷/۵	۰/۰	۰/۰
پنج ساله	۶۳/۷	۶۱/۴	۶۲/۸	۳/۷	-۲/۲	۰/۰	۰/۱
متفرقه	۱,۶۲۹/۴	۱,۲۰۷/۴	۶۳۸/۹	۳۵/۰	۸۹/۰	۰/۹	۲/۵
عنوان/سال	مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)			رشد به ۱۴۰۱	رشد به ۱۴۰۰	سهم اجزا از رشد پایه پولی در پایان ۱۴۰۱	سهم مانده اجزا از مانده پایه پولی در پایان ۱۴۰۱
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹					
پایه پولی	۸,۵۹۹/۹	۶,۰۳۹/۷	۴,۵۸۸/۹	۴۲/۴	۳۱/۶	۴۲/۴	۱۰۰/۰
اسکناس و مسکوک در جریان	۱,۴۱۹/۹	۹۷۵/۴	۸۰۲/۶	۴۵/۶	۲۱/۵	۷/۴	۱۶/۱
سپرده‌های بانک‌ها و موسسات اعتباری نزد بانک مرکزی	۷,۱۸۰/۰	۵,۰۶۴/۳	۳,۷۸۶/۳	۴۱/۸	۳۳/۸	۳۵/۰	۸۳/۹

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

جدول ۲۴- جزئیات نقدینگی و پایه پولی بر حسب عوامل موثر بر عرضه (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان/سال	مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)			رشد ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	رشد ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	سهام اجزا از رشد سالانه نقدینگی در پایان ۱۴۰۱	سهام مانده اجزا از مانده نقدینگی در پایان ۱۴۰۱	سهام مانده اجزا از مانده نقدینگی در پایان ۱۴۰۰
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹					
نقدینگی	۶۳,۳۷۶/۸	۴۸,۳۲۴/۴	۳۴,۷۶۱/۷	۳۱/۱	۳۹/۰	۳۱/۱	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
خالص دارایی‌های خارجی	۱۰,۱۲۵/۲	۸,۴۳۸/۰	۵,۸۷۷/۵	۲۰/۰	۴۳/۶	۲۰/۰	۱۶/۰	۱۷/۵
بانک مرکزی	۶,۸۲۴/۳	۵,۶۸۲/۰	۴,۷۰۳/۷	۲۰/۱	۲۰/۸	۲۰/۱	۱۰/۸	۱۱/۸
بانک‌ها و موسسات اعتباری	۳,۳۰۰/۹	۲,۷۵۶/۰	۱,۱۷۳/۸	۱۹/۸	۱۳۴/۸	۱۹/۸	۵/۲	۵/۷
خالص دارایی‌های داخلی	۵۳,۲۵۱/۶	۳۹,۸۸۶/۴	۲۸,۸۸۴/۲	۳۳/۵	۳۸/۱	۳۳/۵	۸۴/۰	۸۲/۵
مطالبات داخلی	۴۹,۳۷۳/۰	۳۴,۸۷۱/۳	۲۴,۵۶۶/۵	۴۱/۶	۴۱/۹	۴۱/۶	۷۷/۹	۷۲/۲
خالص مطالبات از بخش دولتی	۵,۴۷۵/۵	۳,۴۲۴/۶	۳,۵۵۲/۸	۵۹/۹	-۳/۶	۵۹/۹	۸/۶	۷/۱
خالص مطالبات از دولت	۴,۲۸۸/۰	۲,۸۲۱/۱	۳,۱۲۷/۷	۵۲/۰	-۱۰/۱	۵۲/۰	۶/۸	۵/۸
بانک مرکزی	-۲,۷۴۵/۹	-۱,۲۵۸/۶	-۴۹۵/۵	۱۱۸/۲	۱۵۴/۰	۱۱۸/۲	-۴/۳	-۲/۶
بانک‌ها و موسسات اعتباری	۷,۰۳۳/۹	۴,۰۷۹/۷	۳,۶۳۳/۲	۷۲/۴	۱۲/۳	۷۲/۴	۱۱/۱	۸/۴
خالص مطالبات از موسسات و شرکت‌های دولتی	۱,۱۸۷/۵	۶۰۳/۵	۴۱۵/۱	۹۶/۸	۴۵/۴	۹۶/۸	۱/۹	۱/۲
بانک مرکزی	۷۶۰/۱	۳۷۶/۲	۲۷۰/۷	۱۰۲/۰	۳۹/۰	۱۰۲/۰	۱/۲	۰/۸
بانک‌ها و موسسات اعتباری	۴۲۷/۴	۲۲۷/۳	۱۴۴/۴	۸۸/۰	۵۷/۴	۸۸/۰	۰/۷	۰/۵
مطالبات از بخش غیردولتی	۴۳,۸۹۷/۵	۳۱,۴۴۶/۷	۲۱,۰۱۳/۷	۳۹/۶	۴۹/۶	۳۹/۶	۶۹/۳	۶۵/۱
خالص سایر اقلام	۳,۸۷۸/۶	۵,۰۱۵/۱	۴,۳۱۷/۷	-۲۲/۷	۱۶/۲	-۲۲/۷	۶/۱	۱۰/۴
عنوان/سال	مانده در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)			رشد ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	رشد ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	سهام اجزا از رشد سالانه پایه پولی در پایان ۱۴۰۱	سهام مانده اجزا از مانده پایه پولی در پایان ۱۴۰۱	سهام مانده اجزا از مانده پایه پولی در پایان ۱۴۰۰
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹						
پایه پولی	۸,۵۹۹/۹	۶,۰۳۹/۷	۴,۵۸۸/۹	۴۲/۴	۳۱/۶	۴۲/۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۶,۸۲۴/۳	۵,۶۸۲/۰	۴,۷۰۳/۷	۲۰/۱	۲۰/۸	۲۰/۱	۷۹/۴	۹۴/۱
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	-۱,۹۸۵/۸	-۸۸۲/۴	-۲۴۴/۸	۱۲۵/۰	۲۹۲/۵	۱۲۵/۰	-۲۳/۱	-۱۴/۶
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	۳,۹۱۲/۴	۱,۴۶۳/۴	۱,۱۷۱/۴	۱۶۷/۴	۲۴/۹	۱۶۷/۴	۴۵/۵	۲۴/۲
خالص سایر اقلام	-۱۵۱/۰	-۲۲۳/۳	-۱,۰۶۱/۴	-۳۲/۴	-۷۹/۰	-۳۲/۴	-۱/۸	-۳/۷
مانده اجرای عملیات سیاست پولی*	۹۸۸/۴	۱,۰۱۲/۹	۳۳۳/۲	-۲/۴	۲۰۴/۰	-۲/۴	۱۱/۵	۱۶/۸

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی
* شامل خرید قطعی و خالص توافقات با خرید اوراق مالی اسلامی دولتی

برای سپرده‌های سه ساله تغییر کرد. در بخشنامه جدید نرخ سود سپرده‌های دو ساله معادل ۲۱/۵ درصد، سپرده‌های یک ساله معادل ۲۰/۵ درصد، سپرده‌های شش ماهه معادل ۱۷ درصد، سپرده‌های سه ماهه معادل ۱۲ درصد و سپرده‌های عادی معادل ۵ درصد مقرر شد.

بر اساس آمار پایه پولی استخراج شده از ترازنامه بانک مرکزی، در سمت مصارف رشد ۴۱/۸ درصدی ذخایر بانک‌ها نزد بانک مرکزی عامل اصلی رشد ۴۲/۴ درصدی پایه پولی در سال ۱۴۰۱ بوده است.

در سمت منابع نیز مهمترین عوامل رشد پایه پولی در این مدت به ترتیب شامل رشد مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با سهم از رشد ۴۰/۵ واحد درصدی، رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی (عمدتاً متاثر از استفاده دولت از منابع غیرقابل دسترسی صندوق توسعه ملی و تسعیر منابع ارزی با نرخ برابری بالاتر) با سهم از رشد ۱۸/۹ واحد درصدی و خالص سایر اقلام با سهم از رشد ۱/۲ واحد درصدی بوده‌اند. از طرفی، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی با سهم از رشد منفی ۱۸/۳ واحد درصدی، اثر کاهشی بر رشد پایه پولی داشته است.

برای رشد مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها که عامل مسلط رشد پایه پولی در این دوره بوده، به طور کلی می‌توان به سه دلیل عمده اشاره کرد. در وهله اول باید به رشد تسهیلات تکلیفی و فشار به ترازنامه بانک‌ها از سوی دولت اشاره کرد. اما فشار به ترازنامه بانک‌ها از سوی دولت تنها به تسهیلات تکلیفی مربوط نبوده است، بلکه حجم خالص خرید اوراق بدهی از سوی بانک‌ها در سال ۱۴۰۱ قابل توجه بوده است (حدود ۱,۲۱۴ هزار میلیارد ریال). در عین حال، با تأمین مالی بخشی از کسری بودجه دولت از محل منابع شرکت‌های دولتی، بدهی شرکت‌های

ترازنامه سیستم بانکی از رشد قابل توجه ۶۵/۲ درصدی حجم پول (شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری) و رشد ۲۲/۴ درصدی شبهه پول (سپرده‌های غیردیداری و مدت‌دار) در طول سال ۱۴۰۱ حکایت دارد. به این ترتیب سهم پول از نقدینگی با رشد ۵/۳ واحد درصدی در طول یک سال، به ۲۵/۷ درصد رسیده و در مقابل سهم شبهه پول به ۷۴/۳ درصد فرورفتاده است. سهم پول از نقدینگی در انتهای سال ۱۳۹۶ تنها ۱۲/۷ درصد بود. بازدهی بالاتر بازارهای موازی بازار پول (همچون بازار سرمایه و بازار ارز و طلا) در سال‌های اخیر باعث شده است که افراد انگیزه کمتری برای نگهداری سپرده‌های بلندمدت بانکی (شبهه پول) داشته باشند و منابع مالی خود را با نقدشوندگی بالاتری نگه دارند تا در زمان لازم به راحتی بتوانند در بازارهای دیگر به خرید و فروش بپردازند. همین امر موجب قدرت تورمزایی بیشتر نقدینگی می‌شود. به عبارت دیگر با بروز پدیده پول داغ در اقتصاد ایران و کم‌ارزش شدن پول ملی، مردم تمایل کمتری به نگهداری سپرده‌های مدت‌دار بانکی داشته‌اند، به ویژه این که نرخ بهره واقعی پرداختی به سپرده‌های مدت‌دار بانکی در این دوره به شدت منفی بوده است. همین مسئله به تورم دامن زده و منفعل بودن سیاست‌گذار پولی در افزایش نرخ بهره، این چرخه را تشدید خواهد کرد.

از طرف دیگر، با توجه به احیای سپرده‌های سه ساله در سال ۱۴۰۱ و شکاف حدود ۲/۰ واحد درصدی نرخ سود این سپرده‌ها و سپرده‌های یک ساله، در پایان سال ۱۴۰۱ سهم حدوداً ۳/۷ درصدی از کل نقدینگی به این سپرده‌ها اختصاص یافت. شایان ذکر است که تا ابتدای بهمن‌ماه سال ۱۴۰۱ حداکثر نرخ سود برای سپرده‌های دو ساله معادل ۱۸ درصد از سوی شورای پول و اعتبار تعیین شده بود که از ۱۱ بهمن ماه این سال به این سو حداکثر نرخ سود سپرده به ۲۲/۵ درصد

نکند، مبلغ مذکور به عنوان اضافه برداشت آن بانک از بانک مرکزی لحاظ خواهد شد که نتیجه آن، افزایش بدهی بانک به بانک مرکزی است.

به موازات این تحولات، ضریب فزاینده پولی که از ۷/۵۸ واحد در سال ۱۳۹۹ به ۸/۰۰ واحد در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته بود، مجدداً در سال ۱۴۰۱ با روندی نزولی به سطح ۷/۳۷ واحد فراتراده است.

دولتی به بانکها رشد ۸۹/۷ درصدی را در سال ۱۴۰۱ تجربه کرده است. به این ترتیب بار تامین بخشی از کسری بودجه دولت به صورت غیرمستقیم بر دوش شبکه بانکی افتاده است. نکته آخر هم به سیاست بانک مرکزی برای کنترل رشد ترازنامه بانکها مربوط می‌شود. با اجبار بانکها به کنترل ماهانه رشد ترازنامه خود، اگر بانکی این سقف رشد ترازنامه را رعایت نکند، با جریمه افزایش سپرده قانونی مواجه خواهد شد و اگر در موعد مقرر این افزایش سپرده قانونی را تامین

۶.۲. منابع و مصارف بانکی

تنها ۲۵/۰ درصد و عمدتاً ناشی از تغییر نرخ تسعیر و رشد قیمت این دارایی‌ها بوده است.

در سمت بدهی‌ها نیز بزرگترین جزء (با سهم ۵۶/۰ درصدی) مربوط به سپرده‌های بخش غیردولتی است که در طول سال ۱۴۰۱ رشد ۳۱/۰ درصدی داشته است. علاوه بر این، وام‌ها و سپرده‌های ارزی با سهم ۱۵/۴ درصدی از کل بدهی‌ها، رشد ۲۶/۱ درصدی را نسبت به پایان سال ۱۴۰۰ ثبت کرده است. در این میان سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی نزد بانکها در طول سال ۱۴۰۱ تقریباً بدون تغییر بوده است. از طرفی، حساب سرمایه سیستم بانکی که در طول سال ۱۴۰۰ عمدتاً منفی بود، در سال ۱۴۰۱ سرانجام مثبت شده و به سطح ۲,۳۸۴/۳ هزار میلیارد ریال در پایان سال رسیده است که از بهبود نسبی سودآوری سیستم بانکی و البته افزایش سرمایه دولت در بانکهای دولتی در دوره مذکور حکایت دارد. با این حال باید توجه داشت که افزایش بدهی بانکها به بانک مرکزی می‌تواند تهدیدی در مسیر این بهبود نسبی باشد. به هر تقدیر همچنان نسبت کفایت سرمایه در سیستم بانکی وضعیت نامطلوبی داشته و نمی‌تواند سلامت نظام بانکی را تایید کند. جدول ۲۵ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی را به تفکیک دولتی (تجاری و تخصصی) و غیردولتی و غیربانکی در پایان سال ۱۴۰۱ به تصویر می‌کشد.

جدول ۲۵- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی (مانده در انتهای دوره-هزار میلیارد ریال)

شرح	مانده در پایان دوره			سهم بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی در پایان ۱۴۰۱			درصد تغییر ۱۴۰۱ (کل بانکها و موسسات اعتباری) به ۱۴۰۰
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	تجاری دولتی	تخصصی دولتی	غیردولتی و غیربانکی	
دارایی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۱۱۰,۹۳۰/۶	۸۰,۷۴۶/۶	۵۶,۰۶۱/۱	۲۶,۲۲۱/۰	۱۵,۷۵۴/۶	۶۸,۹۵۵/۰	۳۷/۴
دارایی‌های خارجی	۲۰,۳۳۶/۴	۱۶,۲۶۷/۵	۹,۱۹۲/۸	۲,۹۹۲/۵	۴,۶۰۵/۸	۱۲,۷۳۸/۱	۲۵/۰
اسکناس و مسکوک	۱۹۳/۸	۱۱۱/۱	۶۷/۶	۷۷/۹	۱۷/۶	۹۸/۳	۷۴/۴
سپرده نزد بانک مرکزی	۷,۱۸۰/۰	۵,۰۶۴/۳	۳,۷۸۶/۳	۱,۷۹۹/۷	۴۵۳/۹	۴,۹۲۶/۴	۴۱/۸
بدهی بخش دولتی	۷,۹۳۱/۸	۴,۷۷۱/۸	۴,۱۱۶/۵	۳,۴۸۶/۸	۱,۰۳۵/۴	۳,۴۰۹/۶	۶۶/۲
بدهی بخش غیردولتی	۵۰,۹۳۴/۴	۳۵,۷۵۸/۴	۲۴,۰۶۵/۴	۹,۹۷۶/۹	۷,۲۹۹/۸	۳۳,۶۵۷/۷	۴۲/۴
سایر دارایی‌ها	۲۴,۳۵۴/۲	۱۸,۷۷۳/۵	۱۴,۸۳۲/۵	۷,۸۸۷/۲	۲,۳۴۲/۱	۱۴,۱۲۴/۹	۲۹/۷
بدهی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۱۱۰,۹۳۰/۶	۸۰,۷۴۶/۶	۵۶,۰۶۱/۱	۲۶,۲۲۱/۰	۱۵,۷۵۴/۶	۶۸,۹۵۵/۰	۳۷/۴
سپرده‌های بخش غیردولتی	۶۲,۱۵۰/۷	۴۷,۴۶۰/۱	۳۴,۰۲۶/۷	۱۵,۴۵۲/۱	۵,۶۰۹/۳	۴۱,۰۸۹/۳	۳۱/۰
بدهی به بانک مرکزی	۳,۹۱۲/۴	۱,۴۶۲/۷	۱,۱۷۱/۴	۱,۱۱۷/۸	۱,۰۴۷/۶	۱,۷۴۷/۰	۱۶۷/۵
وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی	۴۶۳/۲	۴۶۳/۰	۳۳۶/۵	۲۳۱/۹	۱۷۵/۳	۵۶/۰	۰/۰
حساب سرمایه	۲,۳۸۴/۳	-۱۶۴/۸	-۶۹/۸	۳۴۳/۵	۹۹۸/۶	۱,۰۴۲/۲	-
وام‌ها و سپرده‌های ارزی	۱۷,۰۳۵/۵	۱۳,۵۱۱/۵	۸,۰۱۹/۰	۳,۰۲۰/۰	۳,۹۰۲/۲	۱۰,۱۱۳/۳	۲۶/۱
سایر بدهی‌ها	۲۴,۹۸۴/۵	۱۸,۰۱۴/۱	۱۲,۵۷۷/۳	۶,۰۵۵/۷	۴,۰۲۱/۶	۱۴,۹۰۷/۲	۳۸/۷

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

۸۳/۲ درصد در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ به ۸۵/۱ درصد در انتهای اسفند ۱۴۰۱ رسید. علاوه بر این، نسبت ذخیره قانونی در یک سال منتهی به پایان اسفندماه ۱۴۰۱ کاهشی اندک داشت و از ۱۰/۰۵ درصد در اسفندماه ۱۴۰۰ به ۹/۸۱ درصد در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ رسید. جدول ۲۶ جزئیات این آمار را نشان می‌دهد.

مانده کل تسهیلات اعطاشده سیستم بانکی در پایان اسفندماه ۱۴۰۱ با ۳۴/۸ درصد رشد نسبت به اسفندماه سال ۱۴۰۰ به ۵۵,۸۳۳/۱ هزار میلیارد ریال رسید. رشد مانده سپرده‌های بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی طی این مدت کمتر از رشد مانده تسهیلات پرداختی و معادل ۳۱/۵ درصد بود و به رقم ۷۲,۷۴۲/۵ هزار میلیارد ریال رسید. در نتیجه، نسبت تسهیلات به سپرده (پس از کسر سپرده قانونی) از

جدول ۲۶- مانده تسهیلات و سپرده‌های ریالی و ارزی بانک‌ها و موسسات اعتباری در پایان دوره

درصد تغییر ۱۴۰۱ نسبت به ۱۴۰۰	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۳۵/۲	۱۵۰,۹۰/۲	۱۹,۳۵۵/۸	۳۷,۹۲۲/۷	۴۱,۲۸۷/۹	۵۵,۸۳۳/۱	تسهیلات (هزار میلیارد ریال)
۳۱/۵	۲۰,۶۷۳/۴	۲۷,۱۶۲/۸	۳۸,۷۵۴/۶	۵۵,۳۱۶/۶	۷۲,۷۴۲/۵	سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)
۳۱/۹	۱۸,۵۶۸/۳	۲۴,۳۸۱/۱	۳۴,۸۲۴/۰	۴۹,۷۵۴/۶	۶۵,۶۰۳/۳	سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)
-	۱۰/۱۸	۱۰/۲۴	۱۰/۱۴	۱۰/۰۵	۹/۸۱	نسبت ذخیره قانونی (درصد)
-	۸۱/۳	۷۹/۴	۸۰/۲	۸۳/۰	۸۵/۱	نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی

بانک‌ها در سال ۱۴۰۱ داشتند. خانوارها نیز با دریافت حدود ۱۵/۴ درصد از این تسهیلات در رتبه سوم قرار گرفتند. در بین اهدافی که برای پرداخت این تسهیلات عنوان می‌شود، تسهیلات ۲۷,۴۲۳/۹ هزار میلیارد ریالی تامین سرمایه در گردش، سهم ۶۱/۶ درصدی از کل این تسهیلات داشت که ۷۷/۹ درصد از آن به دو بخش صنعت و معدن و خدمات اختصاص یافت. پس از سرمایه در گردش، ایجاد، خرید کالای شخصی و توسعه سه هدف بعدی پرداخت تسهیلات در این سال بودند که به ترتیب ۱۶/۴ درصد، ۷/۲ درصد و ۴/۵ درصد از مجموع کل تسهیلات اعطایی را به خود اختصاص دادند. جدول ۲۷ جزئیات تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها را در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

در طول سال ۱۴۰۱، در مجموع ۴۴,۴۸۵/۳ هزار میلیارد ریال تسهیلات توسط سیستم بانکی کشور اعطا شد که ۳۷,۶۲۶/۲ هزار میلیارد ریال آن (سهم ۸۴/۶ درصدی) به بخش‌های مختلف اقتصادی و مابقی آن به مصرف‌کننده نهایی (خانوار) تخصیص یافت. به این ترتیب تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی در مقایسه با سال ۱۴۰۰ حدود ۴۱/۸ درصد رشد نشان می‌دهد. رشد تسهیلات اعطایی به خانوارها در این سال اما بیشتر و معادل ۶۷/۹ درصد بود. به این ترتیب کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها در سال ۱۴۰۱ رشد ۴۵/۳ درصدی را تجربه کرد. رشد تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۱ کمتر از سال قبل از آن بوده است که عمدتاً ناشی از سیاست بانک مرکزی برای کنترل رشد ترازنامه بانک‌ها بوده است. دو بخش خدمات و صنعت و معدن به ترتیب با ۳۹/۹ درصد و ۳۷/۰ درصد، بیشترین سهم را از کل تسهیلات اعطایی

جدول ۲۷- تسهیلات پرداختی به تفکیک خانوار و کسب‌وکارها و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها در سال ۱۴۰۱

هدف از دریافت/بخش اقتصادی	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی	صاحبان کسب‌وکار			مصرف‌کننده نهایی (خانوار)	جمع کل
					متفرقه	خدمات	کل بخش‌ها		
مجموع کل (هزار میلیارد ریال)	۲,۷۹۶/۹	۱۳,۹۲۴/۹	۲,۵۵۹/۳	۳,۳۱۲/۹	۱۵,۰۲۱/۶	۱۰/۷	۳۷,۶۲۶/۲	۶,۸۵۹/۰	۴۴,۴۸۵/۳
سهم اهداف در هر بخش (درصد)									
ایجاد	۲۰/۳	۲۳/۹	۴۵/۹	۴/۰	۱۴/۰	۳۲/۶	۱۹/۴	-	۱۶/۴
تامین سرمایه در گردش	۷۰/۹	۷۱/۴	۴۵/۹	۸۷/۳	۷۶/۱	۶۴/۶	۷۲/۹	-	۶۱/۶
توسعه	۵/۶	۴/۰	۲/۸	۶/۶	۶/۶	۲/۴	۵/۳	-	۴/۵
قرض الحسنه اشتغال	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	۰/۰
قرض الحسنه ایثارگران	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	۰/۰
قرض الحسنه بهزیستی	۴/۰	۰/۰	۰/۰	۱/۰	۲/۰	۰/۰	۱/۰	-	۰/۱
قرض الحسنه کمیته	۵/۱	۰/۰	۰/۰	۲/۰	۶/۰	۱/۰	۴/۰	-	۰/۳
قرض الحسنه سایر اشتغال	۰/۱	۱/۰	۰/۰	۰/۰	۳/۰	۲/۰	۲/۰	-	۰/۲
تعمیرات	۰/۰	۰/۰	۶/۴	۰/۰	۲/۱	۰/۰	۸/۰	۳/۴	۱/۲
جعاله تعمیر مسکن	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۳/۰	۰/۰	۱/۰	۲/۴	۰/۵
خرید مسکن غیرنوساز	۰/۰	۰/۰	۴/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۴/۸	۰/۸
خرید مسکن نوساز	۰/۰	۳/۰	۳/۰	۴/۰	۳/۰	۰/۰	۳/۰	۴/۲	۰/۹
خرید کالای شخصی	۱/۰	۳/۰	۰/۰	۴/۱	۵/۰	۰/۰	۴/۰	۴۴/۲	۷/۲
خرید خودروی شخصی	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۴/۲	۰/۶
قرض الحسنه ازدواج	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱۴/۲	۲/۲
قرض الحسنه ضروری	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۱	۰/۱	۰/۰	۰/۰	۱۷/۹	۲/۸
قرض الحسنه فرزندآوری	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۳/۱	۰/۵
ودیعه مسکن	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱/۷	۰/۳

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی، گزارش عملکرد تسهیلات پرداختی بانک‌ها و هدف از دریافت تسهیلات، اسفند ۱۴۰۱

انبساطی پولی، در نرخ بهره واقعی منفی بازار بین بانکی هویدا است. البته نرخ بهره بازار بین بانکی در طول سال ۱۴۰۱ روندی صعودی داشت و از حدود ۱۹ درصد در ابتدای سال به حدود ۲۳/۶ درصد در نیمه دوم اسفندماه افزایش یافت. با این حال نرخ بهره اسمی حتی به نرخ تورم در این سال نزدیک نشد تا همچنان سیاست انبساطی پولی با نرخ‌های بهره واقعی منفی در جریان باشد. در مجموع سال ۱۴۰۱، ارزش سفارش‌های ارسال شده از طرف بانک‌ها به بانک مرکزی در

متأسفانه گزارش عملکرد سالانه بازار بین بانکی در سال ۱۴۰۱ از سوی بانک مرکزی منتشر نشده است، اما بر اساس گزارش‌های هفتگی بانک مرکزی از عملیات اجرایی سیاست پولی می‌توان به حجم عملیات بازار باز و اعتبارگیری قاعده‌مند (سقف دالان نرخ بهره) در طول سال ۱۴۰۱ دسترسی داشت. بر این اساس باید گفت که موضع عملیاتی بانک مرکزی در سال ۱۴۰۱ توافق بازخرید بود که از سیاست انبساطی پولی در این سال حکایت دارد. نمود این سیاست

ابتدای سال معادل ۲۲ درصد بود، از نیمه دوم بهمن ماه به ۲۴ درصد افزایش پیدا کرد. همچنین نرخ سود ذخایر بانکها نزد بانک مرکزی (نرخ سپرده گذاری قاعده مند به عنوان کف دالان نرخ بهره) در همین بازه از ۱۴ درصد به ۱۷ درصد افزایش یافت.

عملیات بازار باز (در قالب توافق باز خرید) حدود ۴۷,۶۰۰ هزار میلیارد ریال بود که بانک مرکزی با حدود ۳۹,۷۰۰ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، بانکها در سال ۱۴۰۱ در مجموع حدود ۵,۶۰۰ هزار میلیارد ریال اعتبار قاعده مند از بانک مرکزی دریافت کردند. نرخ سود اعتبار گیری قاعده مند که در

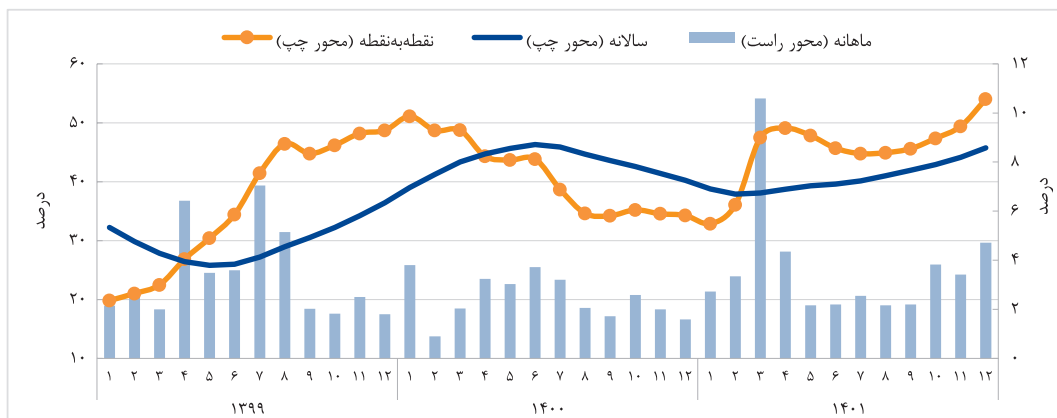
۷. تورم

به انتهای سال ۱۴۰۰ به ۴۹/۱ درصد بالغ شد. این رشد قابل توجه قیمتی متاثر از اجرای سیاست حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی بود که منجر به نرخ تورم ماهانه ۱۰/۶ درصدی در خردادماه ۱۴۰۱ شد. با این حال پس از فروکش کردن تبعات اولیه اجرای سیاست حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی، نرخ تورم نقطه به نقطه به تدریج روند نزولی به خود گرفت و با کاهش ۴/۲ واحد درصدی نسبت به تیرماه به ۴۴/۹ درصد در آبان ماه رسید. با این حال در ادامه نرخ تورم نقطه به نقطه مجدداً پا در مسیر افزایش گذاشت تا در اسفندماه ۱۴۰۱ با افزایش ۹/۱ واحد درصدی نسبت به آبان ماه به حدود ۵۴/۰ درصد بالغ شود. این رقم در سال های اخیر بی سابقه بوده است. نرخ تورم سالانه نیز که در فصل ابتدایی سال ۱۴۰۱ روند نزولی را ثبت کرده و از حدود ۴۰/۲ درصد در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ به حدود ۳۸/۱ درصد در خردادماه ۱۴۰۱ رسیده بود، در ادامه سال ۱۴۰۱ روندی افزایشی به خود گرفت و در اسفندماه ۱۴۰۱ به ۴۵/۸ درصد رسید. شرایط اقتصاد کلان توأم با نااطمینانی، افزایش قابل توجه سهم پول از نقدینگی به واسطه نرخ بهره حقیقی منفی، عدم رعایت انضباط مالی دولت و تحمیل آن بر نظام بانکی و تداوم تحریمها و در نتیجه تشدید محدودیت های تجاری، عوامل اصلی افزایش نرخ تورم در سال ۱۴۰۱ بوده اند.

علاوه بر این، متوسط نرخ تورم ماهانه در سال ۱۴۰۱ معادل ۳/۷ درصد بود که بیشترین آن در خرداد (۱۰/۶ درصد) و کمترین آن در چهار ماه مرداد، شهریور، آبان و آذر (۲/۲ درصد) به ثبت رسید. نمودار ۶ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور را از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ به تصویر می کشد.

بروز تورم های بالا در هر کشوری می تواند به عنوان یکی از اساسی ترین معضلات اقتصادی محسوب شود. رشد شتابان و مستمر سطح عمومی قیمت ها در اقتصاد ایران از سال های اولیه دهه پنجاه همراه با افزایش چشمگیر درآمدهای نفتی کشور آغاز شد و تا امروز همواره یکی از حادترین مشکلات اقتصادی-اجتماعی ایران بوده است. ساختار اقتصادی معیوب، ناسالم و تک محصولی همراه با سیاست های پولی و مالی انبساطی، محدودیت درآمدهای ارزی، تحریم اقتصادی و افزایش هزینه های تولید در کنار انتظارات تورمی باعث تداوم تورم بالا در اقتصاد ایران در نیم قرن اخیر شده که البته در برخی سال ها بر شدت آن افزوده شده است. نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸ تحت تاثیر عوامل مختلف به طور قابل توجهی بیشتر از نرخ تورم چند سال قبل از آن تحقق یافت که یکی از مهمترین این عوامل رشد سریع نقدینگی در کنار رشد مثبت اندک و گاهی منفی تولید ناخالص داخلی بود و شروع مجدد تحریمها نیز زمینه ساز تشدید آن شد. البته نرخ تورم نقطه به نقطه در طول سال ۱۳۹۸ از حدود ۵۱/۴ درصد در فروردین ماه به ۲۲/۰ درصد در اسفندماه آن سال رسید، اما این روند نزولی از همان ماه های ابتدایی سال ۱۳۹۹ معکوس شد، به گونه ای که نرخ تورم نقطه به نقطه در اسفندماه ۱۳۹۹ به ۴۸/۷ درصد رسید. این نرخ در فروردین ماه ۱۴۰۰ به روند صعودی خود ادامه داد و با افزایش ۲/۴ واحد درصدی نسبت به اسفندماه ۱۳۹۹ به ۵۱/۱ درصد بالغ شد و در ماه های بعد با شیبی ملایم روندی معکوس گرفت تا در اسفندماه سال ۱۴۰۰ به ۳۴/۳ درصد برسد. با این وجود نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه های ابتدایی سال ۱۴۰۱ روند صعودی فزاینده به خود گرفت، به طوری که در تیرماه سال ۱۴۰۱ با افزایش ۱۴/۸ واحد درصدی نسبت

نمودار ۶- نرخ تورم شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور بر اساس گزارش مرکز آمار با سال پایه ۱۴۰۰ (درصد)

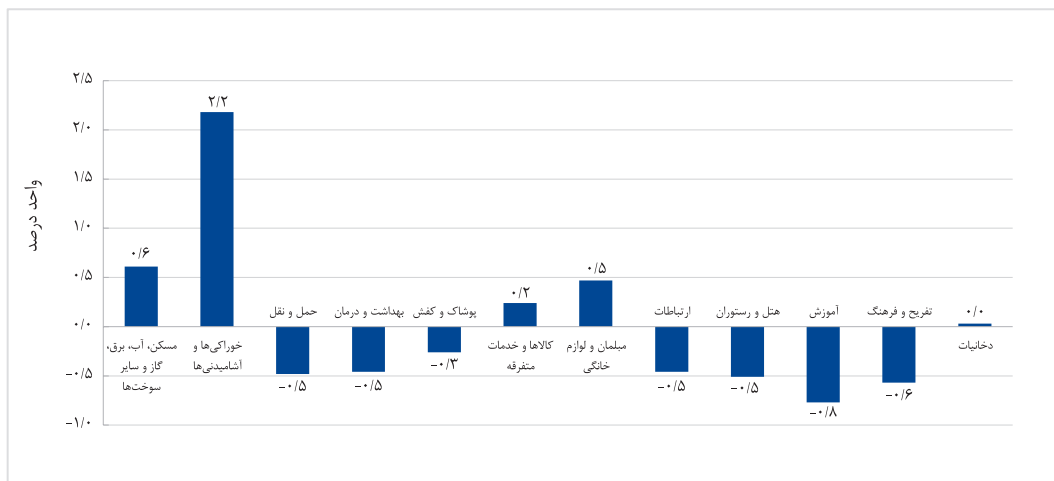

ماخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف کننده، شماره های مختلف

سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» معادل ۶۴/۹ درصد است. شایان ذکر است که مرکز آمار ایران، سال پایه محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده را از سال ۱۳۹۵ به سال ۱۴۰۰ تغییر داده و شاخص قیمت مصرف‌کننده برای اسفندماه سال ۱۴۰۱، بر اساس سال پایه ۱۴۰۰ محاسبه شده است. بدین ترتیب ضرایب اهمیت این بخش‌ها مورد بازنگری و تغییر قرار گرفته تا مجموع وزن این چهار بخش اصلی نسبت به سال پایه ۱۳۹۵ حدود ۱/۹ واحد درصد افزایش یابد. اگر فقط دو بخش اساسی «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» در نظر گرفته شود، مجموع وزن‌های این دو گروه در سبد مصرفی خانوار، افزایش ۲/۸ واحد درصدی را نشان خواهد داد. این مهم از بیشتر شدن وزن کالاهای اساسی در سبد مصرفی خانوار یا به عبارت دیگر کاهش رفاه ایرانیان حکایت دارد. در واقع شرایط اقتصادی کشور در سال‌های اخیر سبب شده است که اهمیت نیازهای ابتدایی زیستی نسبت به دیگر نیازهای خانوار بیشتر شود. نمودار ۷ تغییرات ضرایب اهمیت ۱۲ گروه اصلی را در سبد خانوار در سال پایه ۱۴۰۰ نسبت به سال پایه ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار برای آخرین ماه سال ۱۴۰۱، بیشترین نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه، به ترتیب با ۸۲/۷ درصد و ۸۶/۰ درصد مربوط به گروه هتل و رستوران و کمترین آن به ترتیب با ۱۱/۷ درصد و ۲۰/۸ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. کنترل دستوری قیمت و سهم پرنرگ دولت در بخش ارتباطات توضیح‌دهنده سرعت پایین افزایش قیمت‌ها در این بخش است. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز نرخ تورم سالانه ۷۱/۲ درصدی و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۷۷/۷ درصدی در اسفندماه ۱۴۰۱ داشته و پس از بخش هتل و رستوران، در جایگاه دوم بیشترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در میان بخش‌های اصلی قرار گرفته‌اند. علاوه بر این، از بین ۱۲ بخش عمده سبد مصرفی خانوارهای کشور، چهار بخش «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «بهداشت و درمان» و «حمل و نقل» به ترتیب دارای بیشترین وزن و ضریب اهمیت بوده، به طوری که در مجموع ۸۰/۵ درصد از کل سبد کالاها و خدمات مورد نیاز خانوارهای کشور را به خود اختصاص داده‌اند. در این میان، مجموع سهم «مسکن، آب، برق، گاز و سایر

نمودار ۷- تغییرات ضرایب اهمیت گروه‌های اصلی در سبد خانوار با تغییر سال پایه از ۱۳۹۵ به ۱۴۰۰ (واحد درصد)

ماخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده

پایه از سال ۱۳۹۵ به سال ۱۴۰۰، ضریب اهمیت کالاها با افزایش ۴/۵ واحد درصد، از ۴۷/۷ درصد به ۵۲/۲ درصد رسیده است. جدول ۲۸ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار (بر اساس سال پایه ۱۴۰۰) در اسفند ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

بر اساس تفکیک کالاها و خدمات، نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه، به ترتیب برای کالاها ۵۵/۹ درصد و ۶۶/۲ درصد و برای خدمات ۳۴/۷ درصد و ۴۰/۱ درصد در اسفندماه ۱۴۰۱ به ثبت رسیده است. البته کالاها بادوام، نرخ تورم سالانه ۳۷/۴ درصدی داشته‌اند که به دلیل ضریب اهمیت اندک ۶/۶ درصدی، نقش آنها در کاهش نرخ تورم سالانه کلیه کالاها اندک بوده است. با تغییر سال

جدول ۲۸- نرخ تورم شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در اسفندماه ۱۴۰۱ (درصد)

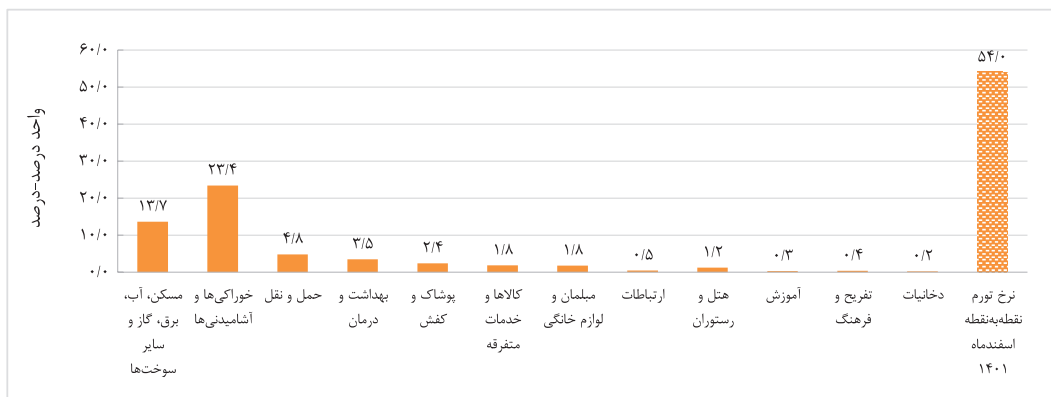
نرخ تورم سالانه	نقطه به نقطه	ضریب اهمیت	شرح
۳۲/۳	۳۸/۶	۳۶/۱	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۷۱/۲	۷۷/۷	۲۸/۸	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۳۶/۳	۵۵/۸	۸/۹	حمل و نقل
۴۳/۲	۵۳/۷	۶/۷	بهداشت و درمان
۴۷/۵	۵۰/۹	۴/۵	پوشاک و کفش
۳۳/۹	۴۲/۶	۴/۴	کالاها و خدمات متفرقه
۳۵/۲	۴۱/۰	۴/۴	میلان و لوازم خانگی
۱۱/۷	۲۰/۸	۲/۴	ارتباطات
۸۲/۷	۸۶/۰	۱/۴	هتل و رستوران
۳۲/۵	۳۴/۱	۰/۹	آموزش
۳۶/۶	۴۳/۰	۰/۹	تفریح و فرهنگ
۳۹/۴	۳۷/۷	۰/۶	دخانیات
۴۵/۸	۵۴/۰	۱۰۰/۰	شاخص کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده، اسفندماه ۱۴۰۱

نقطه‌به‌نقطه این گروه به ترتیب، گوشت قرمز، سفید و فرآورده‌های آن‌ها (با سهم از رشد ۲۲/۳ واحد درصدی)، نان و غلات (با سهم از رشد ۱۳/۷ واحد درصدی)، سبزیجات (با سهم از رشد ۱۰/۵ واحد درصدی)، روغن‌ها و چربی‌ها (با سهم از رشد ۹/۶ واحد درصدی)، شیر، پنیر و تخم مرغ (با سهم از رشد ۸/۳ واحد درصدی) و میوه و خشکبار (با سهم از رشد ۷/۲ واحد درصدی) بوده‌اند. در مجموع این شش زیربخش سهم ۷۱/۶ واحد درصدی از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۷۷/۷ درصدی گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها داشته‌اند. نمودار ۸ به سهم ۱۲ گروه اصلی از تورم نقطه‌به‌نقطه در اسفندماه سال ۱۴۰۱ می‌پردازد.

گروه خوراکی و آشامیدنی‌ها (با سهم از رشد ۲۳/۴ واحد درصدی)، گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها (با سهم از رشد ۱۳/۷ واحد درصدی)، گروه حمل و نقل (با سهم از رشد ۴/۸ واحد درصدی)، بهداشت و درمان (با سهم از رشد ۳/۵ واحد درصدی) و پوشاک و کفش (با سهم از رشد ۲/۴ واحد درصدی)، به ترتیب مهم‌ترین عوامل مشارکت‌کننده در نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه اسفندماه ۱۴۰۱ بوده‌اند. در مجموع این پنج گروه سهم ۴۷/۸ واحد درصدی از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۵۴/۰ درصدی در این ماه داشته‌اند. از طرفی، در میان زیربخش‌های گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، مهم‌ترین عوامل مشارکت‌کننده در نرخ تورم

نمودار ۸- سهم ۱۲ گروه اصلی از تورم نقطه‌به‌نقطه در اسفندماه سال ۱۴۰۱ (واحد درصد-درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده، اسفندماه ۱۴۰۱

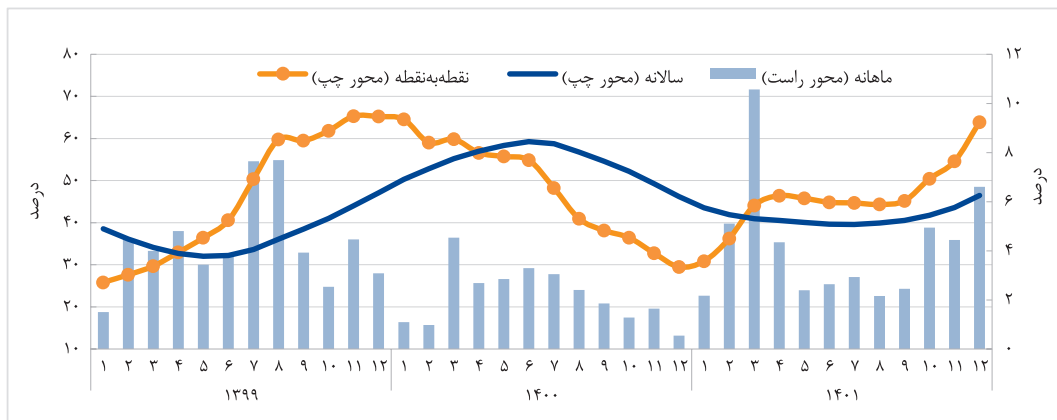
به موازات مرکز آمار ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی نرخ تورم سالانه سال ۱۴۰۱ (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵) را ۴۶/۵ درصد اعلام کرده است. این نرخ تا مهرماه سال ۱۴۰۱ روند نزولی داشته و سپس از آبان‌ماه روند صعودی به خود گرفته است. در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار مناطق شهری کشور در محاسبات بانک مرکزی برای آخرین ماه سال ۱۴۰۱، بیشترین نرخ تورم سالانه مربوط به گروه هتل و رستوران با ۸۰/۰ درصد و کمترین آن با ۱۹/۳ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ضریب اهمیت ۲۵/۵ درصدی در سبد مصرف‌کننده نیز طی این مدت نرخ تورم سالانه ۵۴/۶ درصدی داشته است. در محاسبات بانک مرکزی نیز در بین ۱۲ بخش عمده سبد مصرفی خانوارهای مناطق شهری کشور، چهار بخش «مسکن،

در اسفندماه سال ۱۴۰۱، بیشترین نرخ تورم ماهانه را گروه پوشاک و کفش با ۷/۵ درصد ثبت کرده که ۲/۸ واحد درصد از افزایش ماهانه شاخص کل قیمت مصرف‌کننده بیشتر است. از طرفی، گروه آموزش در این ماه کمترین رشد قیمتی (۰/۲ درصدی) را در میان گروه‌های اصلی داشته است. گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، اگرچه در خردادماه سال جاری به واسطه حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی، نرخ تورم ماهانه ۲۵/۶ درصدی را تجربه کرد، پس از آن تا آذرماه به طور مستمر با کاهش سرعت رشد قیمت‌ها مواجه شد تا نرخ تورم ماهانه ۰/۴ درصدی را در این ماه ثبت کند. با این حال، پس از آن نرخ تورم ماهانه این گروه در مدار صعودی قرار گرفت و با افزایش ۶/۵ واحد درصدی نسبت به آذرماه، به ۶/۹ درصد در اسفندماه ۱۴۰۱ رسید.

واحد درصدی نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰ به سطح کم‌سابقه ۶۳/۹ درصد بالغ شده است. افزون بر این، طبق گزارش بانک مرکزی، متوسط نرخ تورم ماهانه در سال ۱۴۰۱ معادل ۴/۲ درصد بوده که بیشترین آن در خردادماه (۱۰/۶ درصد) و کمترین آن در آبان‌ماه (۲/۲ درصد) به ثبت رسیده است. نمودار ۹ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای مناطق شهری کشور را از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ به روایت بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «حمل و نقل» و «بهداشت و درمان» به ترتیب دارای بیشترین وزن و ضریب اهمیت بوده، به طوری که ۷۹/۳ درصد از وزن سبد کالا و خدمات مورد نیاز خانوارهای مناطق شهری کشور را این چهار گروه به خود اختصاص داده‌اند. در این میان، مجموع سهم «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» معادل ۶۲/۶ درصد است. همچنین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در سال ۱۴۰۱ روند صعودی فزاینده داشته، به طوری که در اسفندماه سال ۱۴۰۱ با افزایش ۳۴/۴

نمودار ۹- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای مناطق شهری کشور بر اساس گزارش بانک مرکزی با سال پایه ۱۳۹۵ (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

است. هر دو نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه اعلام شده برای اسفندماه ۱۴۰۱ (۵۴/۰ درصد طبق گزارش مرکز آمار و ۶۳/۹ درصد طبق گزارش بانک مرکزی) سطوح نگران‌کننده افزایش قیمت‌ها را منعکس می‌کنند.

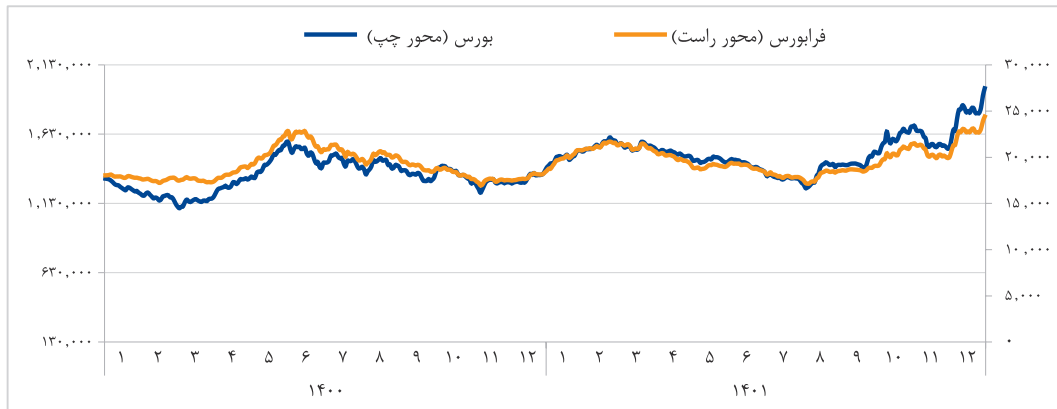
اگرچه نرخ‌های تورم اعلام شده توسط بانک مرکزی و مرکز آمار ایران تفاوت معناداری دارند، اما نکته قابل توجه در گزارش‌های مرکز آمار ایران و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران این است که نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه به عنوان معیار قابل اتکای رشد سطح عمومی قیمت‌ها، در سال ۱۴۰۱ روند صعودی شدیدی داشته

۸. بازار سرمایه

متفاوت، وزن‌های یکسانی می‌دهد. بنابراین می‌توان اظهار کرد که رشد نمادهای شرکت‌های کوچک حاضر در بورس تهران در سال ۱۴۰۱ از رشد نمادهای شرکت‌های بزرگ این بازار بیشتر بوده است. شاخص کل فرابورس نیز در روندی مشابه در انتهای اسفند ۱۴۰۱ به ۲۴,۳۹۴/۳ واحد رسید که نسبت به انتهای سال ۱۴۰۰ افزایش ۳۲/۷ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار ۱۰ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

شاخص کل بورس اوراق بهادار از ۱,۳۶۷/۲ هزار واحد در انتهای اسفند ۱۴۰۰ با ۴۲/۳ درصد افزایش به ۱,۹۶۰/۴ هزار واحد در انتهای اسفند ۱۴۰۱ بالغ شد. شاخص هم‌وزن بورس اوراق بهادار نیز از ۳۴۸/۳ هزار واحد در پایان سال ۱۴۰۰ با ۶۸/۰ درصد افزایش به ۵۸۵/۲ هزار واحد در پایان سال ۱۴۰۱ رسید. شاخص کل بورس به تغییرات قیمت و بازده سهام شرکت‌های بزرگ حساس‌تر است و در مقابل شاخص هم‌وزن به قیمت و بازده سهام شرکت‌های با اندازه‌های

نمودار ۱۰- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

ماخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

۸.۱. بورس اوراق بهادار تهران

ارزش بازار بورس اوراق بهادار تهران در انتهای سال ۱۴۰۱ با ۳۵/۳ درصد افزایش نسبت به انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ به ۷۲,۵۶۱/۵ هزار میلیارد ریال بالغ شد. همچنین ارزش کل معاملات در سال ۱۴۰۱ به ۱۵,۷۱۱/۵ هزار میلیارد ریال رسید که ۱۰,۰۶۲/۷ هزار میلیارد ریال آن مربوط به معاملات سهام شرکت‌ها بوده است. در سال ۱۴۰۱، ارزش کل معاملات و ارزش معاملات سهام به ترتیب

۲۶/۶ درصد و ۱۳/۷ درصد تغییر کرده است. ارزش کل معاملات و ارزش معاملات سهام به ترتیب ۲۶/۶ درصد و ۱۳/۷ درصد افزایش یافته است. ارزش کل معاملات و ارزش معاملات سهام به ترتیب ۲۶/۶ درصد و ۱۳/۷ درصد افزایش یافته است.

جدول ۲۹- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

شاخص صنعت	انتهای دوره				در طول دوره			درصد تغییر
	شاخص مالی	شاخص کل	شاخص هم‌وزن	ارزش بازار	ارزش معاملات کل	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام	
هزار واحد	هزار واحد	هزار واحد	هزار واحد	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	میلیارد سهم	
۱,۸۶۷/۴	۱,۷۰۶/۲	۱,۹۶۰/۴	۵۸۵/۲	۷۲,۵۶۱/۵	۱۵,۷۱۱/۵	۱۰,۰۶۲/۷	۲,۰۲۹/۶	۱۴۰۱
۱,۲۶۰/۹	۱,۴۷۵/۰	۱,۳۶۷/۲	۳۴۸/۳	۵۳,۶۰۴/۶	۱۲,۴۱۲/۵	۸,۸۴۹/۴	۱,۴۰۷/۴	۱۴۰۰
۴۸/۱	۱۵/۷	۴۳/۴	۶۸/۰	۳۵/۴	۲۶/۶	۱۳/۷	۴۴/۲	

ماخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، اسفند ۱۴۰۱

نماد معاملاتی بود که نسبت به سال ۱۴۰۰، با افزایش ۲۰۰/۰ درصدی در تعداد و ۲۳۶/۸ درصدی در ارزش همراه بود. به این ترتیب ارزش اوراق گام پذیرش شده در بورس اوراق بهادار تهران در این سال، حدود ۹۶/۶ درصد از ارزش تامین مالی از طریق اوراق بدهی را شامل می‌شود. علت رشد قابل توجه ارزش اوراق گام پذیرش شده در سال ۱۴۰۱ این بوده است که بانک‌ها از طریق این اوراق می‌توانستند نرخ‌هایی بالاتر از نرخ سود تسهیلات مصوب شورای پول و اعتبار کسب کنند. جدول ۳۰ جزئیات روش‌های مختلف تامین مالی شرکت‌های بورسی را در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس تهران در سال ۱۴۰۱ معادل ۲,۷۳۲/۴ هزار میلیارد ریال تامین مالی انجام دادند که ۸۵/۳ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته)، ۱۱/۱ درصد آن از طریق انتشار اوراق بدهی و ۲/۵ درصد آن از طریق اوراق اختیار فروش تبعی صورت گرفت. همچنین چهار شرکت برای اولین بار سهام خود را از طریق بورس عرضه کردند که در مجموع به تامین مالی ۲۸/۱ هزار میلیارد ریالی از این طریق منجر شد. مجموع ارزش اوراق گواهی اعتبار مولد (اوراق گام) پذیرش شده در سال ۱۴۰۱ در بورس اوراق بهادار تهران، مبلغ ۲۹۴/۱ هزار میلیارد ریال برای ۲۱

جدول ۳۰- روش‌های تامین مالی شرکت‌های حاضر در بورس (هزار میلیارد ریال-درصد)

درصد تغییر ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	۱۴۰۰		۱۴۰۱		جمع کل
	سهام از کل	ارزش	سهام از کل	ارزش	
۹۳/۲	۱۰۰/۰	۱,۴۱۴/۶	۱۰۰/۰	۲,۷۳۲/۴	عرضه اولیه
-۳۰/۴	۲/۹	۴۰/۴	۱/۰	۲۸/۱	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)
۹۵/۴	۸۴/۴	۱,۱۹۳/۳	۸۵/۳	۲,۳۳۱/۲	انتشار اوراق بدهی
۱۶۸/۳	۸/۰	۱۱۳/۴	۱۱/۱	۳۰۴/۳	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی
۱/۹	۴/۸	۶۷/۵	۲/۵	۶۸/۸	

ماخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، اسفندماه ۱۴۰۱

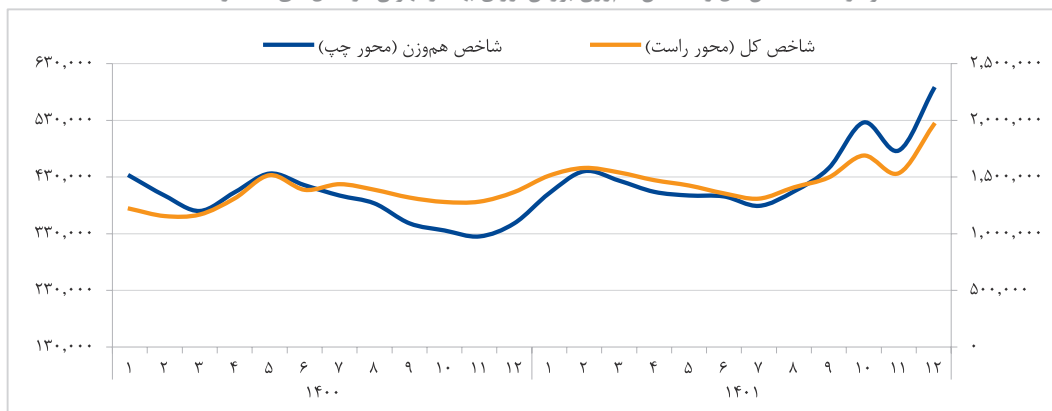
با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی نیز از خردادماه روند نزولی شاخص کل را تشدید کرد.

در تابستان روند مذاکرات احیای برجام در دوحه قطر متوقف شد. بحران تامین برق صنایع در تابستان نیز به مجموعه مشکلات بورس اضافه شد. در عین حال، اختلاف قابل توجه نرخ ارز در بازار نیما و بازار غیررسمی و معضل پیمان‌سپاری ارزی، منجر به کاهش انگیزه صادرکنندگان برای افزایش فروش صادراتی در فصل تابستان شد. در نتیجه این تحولات روند شاخص کل بورس اوراق بهادار از ابتدای خردادماه ۱۴۰۱ تا چهارم آبان‌ماه این سال نزولی شد. در واقع در چهارم آبان‌ماه کمترین مقدار شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۴۰۱ (۱,۲۴۱/۰) هزار واحد) به ثبت رسید. سازمان بورس در هفتم آبان ۱۴۰۱ اقدام به طراحی سازوکاری برای کنترل عرضه در بازار سهام کرد که در قالب یک بسته سیاستی شامل ۱۰ بند ابلاغ شد. مهمترین بندهای بسته مذکور شامل بیمه سرمایه‌های خرد از طریق انتشار اوراق تبعی، واريز منابع صندوق تثبیت بازار سرمایه جمعا به مبلغ ۵۰ هزار میلیارد ریال و محدودکردن بازگردان‌های بازار سرمایه برای فروش سهام شرکت‌ها بود. در نتیجه، روند بازار سرمایه از اواسط آبان ۱۴۰۱ تا پایان فصل سوم این سال معکوس شد، به نحوی که شاخص کل بورس اوراق بهادار رشد ۱۰/۴ درصدی را در طول فصل پاییز تجربه کرد. قطعی گسترده گاز در صنایع مختلف، تثبیت نرخ ارز نیمایی توسط بانک مرکزی و اختلاف قابل توجه آن با نرخ بازار غیررسمی، افزایش نرخ خوراک پتروشیمی‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ و همچنین توقف عرضه خودرو در بورس کالا که منجر به کاهش سودآوری شرکت‌های خودروسازی می‌شد، بازار بورس اوراق بهادار را با ریسک‌های جدیدی مواجه کرد. اعلام خبر تثبیت نرخ ارز نیمایی در دهم دی‌ماه ۱۴۰۱ و توقف عرضه خودرو در بورس کالا در نهم بهمن‌ماه ۱۴۰۱، شاخص کل بازار بورس را به ترتیب ۳/۴ درصد و ۳/۶ درصد در همان روز کاهش دادند که این دو مقدار بزرگترین میزان کاهش روزانه شاخص کل بورس در سال ۱۴۰۱ بوده‌اند. در ادامه و تا پایان سال، افزایش قیمت کالاهای جهانی، افزایش سقف نسبت تسهیلات به فروش شرکت‌های دارویی و البته جهش نرخ ارز و در نتیجه رشد فروش و سود اسمی بنگاه‌ها، باعث حرکت شاخص‌های بورس اوراق بهادار در مدار صعودی شد. نمودار ۱۱ روند تحولات ماهانه شاخص‌های کل و هم‌وزن بورس اوراق بهادار تهران را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

در فصل نخست سال ۱۴۰۱، بورس اوراق بهادار تهران عمدتاً متأثر از افزایش عوارض صادراتی محصولات فولادی و پتروشیمی، تحریم‌های جدید آمریکا علیه صنعت پتروشیمی ایران، حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی، ارائه پیش‌نویس قطعنامه شورای حکام آژانس انرژی اتمی علیه ایران و البته افزایش قیمت جهانی بسیاری از کالاها (در پی جنگ روسیه و اوکراین) بود. نسبت درآمد صادراتی به کل درآمد صنعت پتروشیمی و فولاد ایران در سال ۱۴۰۰ به ترتیب حدود ۴۲/۱ درصد و ۳۱/۵ درصد بود. پس از حمله نظامی روسیه به اوکراین در اوایل اسفندماه سال ۱۴۰۰، غالب بازارهای کالایی جهان از این مهم متأثر شدند و قیمت کالاهای پایه با محوریت نفت، گاز طبیعی، فلزات، محصولات کشاورزی و به‌خصوص گندم صعود قابل ملاحظه‌ای را تجربه کردند. بر همین اساس، شاخص کل بورس از ۱,۲۸۲/۱ هزار واحد در ابتدای اسفند سال ۱۴۰۰، با حدود ۲۳/۲ درصد افزایش به ۱,۵۷۹/۶ هزار واحد در پایان اردیبهشت ۱۴۰۱ رسید. شاخص هم‌وزن در بازه زمانی مذکور از ۳۲۵/۱ هزار واحد با ۳۵/۴ درصد افزایش به ۴۴۰/۲ هزار واحد بالغ شد. عوامل دیگری همچون نزدیک شدن به فصل مجامع سالانه شرکت‌ها، جذاب بودن بازار سرمایه با توجه به ارزنده بودن بسیاری از نمادها و تسهیل محدودیت‌های کرونایی در رشد این دو شاخص در بازه زمانی مذکور بی‌تاثیر نبوده‌اند.

از ۲۲ فروردین ۱۴۰۱ بخشنامه عوارض پلکانی صادرات محصولات برخی صنایع توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت به صنایع مختلف ابلاغ شد. این عوارض پلکانی شامل محصولات زنجیره ارزش فولاد از سنگ آهن تا شمش فولاد و محصولات پایین دست، محصولات زنجیره پتروشیمی و شیمیایی، شیشه، سیمان و انواع فرآلیاژ می‌شد. با اعمال این مصوبه، صادرات محصولات صنایع مذکور به صورت پلکانی و متناسب با رشد قیمت‌های فوب ایران نسبت به تاریخ مبنا (دی‌ماه ۱۴۰۰ - ابتدای سال ۲۰۲۲) مشمول دریافت عوارض صادراتی ۲ الی ۲۲ درصد شد. بورس اوراق بهادار به سرعت به این بخشنامه واکنش نشان داد و در روز ۲۳ فروردین، شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران با افت ۲/۲ درصدی، رکورد بیشترین کاهش روزانه را در دو ماه قبل از آن به ثبت رساند. با این حال، شاخص کل و شاخص هم‌وزن بورس در دو ماه ابتدای سال ۱۴۰۱ روندی صعودی را سپری کردند، تا این که به مرور اطلاعیه‌های شفاف‌سازی شرکت‌های بورسی در پی اعمال عوارض پلکانی، بر روی سهامانه کدال قرار گرفتند که از کاهش قابل توجه سود خالص این شرکت‌ها حکایت داشتند. حذف تخصیص ارز

نمودار ۱۱- شاخص کل و شاخص هم‌وزن بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

ماخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

۸.۲. فرابورس ایران

می‌دهد. علاوه بر این، حجم معاملات انجام شده در فرابورس در سال ۱۴۰۱ معادل ۹۷/۵ درصد نسبت به سال قبل از آن افزایش یافته و به ۱,۲۵۴/۹ میلیارد ورقه بالغ شده است. این حجم از معاملات در تعداد دفعات کمتری نسبت به سال ۱۴۰۰ رقم خورده، به نحوی که تعداد دفعات معاملات در این مدت کاهش ۳۰/۵ درصدی را تجربه کرده است. این مهم نشان می‌دهد که اندازه معاملات در سال ۱۴۰۱ به نسبت سال ۱۴۰۰ بزرگ‌تر شده و دلیل آن می‌تواند خروج برخی از اشخاص حقیقی از این بازار باشد. جدول ۳۱ خلاصه اطلاعات سال ۱۴۰۱ را در مقایسه با سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

جدول ۳۱- برخی شاخص‌ها و آمار مهم فرابورس ایران

شاخص کل	ارزش کل بازار		در طول دوره	
	ارزش بازار سهام	ارزش کل بازار	حجم کل معاملات	ارزش کل معاملات
هزار واحد	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	میلیون ورقه	هزار میلیارد ریال
سال ۱۴۰۱	۱۸,۰۷۳/۸	۲۲,۷۲۲/۱	۱,۲۵۴,۸۸۸/۰	۱۰۵,۵۹۶/۶
سال ۱۴۰۰	۱۳,۵۵۴/۵	۱۷,۳۶۲/۷	۶۳۵,۴۹۳/۹	۴۶,۶۵۵/۰
درصد تغییر	۳۳/۳	۳۰/۹	۹۷/۵	۱۲۶/۳

مآخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۱

نقدی و غیرنقدی بودجه دولت، رشد حجم و ارزش معاملات در بازار ابزارهای نوین مالی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۲۵۰/۲ درصد و ۱۳۴/۲ درصد بوده است. صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله و جسورانه نیز دو بخش دیگر بازار ابزارهای نوین مالی‌اند که طی سال ۱۴۰۱ ارزش معاملات آن‌ها به ترتیب حدود ۲۱۸/۵ درصد و ۸۹/۰ درصد رشد داشته است. از سال ۱۳۹۸ به این سو یک صندوق سرمایه‌گذاری خصوصی^۱ نیز وارد این بازار شده و جزو ابزارهای تازه وارد به این گروه محسوب می‌شود. علاوه بر این، در سال ۱۴۰۰ اولین صندوق سرمایه‌گذاری صندوق در صندوق یا فراصندوق^۲ وارد بازار فرابورس شد. ارزش معاملات صندوق مذکور در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد ۱۸۱/۳ درصدی را به ثبت رساند. گواهی تسهیلات مسکن نیز زیرمجموعه دیگری از این بازار است که با افزایش ۵۵/۳ درصدی ارزش معاملات در سال ۱۴۰۱ همراه بوده است. از طرف دیگر، مجموع ارزش معاملات اوراق گواهی اعتبار مولد (اوراق گام) پذیرش شده در فرابورس طی سال ۱۴۰۱ مبلغ ۱۷۶/۸ هزار میلیارد ریال برای ۲۲ نماد معاملاتی بوده است. جدول ۳۲ ارزش و تعداد نمادهای معامله شده در بازار ابزارهای نوین مالی را به تفکیک نشان می‌دهد.

به غیر از اوراق مالکیتی، سایر اوراق بهادار موجود در فرابورس ایران در زیرمجموعه ابزارهای نوین مالی طبقه‌بندی می‌شوند. اگرچه بازار ابزارهای نوین مالی تنها حدود ۲۰/۴ درصد از کل ارزش بازار فرابورس را در سال ۱۴۰۱ شامل شده است، اما نزدیک به ۹۶/۲ درصد از کل ارزش معاملات فرابورس در سال ۱۴۰۱ مربوط به این بازار بوده است. شایان ذکر است ارزش بازار و ارزش معاملات ابزارهای نوین مالی در سال ۱۴۰۱ به ترتیب رشد‌های ۲۲/۱ درصدی و ۱۳۴/۲ درصدی را نسبت به سال ۱۴۰۰ تجربه کرده‌اند. اوراق‌های تامین مالی بخش مهمی از بازار ابزارهای نوین مالی را تشکیل می‌دهند به نحوی که بزرگ‌ترین جزء آن در سال ۱۴۰۱ - همچون سال ۱۴۰۰ - اوراق مرابحه عام دولت است. ارزش معاملات اوراق مرابحه عام دولت از ۳۶,۳۰۸/۷ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ با ۱۱۶/۲ درصد افزایش به ۷۸,۴۸۳/۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ رسیده است. از طرف دیگر، اوراق موسوم به اخزا (اسناد خزانه اسلامی) که به منظور تامین مالی دولت برای پرداخت بدهی دولت به پیمانکاران منتشر می‌شود، در بازار ثانویه وارد فرابورس می‌شود. ارزش معاملات این اسناد در طول سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۱۶,۵۵۲/۱ هزار میلیارد ریال بوده است. بر این اساس، به دنبال تامین منابع

۱. صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی در میان ابزارهای بازار سرمایه برای کسب بازدهی در فعالیتهایی از پیش تعیین‌شده، مجوز فعالیت می‌گیرند. این صندوق‌ها از طریق تملک در شرکت‌هایی که نیازمند تجدید ساختارند - همانند شرکت‌های موجود در بازار پایه، شرکت‌های اخراجی از بورس و خارج از بازار سرمایه - شرایط ورود نقدینگی را برای آنها فراهم می‌کنند.
 ۲. صندوق در صندوق یا فراصندوق که در کتب مالی به آن Fund Of Funds (FOF) می‌گویند، یک صندوق سرمایه‌گذاری تلفیقی است که در انواع دیگر صندوق‌ها سرمایه‌گذاری می‌کند. به عبارت دیگر، پرتفوی آن شامل پرتفویهای مختلف سایر صندوق‌ها است.

جدول ۳۲- ارزش معاملات و تعداد نمادهای عادی معامله شده در بازار ابزارهای نوین مالی فرابورس (هزار میلیارد ریال)

درصد رشد ارزش معاملات	۱۴۰۰		۱۴۰۱			
	تعداد نمادهای عادی معامله شده	ارزش معاملات	تعداد نمادهای عادی معامله شده	ارزش معاملات		
۳۵۶/۳	۵۱	۳,۶۲۷/۲	۳۹	۱۶,۵۵۲/۱	اسناد خزانه اسلامی	صکوک
۹۰/۳	۳۱	۲۱۸/۰	۴۴	۴۱۴/۷	اجاره	
-۱۰۰/۰	۱	۴/۰	-	-	رهنی	
۴۸/۰	۱	۱/۰	۲	۱/۵	خرید دین	
-۹۹/۶	۶	۲۲/۳	۲	۰/۱	مشارکت	
۱۱۶/۲	۸۸	۳۶,۳۰۸/۷	۱۳۰	۷۸,۴۸۳/۰	مراجعه	
-	-	-	۱	۰/۱	قرض الحسنه	
-	-	-	۲۲	۱۷۶/۸	گواهی اعتبار مولد	
۱۳/۶	۲۹	۲,۰۲۸/۲	۱۵	۲,۳۰۴/۹	منفعت	
۲۱۸/۵	۳۸	۱,۱۲۷/۴	۶۳	۳,۵۹۱/۳	قابل معامله	
۱۸۱/۳	۱	۰/۹	۱	۲/۵	صندوق در صندوق (فراصندوق)	
۸۹/۰	۱۷	۰/۷	۱۵	۱/۴	جسورانه	
-	-	-	۱	۵/۵	املاک و مستغلات	
-۱۵/۰	۵	۵/۸	۴	۴/۹	خصوصی	
۵۵/۳	۵۷	۳۴/۸	۴۹	۵۴/۱	اوراق گواهی تسهیلات مسکن	
۱۳۴/۲	۳۲۵	۴۳,۳۷۸/۹	۳۸۸	۱۰۱,۵۹۳/۶	مجموع	

ماخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۱

به ۳۷/۱ هزار میلیارد ریال نیز عرضه اولیه سهام شرکت‌های تازه وارد به فرابورس صورت گرفته است. لازم به ذکر است که در سال ۱۴۰۱ جمعاً ۲۲ نماد در بازار فرابورس ایران عرضه اولیه شده‌اند. جدول ۳۳ جزییات این روش‌های تامین مالی از طریق فرابورس را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۲,۴۹۷/۶ هزار میلیارد ریال تامین مالی از طریق فرابورس ایران صورت گرفته که ۳۱/۲ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰ بوده است. از این مقدار ۶۴/۲ درصد شامل پذیره‌نویسی و ۲۰/۴ درصد مربوط به اسناد خزانه اسلامی بوده است. در این سال شرکت‌های حاضر در فرابورس حدود ۳۴۷/۵ هزار میلیارد ریال - بدون محاسبه تجدید ارزیابی دارایی‌ها - افزایش سرمایه داده‌اند و نزدیک

جدول ۳۳- روش‌های تامین مالی از طریق فرابورس (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر ۱۴۰۱ به ۱۴۰۰	۱۴۰۰		۱۴۰۱		
	سهام از کل (درصد)	ارزش	سهام از کل (درصد)	ارزش	
۳۱/۲	۱۰۰/۰	۱,۹۰۳/۰	۱۰۰/۰	۲,۴۹۷/۶	جمع کل
-۶/۰	۲/۱	۳۹/۴	۱/۵	۳۷/۱	عرضه اولیه
-۳۶/۴	۴۲/۲	۸۰۲/۱	۲۰/۴	۵۱۰/۰	اسناد خزانه اسلامی
۷۳/۷	۴۸/۵	۹۲۲/۸	۶۴/۲	۱,۶۰۳/۰	پذیره‌نویسی
۱۵۰/۷	۷/۳	۱۳۸/۶	۱۳/۹	۳۴۷/۵	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)

ماخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۱

ریال، بیش از ۷ برابر تامین مالی شرکت‌ها از طریق بورس و فرابورس در این سال است.

مجموع تامین مالی شرکت‌ها در سال ۱۴۰۱ از طریق بورس و فرابورس ایران، با ۵۷/۶ درصد افزایش نسبت به سال ۱۴۰۰ به ۵,۲۳۰/۰ هزار میلیارد ریال رسید. تامین مالی شرکت‌ها از طریق بانک‌ها در سال ۱۴۰۱ با ۳۷,۶۳۶/۷ هزار میلیارد

۹. محیط کسب و کار

که از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۲۰ در قالب گزارش‌های سالانه به ارزیابی محیط کسب‌وکار از منظر ده شاخص اصلی می‌پردازد. متناسبانه به دلیل افزایش پاره‌ای از تخلفات در زمینه دستکاری داده‌های برخی از کشورها از جمله داده‌های مربوط به عربستان سعودی در گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۲۰، انتشار گزارش از این سال به بعد متوقف شد و قرار است از سال ۲۰۲۴ گزارش جدیدی با عنوان Business Ready جایگزین آن شود. البته ایران در فازهای اولیه این گزارش جدید، در جمع کشورهای مورد بررسی نخواهد بود و قرار است از سال ۲۰۲۶ به بعد به جمع کشورهای مورد ارزیابی اضافه شود.

همچنین گزارش معتبر مجمع جهانی اقتصاد از شاخص رقابت‌پذیری جهانی که به رتبه‌بندی کشورها در چهار مولفه کلی عوامل مربوط به توانمندسازی محیط، سرمایه انسانی، بازار و عوامل مربوط به پویایی و نوآوری فضای کسب‌وکار می‌پردازد، از سال ۲۰۲۰ به این سو متوقف شده است.

منظور از محیط کسب‌وکار مجموعه عوامل تاثیرگذار بر عملکرد یک بنگاه است که در کنترل مدیران آن نیست. بهبود فضای کسب‌وکار لازمه حضور موثر و موفق بخش خصوصی در اقتصاد است. دولت به عنوان شکل‌دهنده نهادها و قواعد موثر بر عملکرد بنگاه‌ها تاثیر قابل توجهی در مساعد یا نامساعد کردن محیط کسب‌وکار دارد. دولت می‌تواند از طریق کاهش مداخلات غیرضروری در امور بنگاه‌ها، به رسمیت شناختن آزادی‌ها و حقوق مالکیت صاحبان کسب‌وکار و همچنین اجتناب از توزیع رانت به طرق مختلف بین فعالان اقتصادی، اعتماد سرمایه‌گذاران و کارآفرینان را جذب کرده و زمینه دستیابی به رشد اقتصادی را فراهم کند. چندین موسسه معتبر بین‌المللی به صورت سالانه محیط کسب‌وکار در کشورهای مختلف را بررسی می‌کنند و نتایج را در قالب چند شاخص گزارش می‌کنند. در نظر گرفتن مجموع این شاخص‌ها تصویر جامعی از محیط کسب‌وکار در کشور و الزامات و اولویت‌های بهبود آن در آینده به دست می‌دهد.

یکی از شاخص‌های مهم در این زمینه شاخص انجام کسب‌وکار بانک جهانی بود

۹.۱. بررسی محیط کسب‌وکار کشور از نظر آزادی اقتصادی و فساد

پول امتیاز ۸/۶ را گرفته، امتیاز زیرشاخص انحراف معیار تورم ۳/۴ بوده و امتیاز زیرشاخص تورم سال‌های اخیر از ۲/۷ فراتر نرفته است. در مولفه سیستم قانونی و حقوق مالکیت، امتیاز ایران ۳/۶ ارزیابی شده است. در این زمینه، زیرشاخص دادگاه‌های بی‌طرف کمترین امتیاز (۳/۰) و زیرشاخص محدودیت‌های نظارتی در فروش اموال غیرمنقول بیشترین امتیاز (۸/۲) را کسب کرده است. در مولفه نظارت نیز امتیاز ایران ۵/۵ ارزیابی شده است. امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار اعتبار ۶/۴، امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار کسب‌وکار ۵/۴ و امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار کار ۴/۷ بوده است.

شاخص آزادی اقتصادی موسسه هریج بر حسب ۱۲ مولفه حقوق مالکیت، اثربخشی قضاوت در دادگاه، یکپارچگی دولت، فشار مالیاتی، هزینه‌کرد دولت، سلامت بودجه‌ای، آزادی کسب‌وکار، آزادی نیروی کار، آزادی سیاست‌گذاری پولی، آزادی تجارت، آزادی سرمایه‌گذاری و آزادی مالی مورد محاسبه قرار می‌گیرد. بر اساس گزارش موسسه هریج در سال ۲۰۲۳، ایران در بین ۱۷۶ کشور مورد مطالعه در جایگاه ۱۶۹ قرار گرفته است. ایران در گزارش قبلی این نهاد، در بین ۱۷۷ کشور مورد بررسی در جایگاه ۱۷۰ قرار گرفته بود. در واقع جایگاه ایران در گزارش جدید تغییری نداشته و صرفاً خروج اوکراین از رده‌بندی منجر به ارتقای یک پله‌ای رتبه ایران شده است. تنها کشورهای برونی، اریتره، زیمبابوه، سودان، ونزوئلا، کوبا و کره شمالی وضعیتی بدتر از ایران داشته‌اند. البته کشورهای عراق، افغانستان، لیبی، لیختن‌اشتاین، سومالی، سوریه، یمن و اوکراین در این رتبه‌بندی مورد ارزیابی قرار نگرفته‌اند. ایران در بین ۱۴ کشور منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا نیز رتبه آخر را کسب کرده است و امتیاز آن حتی از لبنان بحران‌زده کمتر بوده است. وضعیت ایران در مولفه‌های مربوط به اندازه دولت (هزینه‌کرد دولت، فشار مالیاتی و سلامت بودجه‌ای) نسبت به سال قبل بهبود یافته است. بر اساس این گزارش، نامساعدترین رتبه ایران در بین مولفه‌های آزادی اقتصادی کشور به ترتیب مربوط به آزادی مالی، آزادی سرمایه‌گذاری و آزادی پولی و در مقابل مساعدترین رتبه مولفه‌ها به ترتیب مربوط به هزینه‌کرد دولت، فشار مالیاتی و سلامت بودجه‌ای بوده است. جدول ۳۴ وضعیت ایران را در این شاخص نشان می‌دهد.

چند موسسه بین‌المللی به صورت سالانه به ارزیابی درجه آزادی اقتصادی در کشورها می‌پردازند که موسسه فریزر با معرفی شاخصی در نشریه آزادی اقتصادی جهان^۱ و موسسه هریج با ارائه شاخصی به نام شاخص آزادی اقتصادی^۲ از مهم‌ترین آنها به شمار می‌روند. ارزیابی موسسه فریزر از درجه آزادی اقتصادی کشورها بر اساس پنج مولفه اندازه دولت، سیستم‌های قانونی و حقوق مالکیت، ثبات پولی، آزادی تجارت بین‌المللی و نظارت (مربوط به بازار اعتبارات، بازار کار و کسب‌وکار) صورت می‌گیرد. آخرین گزارش موسسه فریزر که در سال ۲۰۲۲ منتشر شده، حاوی نتایج ارزیابی آزادی اقتصادی ۱۶۵ کشور جهان در سال ۲۰۲۰ است که در آن ایران با کسب رتبه ۱۵۹، نسبت به سال قبل از آن یک پله تنزل داشته است. تنها کشورهای ونزوئلا، سودان، زیمبابوه، سوریه، آرژانتین و لیبی وضعیتی بدتر از ایران داشته‌اند. بهترین رتبه ایران در بین این پنج مولفه مربوط به اندازه دولت (امتیاز ۷/۰ از ۱۰/۰ و رتبه ۶۲) و بدترین آن مربوط به آزادی تجارت بین‌المللی (امتیاز ۲/۶ از ۱۰/۰ و رتبه ۱۶۴) بوده است. در مولفه اندازه دولت، امتیاز ۹/۴ برای زیرشاخص سرمایه‌گذاری دولتی و همچنین امتیاز ۸/۰ برای زیرشاخص پارانه‌ها و پرداخت‌های انتقالی، کمک قابل توجهی به کسب این رتبه کرده است. در مقابل امتیاز زیرشاخص تملک دارایی‌های دولتی معادل ۴/۲ ارزیابی شده است. باید توجه داشت که هر چه زیرشاخص‌های مربوط به اندازه دولت کوچک‌تر باشند، امتیاز این مولفه بالاتر ارزیابی خواهد شد. جدای از مشکلات ناشی از تحریم که فشار بودجه‌ای آن منجر به کوچک‌تر شدن بخشی از مخارج دولتی شده است، دلیل اصلی کوچک ارزیابی شدن اندازه دولت ایران در این گزارش استناد به داده‌های رسمی بودجه (آشکار) است، در حالی که بخش عمده دخالت دولت در اقتصاد ایران از محل بودجه پنهان (مثلاً شرکت‌ها و نهادهای حاکمیتی و دولتی) است. در مولفه تجارت بین‌المللی نیز امتیاز زیرشاخص نرخ ارز بازار غیررسمی صفر بوده، امتیاز زیرشاخص تحرک سرمایه و افراد فراتر از ۰/۳ نرفته، امتیاز زیرشاخص موانع تجاری نظارتی ۴/۷ ارزیابی شده و امتیاز زیرشاخص تعرفه‌های تجاری ۵/۴ محاسبه شده است. در مولفه ثبات پولی امتیاز ایران ۶/۲ رقم خورده است. در این مولفه، زیرشاخص آزادی تملک حساب بانکی ارزی امتیاز کامل ۱۰ را کسب کرده، زیرشاخص رشد

1. Economic Freedom of the World (EFW)
2. Index of Economics Freedom (IEF)

جدول ۳۴- وضعیت ایران در شاخص آزادی اقتصادی موسسه هریتج

مؤلفه	رتبه ۲۰۲۳ (بین ۱۷۶ کشور)	رتبه ۲۰۲۲ (بین ۱۷۷ کشور)	رتبه ۲۰۲۱ (بین ۱۷۸ کشور)	امتیاز ۲۰۲۳ (از صفر تا ۱۰۰)	امتیاز ۲۰۲۲ (از صفر تا ۱۰۰)	امتیاز ۲۰۲۱ (از صفر تا ۱۰۰)
هزینه کرد دولت	۷	۱۲	۲۳	۹۲/۵	۹۰/۱	۸۰/۸
فشار مالیاتی	۷۰	۷۴	۷۲	۸۰/۸	۸۰/۸	۸۲/۸
سلامت بودجه‌ای	۹۶	۱۱۴	۸۵	۵۴/۷	۵۰/۱	۴۹/۴
آزادی نیروی کار	۱۳۵	۱۳۹	۱۳۵	۴۹/۴	۲۸/۳	۲۹/۴
اثربخشی قضایی	۱۴۱	۱۳۲	۱۳۶	۲۹/۴	۳۸/۹	۳۸/۹
آزادی کسب‌وکار	۱۵۶	۱۵۵	۱۲۵	۳۸/۹	۵۷/۱	۵۷/۱
آزادی تجارت	۱۵۷	۱۵۰	۱۶۷	۵۹/۲	۵۴/۲	۵۴/۲
یکپارچگی دولت	۱۵۹	۱۶۱	۱۳۴	۱۹/۸	۳۱/۸	۳۱/۸
حقوق مالکیت	۱۵۹	۱۶۱	۱۵۵	۲۶/۶	۳۳/۵	۳۳/۵
آزادی پولی	۱۶۹	۱۷۱	۱۷۳	۴۲/۳	۴۲/۱	۴۲/۱
آزادی سرمایه‌گذاری	۱۷۲	۱۷۳	۱۷۴	۵	۵	۵
آزادی مالی	۱۷۲	۱۷۵	۱۷۶	۱۰	۱۰	۱۰

ماخذ: موسسه هریتج، شاخص آزادی اقتصادی، سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۳

سال ۲۰۲۱ کاهش یافته و جایگاه منطقه‌ای ایران بدون تغییر در رتبه ۱۴ از میان ۱۵ کشور بوده است. از سوی دیگر، در زمینه شاخص ادراک فساد^۲ که از سوی موسسه شفافیت بین‌الملل^۳ منتشر می‌شود، ایران در سال ۲۰۲۲ بدون تغییر امتیاز نسبت به سال قبل از آن، بهبود رتبه سه پله‌ای را تجربه کرده و در جایگاه ۱۴۷ در میان ۱۸۰ کشور مورد بررسی قرار گرفته است.

همچنین در رابطه با حقوق مالکیت و ادراک فساد که در میزان درجه آزادی فعالیت‌های اقتصادی مؤثرند، آخرین گزارش شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت^۱ که توسط اتحادیه حقوق مالکیت^۲ منتشر می‌شود و مربوط به سال ۲۰۲۲ است، نشان می‌دهد که ایران با یک پله صعود نسبت به سال قبل از آن در جایگاه ۱۱۳ در بین ۱۲۹ کشور مورد مطالعه قرار دارد. البته امتیاز ایران در این سال ۰/۵ واحد نسبت به

۹.۲. نتایج پایش محیط کسب‌وکار از سوی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

به عدد ۶/۱۱ رسیده است که در مقایسه با شاخص ۵/۸۳ واحدی در زمستان سال ۱۴۰۰، از بدتر شدن نسبی وضعیت حکایت دارد. لازم به ذکر است که این شاخص عددی بین ۰ و ۱۰ است که عدد ۱۰ بدترین وضعیت ممکن را نشان می‌دهد. این شاخص در زمستان ۱۴۰۱ بدترین وضعیت را از تابستان ۱۳۹۸ به این سو تجربه کرده است. در فصل مورد بررسی، فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، سه مؤلفه غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، دشواری تامین مالی از بانک‌ها و نهیاتی بی‌ثباتی سیاست‌ها و قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی را - همچون سال‌های گذشته - نامساعدترین و سه مؤلفه محدودیت دسترسی به آب، نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول و محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...) را همچون چند فصل گذشته، مساعدترین مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار معرفی کرده‌اند. شایان ذکر است که از پاییز ۱۳۹۶ تاکنون همواره غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات به عنوان نامساعدترین مؤلفه کسب و کار ارزیابی شده است و نشان از اثر بحران تورم مزمن بر کسب‌وکارها دارد. در این شرایط کنترل تورم از طریق انقباض پولی، اثر مثبت‌تری از تخصیص اعتبار (انبساط پولی) بر تولید دارد. نمودار ۱۲ روند شاخص کل محیط کسب‌وکار را به صورت فصلی از بهار ۱۳۹۸ تا زمستان ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

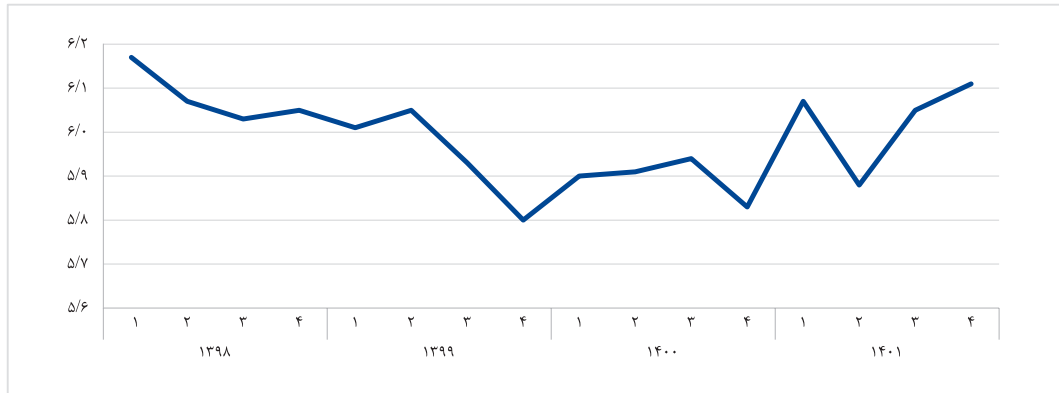
به موجب قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار مصوب سال ۱۳۹۰، اتاق‌های بازرگانی کشور موظفاند به منظور اطلاع سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب‌وکار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران را تدوین کرده و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی اعلام کنند. در ابتدا مرکز پژوهش‌های مجلس مسئولیت انتشار این گزارش‌ها را بر عهده داشت، اما در سال ۱۳۹۴، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف در قالب یک طرح پژوهشی اقدام به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب‌وکار کرد و از سال ۱۳۹۵ به این سو تهیه گزارش در مرکز پژوهش‌های مجلس متوقف شد.

آخرین گزارش فصلی منتشر شده از سوی اتاق بازرگانی در زمینه پایش محیط کسب‌وکار ایران مربوط به زمستان ۱۴۰۱ است. در این گزارش، داده‌های پیمایشی حاصل از ادراک‌سنجی از وضعیت مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار کشور از ۲ هزار و ۶۵۸ فعال اقتصادی زیرمجموعه سه اتاق بازرگانی، تعاون و اصناف و با استفاده از روش تکمیل پرسشنامه الکترونیکی و همچنین آمارگیری تلفنی با کمک رایانه صورت گرفته است و داده‌های آماری نیز از منابع آماری رسمی کشور تهیه و مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

بر اساس نتایج این گزارش، شاخص ملی محیط کسب‌وکار در زمستان ۱۴۰۱

1. International Property Right Index
2. Property Right Alliance
3. Corruption Perception Index
4. Transparency International

نمودار ۱۲- روند شاخص کل محیط کسب و کار*

ماخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب و کار، زمستان ۱۴۰۱
*کاهش شاخص نشانه بهبود وضعیت محیط کسب و کار است.

صنعت مربوط به مولفه نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول بوده و صرفاً در بخش خدمات است که مولفه محدودیت دسترسی به آب بهترین وضعیت را دارد. جدول ۳۵ شاخص محیط کسب و کار را به تفکیک مولفه‌های پیمایشی در گزارش مذکور که بر اساس اعداد زمستان از بیشترین به کمترین مرتب شده‌اند، نشان می‌دهد.

در زمستان ۱۴۰۱، از نظر فعالان اقتصادی کشور وضعیت محیط کسب و کار در بخش خدمات نامناسب‌ترین بوده و پس از آن به ترتیب بخش‌های کشاورزی و صنعت قرار دارند. البته اختلاف شاخص بین این بخش‌ها بسیار اندک است. در هر سه بخش، نامساعدترین مولفه غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات بوده است. اما مساعدترین وضعیت در دو بخش کشاورزی و

جدول ۳۵- شاخص محیط کسب و کار به تفکیک مولفه‌های پیمایشی سه اتاق بازرگانی، تعاون و اصناف در سال ۱۴۰۱

مولفه‌های پیمایشی محیط کسب و کار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت اولیه و محصولات	۸/۶۵	۸/۳۸	۸/۲۰	۸/۷۸
دشواری تامین مالی از بانک‌ها	۷/۶۳	۷/۴۸	۷/۲۳	۷/۶۹
بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷/۴۵	۷/۳۷	۷/۴۱	۷/۷۶
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶/۷۶	۶/۵۶	۶/۳۷	۶/۷۶
فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶/۷۵	۶/۷۵	۶/۵۲	۶/۷۸
رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶/۶۹	۶/۷۱	۶/۵۶	۷/۰۰
موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶/۶۱	۶/۶۰	۶/۶۰	۶/۹۴
ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶/۵۵	۶/۳۳	۶/۱۲	۶/۳۴
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶/۴۸	۶/۴۱	۶/۳۶	۶/۴۱
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای در بازار	۶/۴۷	۶/۳۷	۶/۲۱	۶/۳۹
رویه‌های سختگیرانه اداره‌های کار و بیمه تامین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶/۳۳	۶/۳۵	۶/۱۲	۶/۴۷
وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار	۶/۳۲	۶/۲۵	۶/۱۳	۶/۴۳
برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط ماموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...	۶/۲۲	۶/۲۱	۶/۲۹	۶/۳۳
عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶/۲۲	۶/۰۷	۵/۸۷	۶/۰۹
کارگریزی عمومی و ضعف در بازار	۶/۱۹	۵/۹۴	۶/۰۱	۶/۲۶
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶/۱۱	۶/۰۳	۶/۰۱	۶/۲۹
محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۶/۰۸	۶/۲۰	۴/۳۹	۴/۰۹
کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵/۹۶	۵/۸۸	۵/۶۶	۵/۸۴
کمبود نیروی کار ماهر	۵/۷۸	۵/۸۴	۵/۷۲	۵/۶۵
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تامین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵/۷۶	۵/۶۰	۵/۵۷	۵/۷۴
ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل (جاده‌های، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵/۵۷	۵/۴۶	۵/۲۷	۵/۶۵
بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵/۵۱	۵/۴۱	۵/۴۰	۵/۴۶
کمبود تقاضا در بازار	۵/۴۵	۵/۵۷	۵/۳۵	۵/۲۶
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵/۴۵	۵/۲۸	۵/۰۳	۵/۳۸
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵/۱۳	۵/۱۶	۵/۱۰	۵/۱۷
محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)	۴/۲۲	۳/۸۵	۳/۸۱	۴/۲۲
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۳/۹۵	۳/۹۹	۴/۰۲	۴/۲۵
محدودیت دسترسی به آب	۳/۸۲	۳/۷۵	۳/۶۴	۳/۸۱

ماخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب و کار

بنگاه‌هایی که بین ۱۰۱ تا ۲۰۰ نفر کارکن دارند نامساعدترین وضعیت محیط کسب‌وکار و بنگاه‌هایی که بین ۵۰ تا ۱۰۰ نفر کارکن دارند مساعدترین وضعیت محیط کسب‌وکار را داشته‌اند، اگرچه اختلاف عدد شاخص بین این دو گروه تنها ۰/۱۹ واحد بوده و قابل چشم‌پوشی است. از نظر سابقه فعالیت بنگاه، در بنگاه‌هایی که فعالیت اقتصادی آنها زیر ۲ سال است، نامساعدترین وضعیت محیط کسب‌وکار اعلام شده و بنگاه‌های اقتصادی با سابقه فعالیت بیشتر از ۱۶ سال، مساعدترین وضعیت محیط کسب‌وکار را گزارش کرده‌اند. در این زمینه هم اختلاف بسیار ناچیز بوده و معنادار نیست. بنگاه‌های اقتصادی مشارکت‌کننده در این طرح به طور متوسط با ۴۴/۲ درصد از ظرفیت اسمی خود فعالیت داشته‌اند که نسبت به زمستان ۱۴۰۰، افزایش ۳/۲ واحد درصدی را نشان می‌دهد.

ارزیابی زمستان ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که استان‌های کردستان، سیستان و بلوچستان و گیلان به ترتیب دارای بدترین و مرکزی، فارس و سمنان به ترتیب دارای مساعدترین وضعیت محیط کسب‌وکار بوده‌اند. اختلاف عدد شاخص وضعیت محیط کسب‌وکار در بهترین و بدترین استان معادل ۱/۲۵ واحد است. همچنین در بین رشته فعالیت‌های اقتصادی، رشته فعالیت‌های «آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه»، «املاک و مستغلات» و «حمل‌ونقل و انبارداری»، به ترتیب دارای بدترین وضعیت محیط کسب‌وکار و «اداری و خدمات پشتیبانی»، «استخراج معدن» و «تولید صنعتی (ساخت)» به ترتیب بهترین وضعیت محیط کسب‌وکار را در مقایسه با سایر رشته فعالیت‌های اقتصادی در کشور داشته‌اند. در این زمینه هم اختلاف عدد شاخص وضعیت محیط کسب‌وکار در بهترین و بدترین رشته فعالیت معادل ۱/۴۹ واحد است. از نظر اندازه بنگاه،

منابع

- مرکز آمار ایران؛ نتایج طرح آمارگیری نیروی کار سال ۱۴۰۱.
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران؛ گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب‌وکار.
- اوپک؛ گزارش‌های ماهانه.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۱.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ گزارش‌های هفتگی حراج اوراق بدهی دولت.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ گزیده آمارهای اقتصادی.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ گزارش‌های تحولات بازار مسکن شهر تهران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ گزارش‌های شاخص بهای مصرف‌کننده.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ آمارهای بانکی.
- سازمان امور مالیاتی کشور.
- سازمان برنامه و بودجه کشور؛ لویج و قوانین بودجه سالانه.
- سازمان خصوصی‌سازی؛ آمار عملکرد سالانه ارزش واگذاری سهام و دارایی بنگاه‌های مشمول واگذاری.
- شرکت بورس اوراق بهادار تهران؛ مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش‌های تفصیلی ماهانه بازار.
- صندوق توسعه ملی؛ گزارش عملکرد سالانه.
- فراپورس ایران؛ اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش‌های آماری سالانه.
- گمرک ایران؛ آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران.
- مرکز آمار ایران؛ شاخص قیمت مصرف‌کننده.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ تحلیلی بر مصارف بودجه.
- مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت؛ ویژه نامه ۱۴۰۱.
- موسسه هریتج؛ گزارش‌های شاخص آزادی اقتصادی.

این صفحه بنا به ضرورت صفحه‌آرایی سفید گذاشته شده است

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم

تلفن: ۸۰۰۰ ۴۲۱۷ فکس: ۲۳۸۳ ۹۱۲۱

کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir